Adrian Hatos

Resursele culturale și consumul cultural în județul Bihor

Analiza situației la sfârșitul anului 2019

Presa Universitară Clujeană

ADRIAN HATOS

•

Resursele culturale și consumul cultural în județul Bihor

Analiza situației la sfârșitul anului 2019

ADRIAN HATOS

Resursele culturale și consumul cultural în județul Bihor

Analiza situației la sfârșitul anului 2019

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2020

ISBN 978-606-37-0721-6

© 2020 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parţială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./Fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

Autorul mulțumește numeroșilor colaboratori
care au contribuit la culegerea, analiza datelor și la redactarea acestui material:

Andra Berce (colectare, transformare date statistice),
Cosmin Chiriac (realizare hărți),
Marian Daragiu și Ionel Cordovan (informații privind cultura romilor),
Gabriel Moisă (elemente de patrimoniu),
Andrea Pop (corectura primei versiuni),
Diana Sava (industrii creative);
Ecaterina Torj (colectare, transformare date statistice).

Doctoranzi ai Școlii Doctorale de Sociologie a Universității din Oradea:
Smaranda Cioban, Bea Gyarmati, Simina Morar, Ana Rădulescu
Reprezentanții companiei de cercetare sociologică și marketing
Novel Research București: Lăcrămioara Birlica, Elena Sufăru
Profesorii Dumitru Sandu (Universitatea din București)
și Marcel Heroiu (The World Bank Group)
D-na profesor Mihaela Bondor
(Liceul de Artă Oradea)
Conf. dr. Corina Andor, Conf. dr. Nora Chiriac, Lector. Dr. Ariadna Mircescu
(Universitatea din Oradea)

Declinarea responsabilității:

Acest material a fost redactat ca parte a demersului de elaborare a Strategiei Culturale a Județului Bihor 2020-2027, document realizat la solicitarea Consiliului Județean Bihor. Punctele de vedere exprimate în acest material nu reprezintă punctul de vedere oficial al Consiliului Județean Bihor.

Oradea, 2020

CUPRINS

INTRODUCERE

Prezenta analiză de situație este una dintre documentele de analiză elaborate pentru a facilita stabilirea viziunii, misiunii și a măsurilor cheie și intervențiilor care vor alcătui Strategia Culturală a Județului Bihor 2020-2027, document programatic strategic pentru planificarea activităților în domeniul cultural al Consiliului Județean Bihor pentru perioada luată în considerare.

Metodologia elaborării Strategiei Culturale a Județului Bihor 2020-2027

O strategie culturală, în general, și o strategie sectorială în particular, poate fi elaborată fie de sus în jos (deductiv), pornind de la documente strategice mai cuprinzătoare, fie de jos în sus (inductiv), pe baza identificării și evaluări nevoilor și problemelor din sector.

La acestea se adaugă și varianta uzitată în anumite sectoare ale administrației, de a publica un inventar de intervenții, inițiative și programe viitoare clasificate tematic sub titulatura de strategie, opțiune pe care am exclus-o de la bun început. A colecta propuneri de la UAT-uri (unități administrativ-teritoriale) și a le transforma în „strategie" incumbă mai multe limite greu de acceptat: 1) renunțarea la programarea bazată pe viziune, nevoi și evidențe; 2) fragmentarea intervențiilor la nivel de UAT-uri și renunțarea la orice obiectiv integrator la nivel regional sau zonal; 3) ignorarea strategiilor de nivel cuprinzător (județean, național, european); 4) confuzia dintre strategie și planificare.

Abordarea noastră pentru Strategia Culturală a Județului Bihor în perioada 2020-2027 a fost una mixtă, inductiv-deductivă, care să echilibreze programarea inspirată de documente de rang superior din punct de vedere administrativ cu obiectivul de a soluționa problemele din domeniul cultural care reies a fi stringente în urma colectării evidențelor empirice. Identificarea și evaluarea nevoilor din sectorul cultural al județului Bihor a fost un demers obligatoriu prin urmare și a cuprins mai multe activități de cercetare: analiza datelor statistice, analiza politicilor publice, consultarea online a stakeholderilor și focus-grupuri cu stakeholderi.

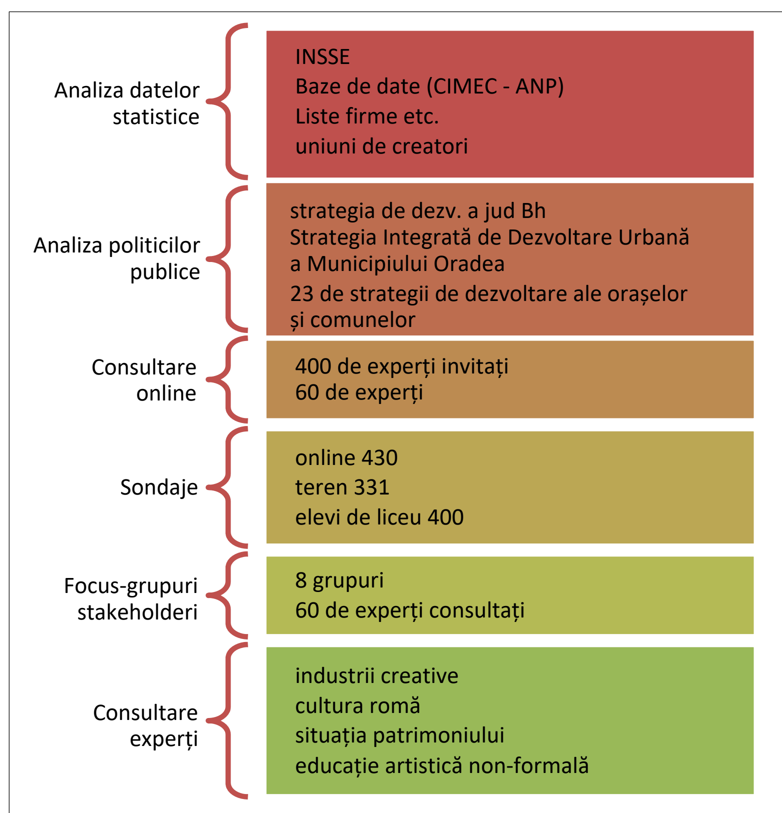

Figura 1. *Activități de culegere de date pentru identificarea și evaluarea nevoilor din sectorul cultural al județului Bihor*

O parte din aceste activități s-au finalizat cu documente de tip raport de cercetare care vor fi puse la dispoziția publicului. Cea mai importantă dintre ele este această analiză de situație este bazată în primul rând pe analiza datelor statistice, dar face trimitere uneori și la rezultate de sondaj și include și informații care au reieșit din consultarea experților. Acestui document i se vor alătura mai multe rapoarte care vor detalia rezultatele analizelor SWOT ale mediului cultural bihorean, descrierea patrimoniului intangibil (tradiții, meșteșuguri, obiceiuri) din perspectiva experților locali, analiza politicilor publice, rapoarte privind consumul cultural conform sondajelor realizate în trei categorii de public ș.a.m.d.

În introducerea metodologică a strategiei se mai impune o precizare: misiunea acesteia nu poate fi calitatea intrinsecă din punctul de vedere artistic sau estetic al creațiilor din Bihor. Judecarea calității producției artistice este atributul experților și al publicului, în nici un caz al celor responsabili de politici publice care au de altfel datoria de a veghea la libertatea de creație a artiștilor. În acest fel, misiunea strategiei poate fi doar una legată de bogăția și dinamismul producției culturale și de efectele transversale ale acesteia, în planul bunăstării locuitorilor din județ și al atractivității județului ca destinație de vizitat pentru oameni de pe alte meleaguri.

Cultură sau sector creativ și cultural (SCC)?

Înainte de a continua prezentarea demersului nostru trebuie să delimităm zonele de activitate umană pe care le adresează investigațiile noastre și, în general, strategia pe care ele o deservesc. Dincolo de definițiile foarte ample ale culturii precum cea a UNESCO, conform căreia cultura este un „set de trăsături spirituale, materiale, intelectuale și afective distincte ale unei societăți sau ale unui grup social și cuprinde, pe lângă arte vizuale, muzică, teatru, dans, literatură etc. și elemente definitorii pentru stilul de viață, sistemul de valori, tradițiile și credința

respectivului grup” (*Universal declaration on cultural diversity*, 2001) care sunt prea puțin operaționale avem nevoie de o identificare clară a sferei de acțiune a intervențiilor culturale ale Consiliului Județean.

Autoritatea publică județeană poate influența în mod direct cultura din județul Bihor prin faptul că are în subordine directă un număr de instituții culturale: Muzeul Țării Crișurilor, Teatrul Regina Maria Oradea, Teatrul Szigligeti Oradea, Filarmonica de Stat Oradea, Biblioteca Județeană Gheorghe Șincai Oradea, Școala de Arte Francisc Hubic Oradea, revistele de cultură Familia și Varad și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bihor. De asemenea poate interveni direct sau indirect asupra culturii din județ prin programele de finanțare a proiectelor independente prin Direcția de Dezvoltare și Implementare Proiecte. Mai mult, în virtutea atribuțiilor și a organizării sale poate influența sectorul cultural prin activitatea din domeniul promovării turistice și a administrării patrimoniului.

Vom circumscrie domeniul de acțiune al prezentei strategii Sectorului creativ și cultural (SCC) identificat de Comisia Europeană (2011) prin faptul că „cuprinde activitățile cu orientare mai mult sau mai puțin comercială care au la bază valori culturale și/sau expresii artistice și creative”. Activitățile din sectorul creativ și cultural sunt clasificate de Institutul Național pentru Cercetare și Formare în Domeniul Culturii în 4 categorii (Croitoru, Cojanu, Mucica & Becuț, 2016):

- *Cultură și arte* – încadrează activitățile neatinse de industrializare: biblioteci și arhive, patrimoniu cultural, artizanat și meșteșuguri;
- *Sectoare culturale* – includ activități caracterizate de expresivitate culturală: artele spectacolului, arte vizuale, carte și presă;
- *Sectoare creative* – activitățile specifice implică o latură cultural – artistică, dar primează funcționalitatea: arhitectură, publicitate, audio-vizual și media;
- *Sectoare transversale* – activitățile incluse au ca scop funcționalitatea obținută prin creativitate și inovație, și influența dezvoltării

activităților specifice se resimte și asupra celorlalte sectoare: Tehnologia informației și activitățile de cercetare – dezvoltare.

Analizele și reflecțiile dedicate Strategiei Culturale a Județului Bihor 2020-2027 se referă în principal la primele două categorii (*Cultură și arte* și *Sectoare culturale*) asupra cărora Consiliul Județean poate avea o influență directă în timp ce următoarele două, care sunt în mai mare măsură obiect la inițiativelor private și supuse mecanismelor pieței, sunt tratate ca o dimensiune a sectorului cultural și creativ în care Consiliul Județean se dorește a juca mai degrabă rol de facilitator sau de mediator fiind animat de dorința de a produce un impact pozitiv ca efect indirect al politicilor proprii.

SUMARUL CONCLUZIILOR

Contextul geografic, social și demografic

- Comparativ cu mediile naționale județul Bihor este unul mai tânăr, mai educat și mai activ ceea ce înseamnă premise bune pentru consum cultural. Comunitățile cele mai tinere sunt cele cu o mare pondere a populație de etnie romă.
- Totuși, în proximitatea județului sunt centre de atracție puternică a resursei umane (Cluj, Timiș) care, alături de migrația externă, pun o presiune importantă pe capacitatea județului de a menține publicul culturii.
- Principalele fenomene demografice cu impact asupra sectorului cultural sunt îmbătrânirea populației și suburbanizarea.
- Județul Bihor este unul dintre cele mai diverse din punct de vedere cultural din România. Profilul cultural al județului este pigmentat de importante comunități etnice și religioase care oferă un potențial important de identități, tradiții și practici.
- Datorită concentrării facilităților culturale în marile centre urbane persoanele din zonele rurale și mai ales cele din regiunile rurale izolate au un acces redus la resurse culturale. Marginalizarea socială înseamnă și lipsa de acces la resurse culturale și precaritatea consumului cultural, mai ales din cauza sărăciei. Marginalizarea socială afectează cel mai frecvent persoanele de etnie romă din anumite comunități rurale sau urbane.

Creatorii

- Numărul de creatori profesioniști din Bihor este greu de estimat și inventarierea lor ar putea fi un obiectiv al Strategiei Culturale

- Cel puțin 25% dintre adolescenții școlari (liceeni) au încercat să realizeze măcar odată o creație artistică iar cel puțin 10% dintre ei fac parte dintr-o structură artistică de amatori. Statisticile similare sunt mult mai mici în cazul adulților.

Infrastructura culturală a județului și frecventarea acesteia

- Luând în calcul densitatea muzeelor, Județul Bihor este mai degrabă slab înzestrat cu instituții de acest fel. Statistica vizitatorilor muzeelor bihorene, disponibilă de la INS, este sporită dramatic de cifre puțin credibile raportate de autoritățile din comunele Bihorene. Numărul de vizitatori la muzeele din Bihor este, din punct de vedere statistic, unul normal raportat la mărimea populației (județul Brașov este excepțional din acest punct de vedere).
- Județul Bihor este înzestrat cu instituții de spectacol la un nivel mediu raportat la situația națională. Comparativ cu restul țării, instituțiile de spectacol din Bihor au o capacitate normală de a atrage spectatori. Modele din acest punct de vedere sunt Sibiul și Brașovul care reușesc să atragă spectatori mult peste numărul prezis de mărimea populației, probabil din afara județului.
- Județul Bihor înregistrează, în ultima decadă, o scădere abruptă a numărului de cititori din biblioteci dar și a numărului de biblioteci. Desființarea de biblioteci s-a produs cu mai mare probabilitate în cazul bibliotecilor publice și mai ales a celor din comunitățile rurale. Scăderea numărului de cititori este determinată parțial de scăderea accesului la carte și, în cele din urmă, de dificultățile bugetare ale UAT-urilor mici.
- Din cauze istorice și instituționale județul Bihor consemnează un număr relativ redus de monumente istorice sau elemente de patrimoniu mobil. Este necesar un efort de identificare și clasificare a bunurilor de patrimoniu neclasificate, efort care trebuie să includă și stimulente pentru cei care vor accepta un astfel de demers pentru

clădirile sau bunurile mobile pe care le vor supune clasificării. Bogăția de tradiții, obiceiuri, meșteșuguri etc populare ale județului Bihor necesită o abordare focalizată de identificare, prezervare și valorificare a acestor elemente de patrimoniu. Comparativ cu Cetatea Oradea sau cu stațiunile turistice, celelalte monumente importante ale județului sunt destul de puțin cunoscute de către bihoreni.

Industriile creative și culturale (ICC)

- Sectorul economic al sectorului cultural și creativ (SCC) din județul Bihor a fost în creștere din toate punctele de vedere, având însă un ritm de creștere mai lent decât cel de la nivel național.
- Cu adevărat îngrijorătoare este structura ICC în Bihor, unde ponderea IT este de sub 10% după numărul de angajați, în timp ce la nivel național este de aproape 30% iar ponderea sectorului de cercetare-dezvoltare este, practic, nulă. ICC din Bihor se bazează pe exploatarea sectorului artizanat și meșteșuguri, sector care la rândul său se bazează pe industria ușoară, industrie care este localizată preponderent în afara municipiului Oradea și angajează persoane slab calificate și remunerate cu salariile scăzute. Toate celelalte sectoare ale ICC sunt valorificate preponderent în municipiul Oradea.

Economia turistică a județului Bihor și consumul cultural

- Conform statisticilor, Oradea, Sânmartin și zona de peșteri din extremitatea Sud-Vestică a județului atrag aproape toți turiștii care sosesc în județ și care pot fi atrași în activități culturale sau în circuite de turism cultural.
- Rămâne un mare potențial de atragere de turiști străini în județ, la care poate contribui chiar oferta culturală a județului. Economia turistică a județului poate fi sporită și prin apelul la publicul local. Turismul cultural poate fi o soluție în acest sens.

Învățământul artistic în județul Bihor

- Județul Bihor are o bogată ofertă de formare inițială artistică atât la nivel preuniversitar – mai ales prin Liceul de Artă, cât și la nivel universitar, în trei universități orădene. Anual sunt înmatriculați aproximativ 150 de elevi la clasele Liceului de Artă și aproximativ 120 de studenți la facultățile cu profil artistic din Oradea.
- Există o bogată ofertă de formare continuă în domeniul artistic la nivelul întregului județ.
- Cererea de formare continuă în domeniul artistic este de asemenea mare. Doar la nivelul intervalului de vârstă 10-18 ani, putem estima numărul persoanelor care participă la cursuri non-formale de educație artistică la aproximativ 5000/an.

Necesarul de investiții în infrastructură culturală în județul Bihor

- Conform analizelor specialiștilor Băncii Mondiale[1] cele mai mari nevoi de infrastructură culturală se înregistrează în: Oradea, Săcuieni, Tinca, Bratca, Sânmartin, Marghita, Salonta, Diosig, Borș, Curtuișeni, Budureasa, Valea lui Mihai, Holod, Ștei, Popești.
- Una dintre cele mai pregnante revendicări ale orădenilor este pentru casă ce cultură în timp ce în localitățile mai mici putem evidenția cererea pentru cinematografe și muzee.

Satisfacția publicului față de viața culturală din Bihor și nevoi culturale exprimate

- Sondajele realizate de noi în perioada noiembrie-decembrie 2019 pentru fundamentarea analizei situației culturii din județul Bihor au cuprins și itemi de satisfacție care permit evaluarea vieții culturale din perspectiva publicului.
- Majoritatea bihorenilor sunt mulțumiți de viața culturală din județ
- Pe baza indicatorilor de satisfacție cele mai solicitate tipuri de evenimente sunt cele de modă, evenimentele literare și conferințele culturale.

[1] În Planul Național de Dezvoltare Teritorială.

CONTEXT GEOGRAFIC ȘI SOCIAL

Județul Bihor este situat în nord vestul României, granița de vest a județului suprapunându-se pe o distanță de peste 200 de km cu granița națională a Ungariei. Suprafața județului este 7544 km^2 iar relieful este unul variat. De-a lungul graniței cu Ungaria, județul este acoperit de Câmpia de Vest care face loc podișurilor și chiar înălțimilor muntoase odată ce înaintăm spre est. Județul acoperă în cea mai mare parte bazinul hidrografic al Crișurilor.

Din punct de vedere istoric, județul este parte a ceea ce este denumit Partium (Părțile Ungurești), adică județele de Răsărit ale Ungariei identificate ca atare în timpul tulburărilor care au urmat cuceririi unei părți a Ungariei de către Imperiul Otoman și conflictelor care au implicat ulterior Principatul Transilvaniei, Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman (secolul XVI).

Aspecte demografice și sociale

Din punct de vedere demografic, județul este unul dintre cele mai populate din țară, având cf. INSSE 561.194 de locuitori rezidenți și 616.724 de locuitori cu domiciliul în județ la 1 ianuarie 2019. Acestor cifre le corespunde o densitate de 74.8 locuitori/km^2, sub densitatea medie națională. Regiunile muntoase din sud-estul județului, destul de slab populate - și din cauza depopulării satelor izolate de aici - explică în mare măsură densitatea relativ scăzută a populației județului.

Deși județul Bihor a suferit în ultimele trei decenii o accentuată îmbătrânire a populației, localitățile județului sunt diverse din punctul de vedere al structurii pe vârste. Astfel, la recensământul din 2011, câteva localități au apărut a fi în mod special îmbătrânite - Căpâlna, Cărpinet, Pomezeu, Sâmbăta având peste 25% din locuitori cu vârsta peste 65 de ani. În schimb, localitățile cu cele mai importante ponderi ale celor sub 15 ani sunt mai ales cele cu o mare pondere a populației romă: Săcueni, Avram Iancu, Batăr, Cherechiu, Ciumegiu, Curtuișeni, Dobrești, Drăgești, Holod, Husasău de Tinca, Ineu, Lăzăreni, Lugașu de Jos, Tinca etc.

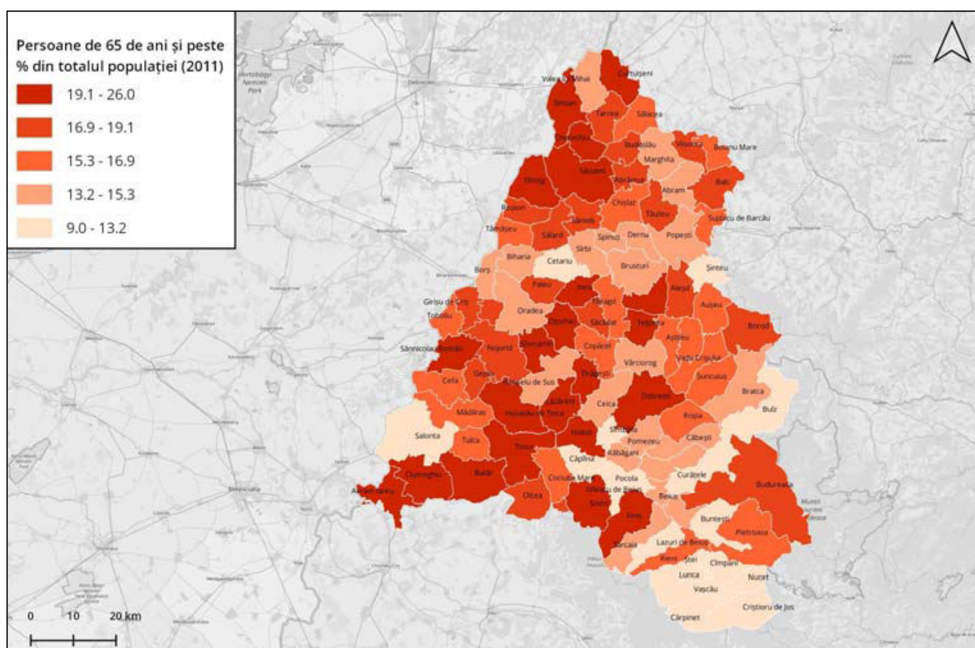

Figura 2. UAT-urile din Bihor după ponderea persoanelor +65 la recensământ

Resursele umane ale județului

Principalii consumatori de cultură sunt persoanele de vârstă activă, identificați de obicei în statistici ca fiind persoanele din grupa de

vârstă de 15-64 de ani, dar mai ales persoanele active din punct de vedere economic, cauzele pentru această situație fiind evidente.

În 2018, ponderea populației cu vârsta cuprinsă între 15-64 de ani era de 67,04% fiind printre cele mai bine înzestrate județe din acest punct de vedere, topul fiind condus de județul Timiș, cu 70,16% în timp ce județele cu populația cea mai îmbătrânită sunt Teleorman, Vâlcea și Brăila. Toate județele cu peste 20% populație peste 65 de ani sunt situate în Moldova și în Muntenia, această situație fiind evident provocată de emigrația masivă din aceste zone.

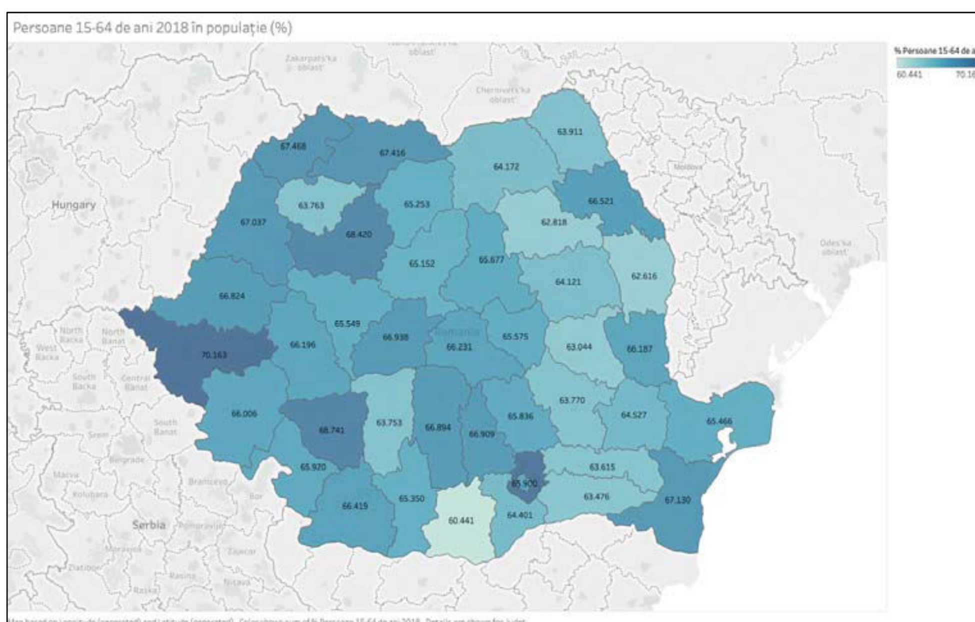

Figura 3. *Persoane cu vârsta 15-64 de ani în populație în 2018 (Sursa: INSSE)*

Județul Bihor este unul dintre cele cu o pondere mare a populației active (locul 9 în țară în 2017) ceea ce indică o economie puternică sau cel puțin cu un potențial uman important. De altfel, județul se confruntă de mai mulți ani cu un deficit de forță de muncă, la fel ca și celelalte județe din regiunea de vest a României, situație reflectată și de ratele deosebit de mici ale șomajului (în jur de 2% în vara anului 2019).

Populația cu studii superioare a județului reprezenta 14% din populația de peste 10 ani la recensământul din 2011, similar cu media națională care a fost de 14,4%. Ponderea și distribuția acestei categorii de persoane sunt deosebit de importante deoarece aceste persoane reprezintă categoria cea mai importantă de consumatori de cultură, inclusiv sursa principală de recrutare în ceea ce Richard Florida denumește clasa creativă (Florida, 2003).

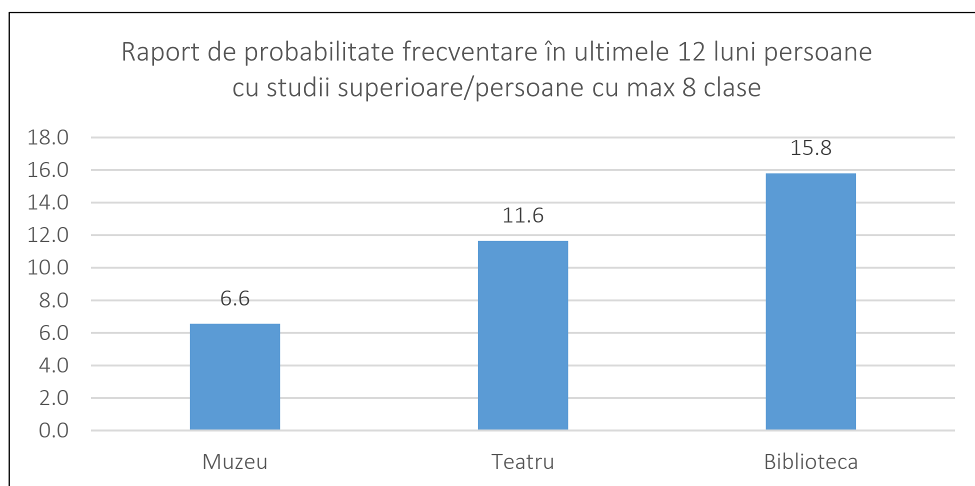

Figura 4. *Rapoarte de probabilitate privind frecventarea muzeelor, teatrelor și a bibliotecilor între persoanele cu studii superioare și cele cu maximum 8 clase (sondaj pe teren, nov. 2019)*

Cel mai important predictor al consumului cultural este nivelul de instrucție care pare a determina fiecare dintre cele trei forme de consum cultural considerate în analiza privind frecventarea muzeelor, teatrelor și bibliotecilor pe baza sondajului pe eșantion aleatoriu realizat pe teren. Acest efect este determinat în cea mai mare măsură de deținerea unei diplome de studii superioare. Persoanele cu studii superioare au o probabilitate de aproape 16 ori mai mare de a fi abonate la bibliotecă decât persoanele cu maximum 8 clase, la aceeași vârstă, localitate, gen și etnie.

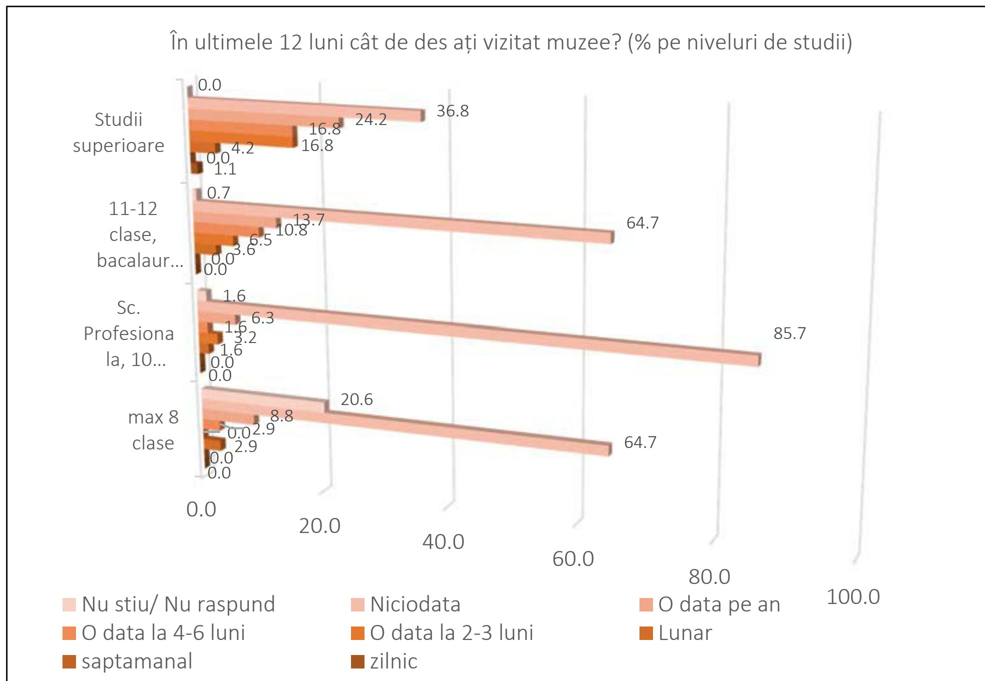

Figura 5. *Frecventarea muzeelor pe niveluri de instrucție (sondaj pe teren noiembrie 2019, N=331)*

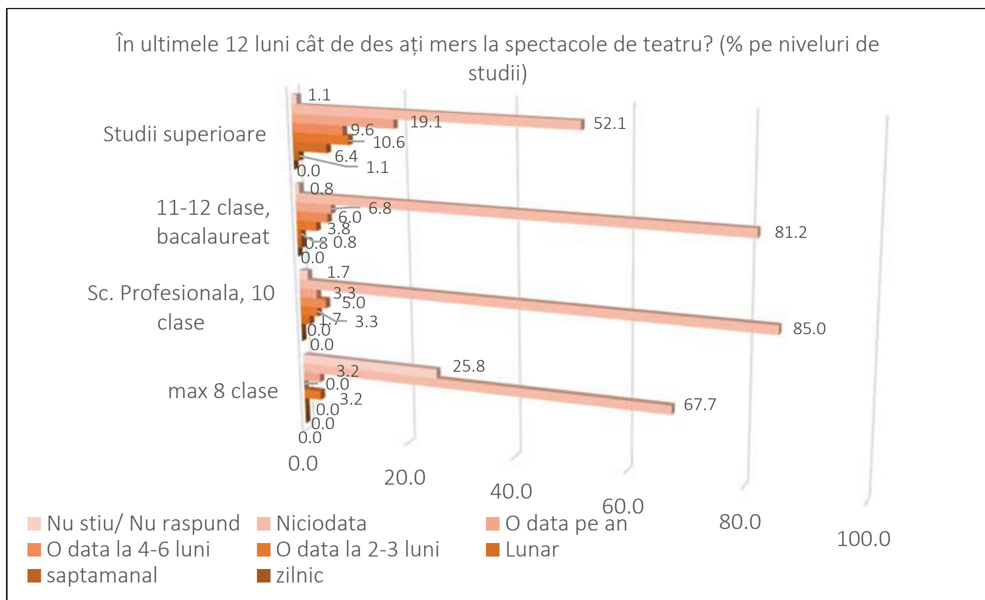

Figura 6. *Frecventarea teatrelor pe niveluri de instrucție (sondaj pe teren noiembrie 2019, N=331)*

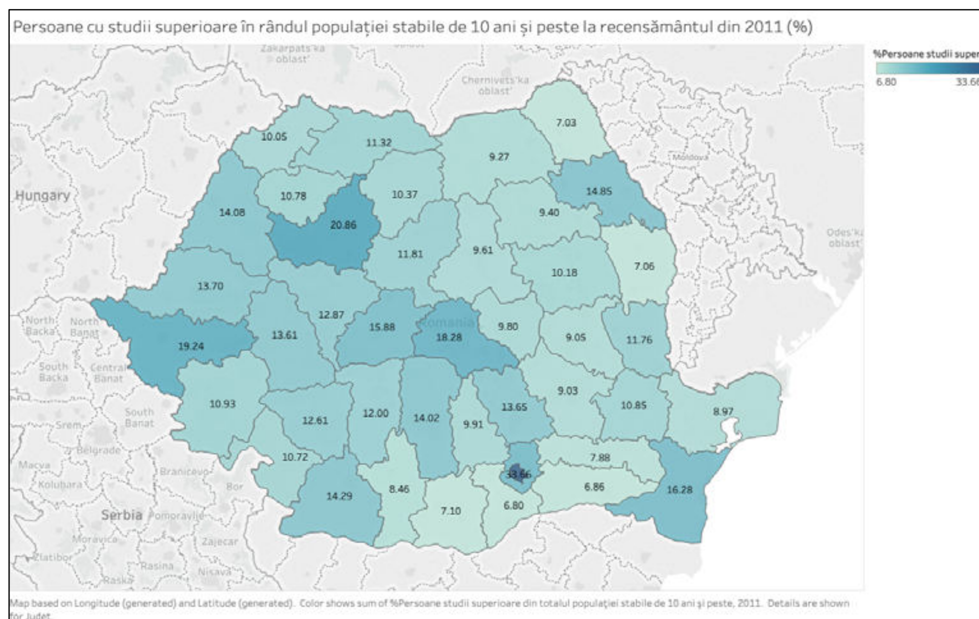

***Figura 7**. Persoane cu studii superioare în rândul populației stabile de 10 ani și peste la recensământul din 2011*

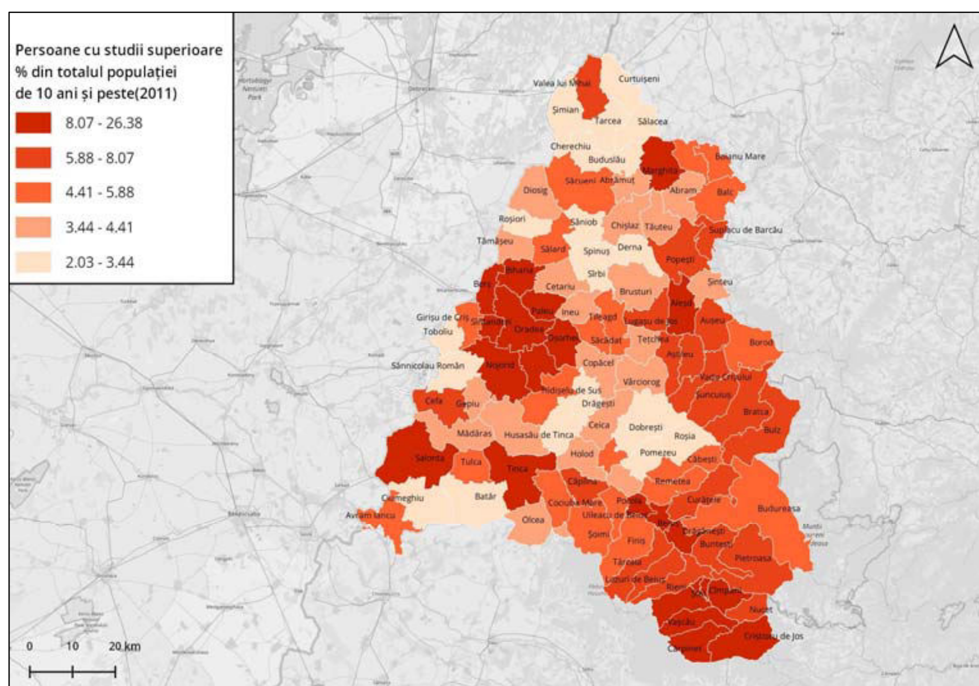

***Figura 8.** Persoane cu studii superioare din totalul populației de 10 ani și peste în UAT-urile din Bihor, la recensământul din 2011*

La nivel de UAT-uri, la recensământul din 2011, persoanele cu studii superioare sunt concentrate în centrele urbane și localitățile periurbane – în cazul Oradiei și al Beiușului sau strict în localitățile urbane, în cazul Salontei, al Marghitei și al Aleșdului.

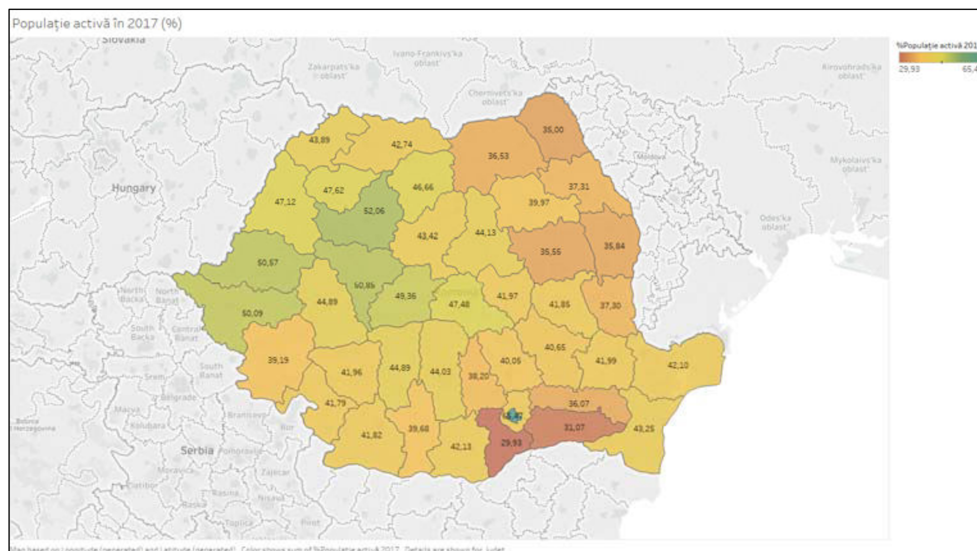

Figura 9. *Persoane active ca % din populație în 2017 (Sursa: INSSE)*

Urbanizare și suburbanizare

Cei 616.724 de locuitori înregistrați la 1 ianuarie 2019 cu domiciliul în județ sunt concentrați în 9 orașe din care 4 municipii incluzând capitala județului, municipiul Oradea care, cu populația de peste 221.407 de locuitori cu domiciliu în localitate (la 1 ianuarie 2019) cuprinde peste o treime din populația județului. Municipiul Oradea însuși este al zecelea ca mărime a populației în ierarhia urbană a țării fiind un pol de dezvoltare urbană aflat în aria de influență a municipiului Cluj-Napoca, pol național de creștere. Toată rețeaua urbană a județului este polarizată în jurul capitalei de județ prin cele 4 centre urbane importante care deservesc populația din diversele regiuni ale județului: Beiuș (zona SE –

11.090 locuitori), Salonta (zona SV – 18.957 locuitori), Marghita (zona N – 17.754 de locuitori), Aleșd (centrul județului – 11.195 locuitori).

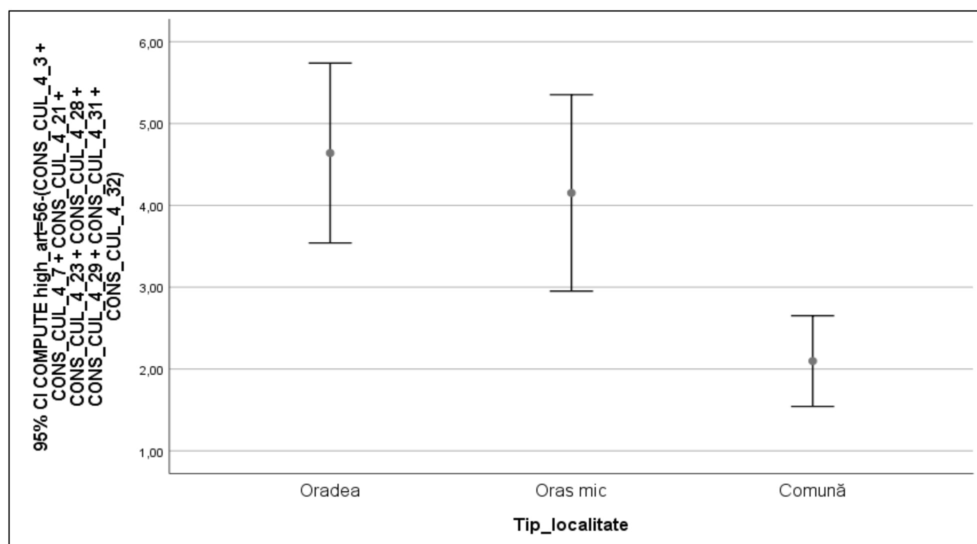

Figura 10. *Media consumului de artă înaltă pe tipuri de localitate de rezidență (sondaj pe adulți în Bihor, 303 cazuri valide)*

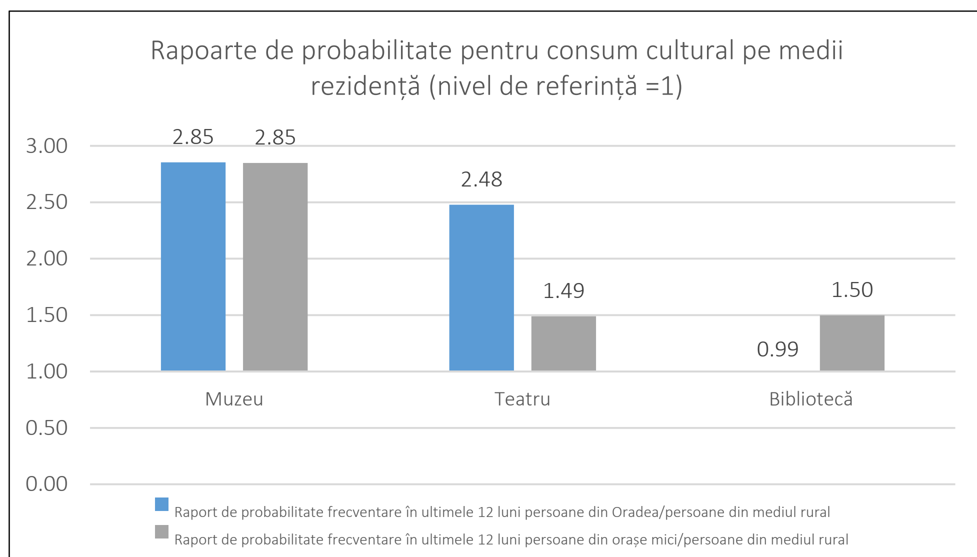

Figura 11. *Rapoarte de probabilitate pentru frecventarea muzeelor, teatrelor și bibliotecilor în funcție de localitatea de reședință (sondaj pe teren, 331 de adulți selectați prin eșantionare aleatoare stratificată, noiembrie 2019)*

Gradul de urbanizare al județului determină mărimea accesului la infrastructură culturală și la evenimente culturale, având în vedere concentrarea acestora în centrele urbane. Celelalte variabile fiind constante, probabilitatea pentru locuitorii din Oradea este de 2-3 ori mai mare decât cei din mediul rural de a vizita muzee sau de a participa la spectacole de teatru. Existența unor muzee explică și diferența semnificativă dintre locuitorii micilor orașe și ai localităților rurale. Consumul de artă înaltă este de altfel semnificativ mai mare în cazul locuitorilor din orașe decât în cazul celor din mediul rural.

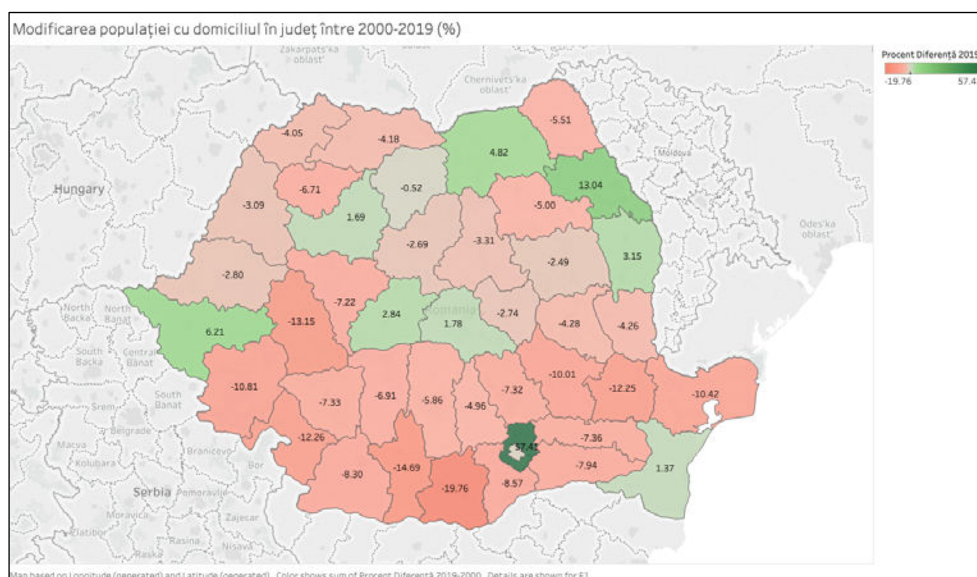

Figura 12. *Modificarea populației cu domiciliul în județe între 2000-2019 în procente (Sursa: INSSE)*

În ultimii 20 de ani, județul a pierdut aproximativ 3% din populația cu domiciliul în județ, majoritatea localităților suferind scăderi demografice situate în acest interval statistic. Scăderea este în jurul mediei naționale de 2,87% pentru perioada analizată.

Există însă și câteva comune care au beneficiat de spor de populație, mai ales în urma procesului de suburbanizare, cele mai multe astfel de localități fiind cele din zona periurbană a municipiului Oradea

(Ineu – 32,5%, Borș – 31,2%, Nojorid – 42,3%, Oșorhei – 37,4%, Sînmartin – 54,1%, Sintandrei – 86,2%). Sporul demografic din aceste câteva localități din jurul Oradiei este de mărimea unui municipiu mic din județ (peste 12.030 locuitori).

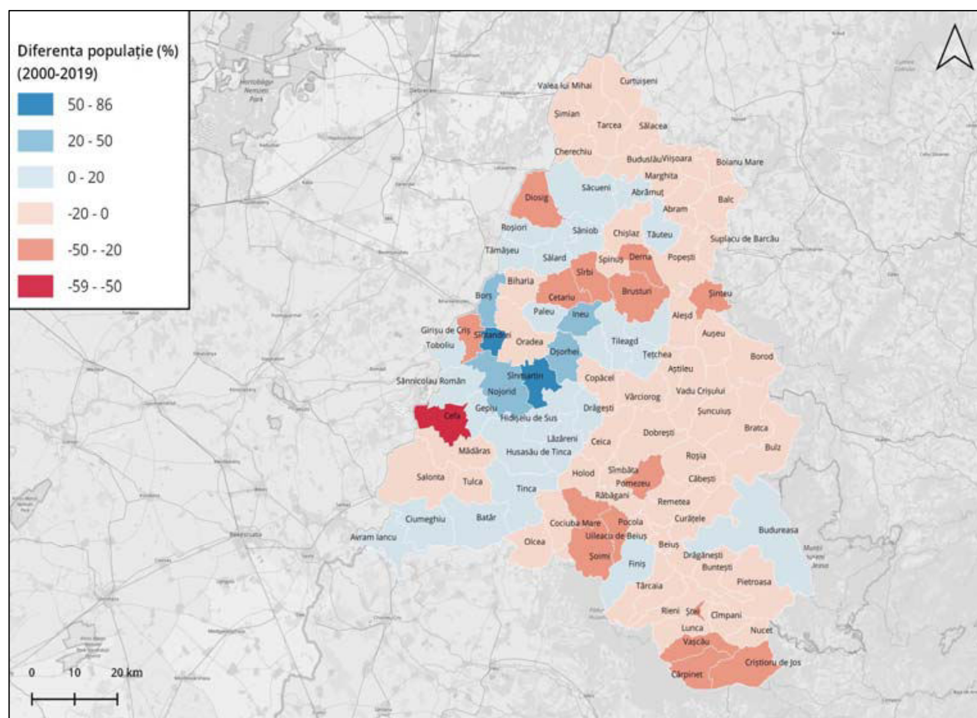

Figura 13. Modificarea populației cu domiciliul în UAT-uri din județul Bihor între 2000-2019 (Sursa: INSSE)

Acest proces de suburbanizare care implică mai ales populația de vârstă activă a municipiului Oradea, reflectă modificări notabile în stilul de viață al unei părți a populației care constituie targetul de bază al activităților culturale și al industriei creative.

Conform unor reputați specialiști în dezvoltare urbană (Zukin, 2012), suburbanizarea însăși este la originea dezvoltării economiei simbolice a orașelor. Conform lui Zukin, economia simbolică este alcătuită din producția spațiului, prin care idealuri, semnificații și teme sunt încorporate în aparența și atmosfera locurilor din oraș, pe de o parte,

și din producția de simboluri care determină modul în care anumite locuri din oraș sunt consumate cultural și de către cine. Aceasta ia avânt în centrele urbane ca urmare paradoxală a declinului pe care acestea îl suferă în urma suburbanizării, laolaltă cu migrația de masă, creșterea consumului cultural și a politicilor identitare.

Concluzii

Comparativ cu mediile naționale județul Bihor este unul mai tânăr, mai educat și mai activ ceea ce înseamnă premise bune pentru consum cultural. Comunitățile cele mai tinere sunt cele cu o mare pondere a populație de etnie romă.

Totuși, în proximitatea județului sunt centre de atracție puternică a resursei umane (Cluj, Timiș) care, alături de migrația externă, pun o presiune importantă pe capacitatea județului de a menține publicul culturii.

Principalele fenomene demografice cu impact asupra sectorului cultural sunt îmbătrânirea populației și suburbanizarea.

Diversitatea etnică și religioasă

Județul are o populație diversă din punct de vedere etnic și religios fiind eterogen distribuită în județ. Populația de etnie maghiară, care reprezintă minoritatea cea mai largă (24,02% la recensământul din 2011), este concentrată în nordul județului (regiunea localităților Marghita, Diosig și Valea lui Mihai) și în municipiul Salonta. Populația autoidentificată romă din județ este una dintre cele mai importante din țară, aici locuind peste 30.000 (peste 6% din populația județului) de membri ai acestei comunități. Cei autoidentificați romi din județ sunt concentrați mai ales în regiunile din nordul-vestul teritoriului județului.

Conform experților consultați, [2] romii din zona de nord - Diosig, Cadea, Săcueni, Tarcea, Petreu, Curtuișeni, Sălard etc. sunt cunoscuți sub denumirea de „romunguri”, limba lor fiind puternic influențată de limba maghiară, iar meseriile tradiționale în regiune fiind legate de prelucrarea fierului. În nord mai găsim romi „rudari” în timp ce în restul regiunilor întâlnim „gabori” (mai ales în marile orașe), „Vătrași” și „Ciurari” (concentrați în satele dintre Oradea și Beiuș).

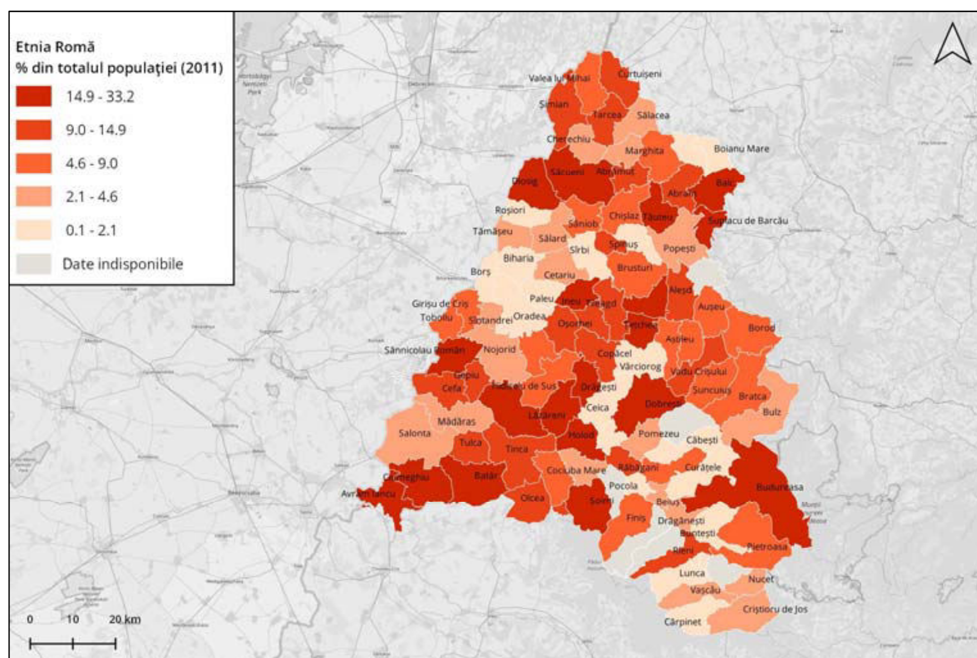

Figura 14. *Ponderea populației autoidentificate romă pe UAT-uri la recensământul din 2011 (Sursa: INSSE)*

În județ se găsește, de asemenea, o importantă comunitate slovacă (peste 7.000 de oameni) concentrată în câteva comune de munte izolate, dispuse în zona de graniță cu județele Cluj și Sălaj.

[2] Vezi documentul „Patrimoniul cultural al populației romă în județul Bihor; limba, obiceiuri, meserii, tradiții”.

Pentru înțelegerea diversității sociale a județului este important de notat și faptul că populația de etnie maghiară este în proporție mai mare rurală decât restul populației.

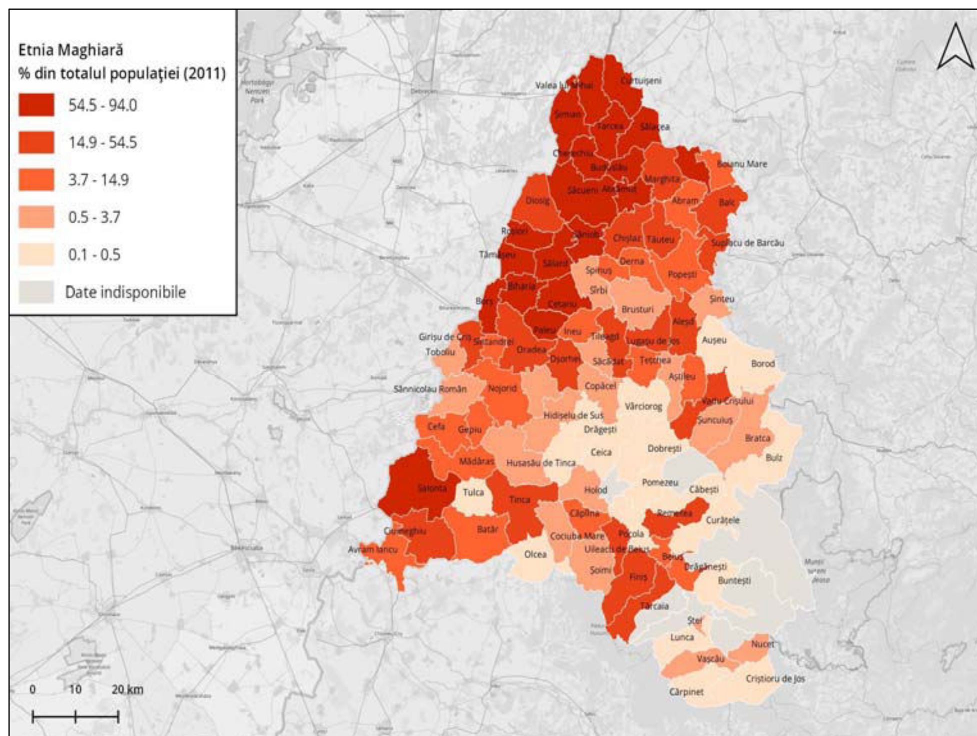

Figura 15. *Ponderea populației autoidentificate maghiare la recensământul din 2011 (Sursa: INSSE)*

Diversitatea etnică se suprapune peste cea religioasă care este și mai accentuată. Majorității de 59% de ortodocși, la recensământul din 2011 i se adăugă populații consistente de greco-catolici, romano-catolici, reformați. Este semnificativ și faptul că Bihorul este unul dintre județele cu cea mai importantă pondere a celor identificați drept creștini evanghelici (neo-protestanți) alături de Arad și Suceava. Peste 10% dintre locuitorii județului aparțin acestor confesiuni, contribuind la mozaicul etnic și religios al județului. Județul găzduiește un număr însemnat de

greco-catolici, iar populația de etnie maghiară este în mod preponderent de confesiune romano-catolică sau reformată.

Diversitatea etnică și religioasă a județului este una dintre resursele cele mai importante din punct de vedere cultural ale județului fiind considerată un precursor al dezvoltării economiei simbolice a orașelor, inclusiv prin mecanismul simplu al estetizării diversității (Zukin, 2012). Mozaicul etnic și religios înseamnă identități locale diverse, narațiuni istorice variate, dar și o bogăție de tradiții și obiceiuri interesante din punctul de vedere al conservării patrimoniului, dar și din perspectiva potențialului de valorificare, inclusiv turistică. Politica culturală a autorităților publice județene trebuie să acorde o atenție deosebită identificării elementelor specifice de patrimoniu ale diverselor colectivități etnice și religioase, conservării acestor elemente precum și ale identităților culturale specifice, inclusiv ale identităților regionale sau chiar locale aparte.

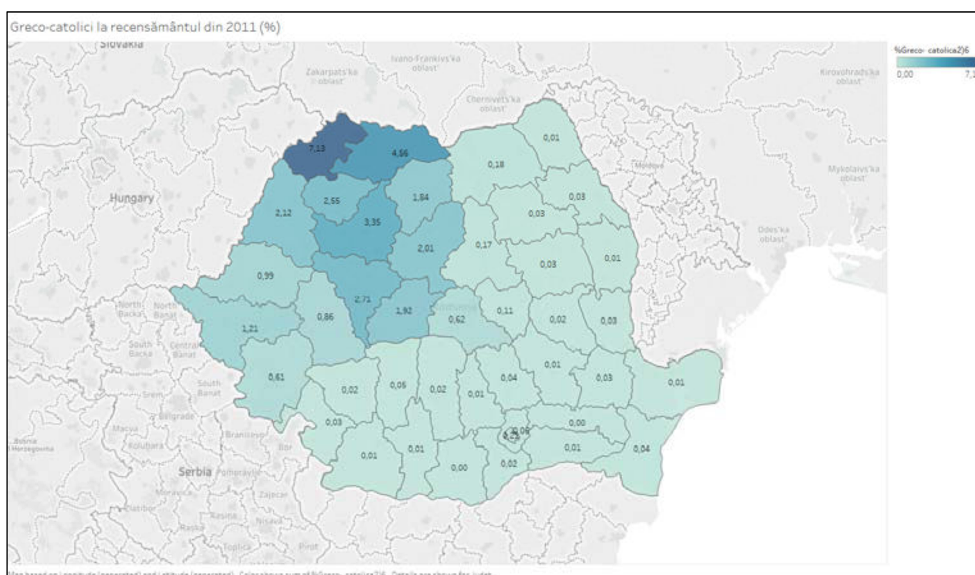

Figura 16. *Ponderea populației de confesiune greco-catolică pe județe la recensământul din 2011 (Sursa: INSSE)*

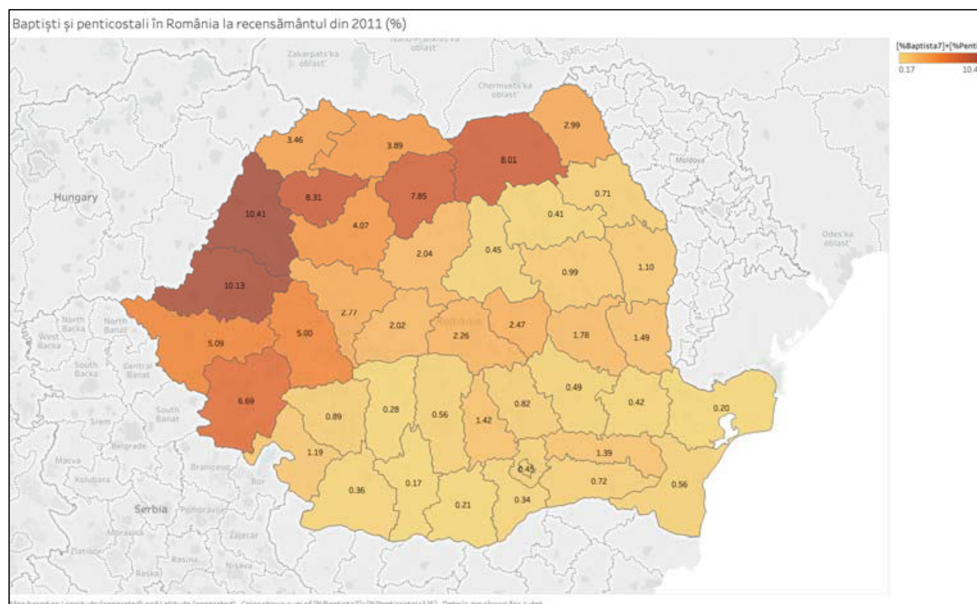

Figura 17. *Ponderea populației de confesiune baptistă și penticostală la recensământul din 2011 (Sursa: INSSE)*

Concluzii

Județul Bihor este unul dintre cele mai diverse din punct de vedere cultural din România;

Profilul cultural al județului este pigmentat de importante comunități etnice și religioase care oferă un potențial important de identități, tradiții și practici.

Rețeaua urbană a județului

Gradul de urbanizare a județului Bihor este unul aflat la nivelul mediu național - aproximativ 50% din populația județului locuind în localități clasificate ca fiind de tip urban. Populația județului este polarizată de un centru urban mare - municipiul Oradea, al 10-lea în ierarhia centrelor urbane din România care are în aria sa de dependență toate celelalte localități urbane ale județului.

Având în vedere că 50% din populația județului viețuiește în mediul rural, iar marea majoritate a vieții culturale se găsește în orașe, accesibilitatea urbană este însă o caracteristică importantă care determină posibilitățile de consum cultural. Numeroasele date de consum cultural pe care le avem la dispoziție atestă diferențele semnificative de consum cultural dintre persoanele care viețuiesc în mediul rural și cele care locuiesc în mediul urban. Ponderea copiilor de clasa a 8-a din județul Bihor care nu au fost niciodată la teatru, concert simfonic sau la spectacole de teatru în ultimele 6 luni a fost, în decembrie 2018 de 49,5% în mediul rural, de 35,6% în Oradea și de 35,5% în celelalte orașe. Ponderea copiilor de clasa a 8-a care nu vizitaseră un muzeu sau expoziție în ultimele 6 luni a fost de 42,5% în mediul rural, de doar 29,8% în Oradea și, respectiv, de 34,3% în celelalte orașe ale județului.

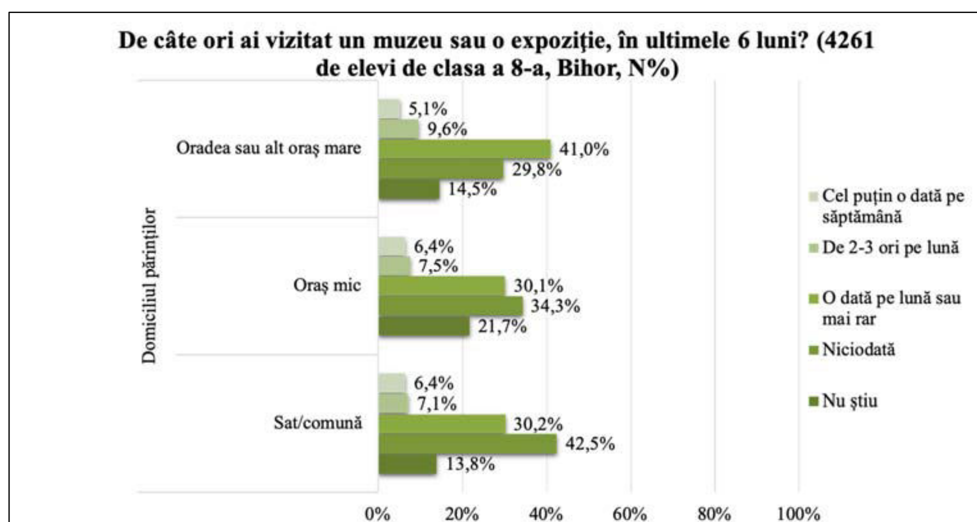

Figura 18. *Frecvența vizitării muzeelor și expozițiilor de către elevii de clasa a 8-a (ancheta MERPAS, Universitatea din Oradea, 2019)*

Indicele de conectivitate urbană calculat de specialiștii Băncii Mondiale măsoară accesul locuitorilor localităților județului la cei mai apropiați poli de creștere urbană – Cluj Napoca și Timișoara. Din punctul

de vedere al accesului, conectivitatea cea mai bună o au localitățile care sunt cu acces direct la E60.

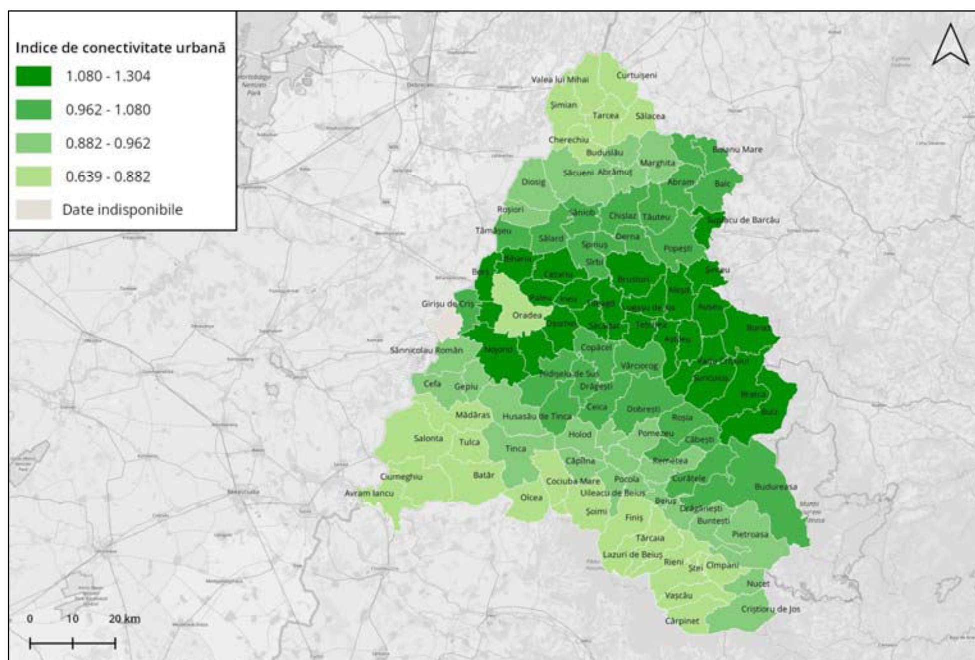

Figura 19. *Indicele de conectivitate urbană (Sursa: Sandu, 2019)*[3]

Conform acestui indice, accesul la facilități urbane, inclusiv la cele de tip culturale, este cel mai afectat din cauza accesibilității urbane precare, în zonele din extremitățile nordice și sudice ale județului (vezi explicația autorului la https://www.researchgate.net/publication/3363118 39_Urban_Connectedness_and_Regions_in_Romania_SPSS_Data_File_2019).

Concluzie

Datorită concentrării facilităților culturale în marile centre urbane, persoanele din zonele rurale și mai ales cele din regiunile rurale izolate au un acces redus la resurse culturale.

---

[3] Indicele de conectivitate urbană măsoară cât de accesibilă este fiecare UAT de cele mai apropiate localități urbane. Indicele este ponderat cu populația localității.

Dezvoltarea umană, sărăcia, incluziunea/excluziunea

În ciuda penuriei de resurse umane și a dinamismului economiei regionale, județul Bihor este unul în care în mod cronic se înregistrează salarii nete dintre cele mai mici. În 2017, câștigul salarial mediu net din Bihor plasa județul la coada clasamentului național (1.871 de lei), în timp ce același indicator era de 3.272 lei în București și de 2.668 lei în județul Cluj, cele mai bune performere. Veniturile salariale nete reduse determină posibilități de consum cultural reduse și, prin urmare, o cerere redusă pentru produsele industriei creative comparativ cu cele din alte județe. Corelația cu economia creativă și cu problematica dezvoltării culturii apare și din structura economiei regionale în care predomină sectoare cu valoare adăugată redusă. Având în vedere că industriile creative sunt dintre cele cu venituri salariale mai mari, nivelul redus al veniturilor din Bihor trădează nu doar cererea restrânsa pentru produsele si serviciile acesteia, dar și slaba dezvoltare a industriilor creative.

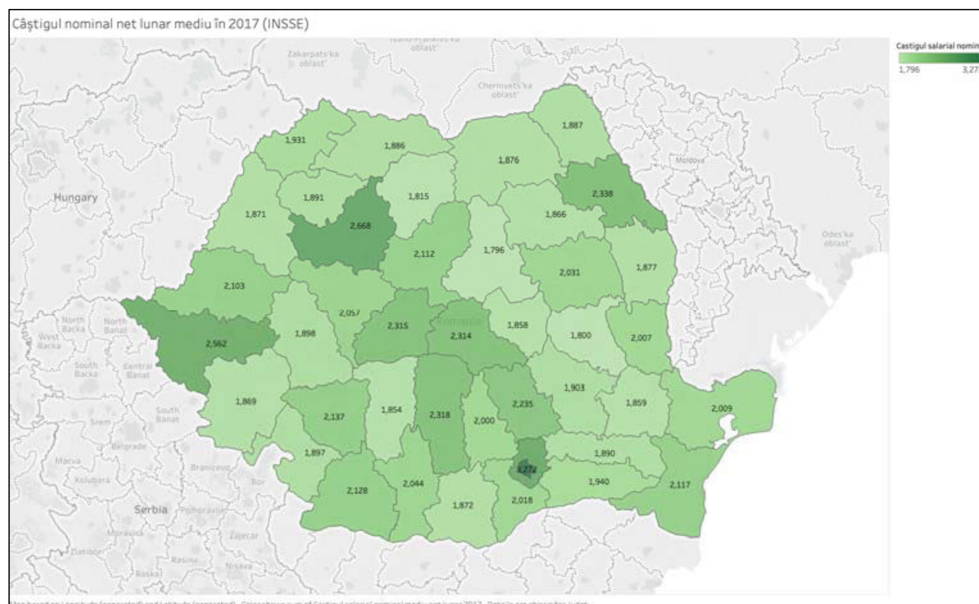

Figura 20. *Câștigul nominal net lunar mediu în 2017 (Sursa: INSSE)*

Sărăcie, excluziune socială, comunități marginale

Nivelul de trai este unul care condiționează în mod semnificativ consumul cultural, atât prin determinarea mijloacelor de participare culturală cât și prin corelația cu stilul de viață, interesele și motivația de consum. Este clar că sectorul cultural privat este dependent în primul rând de posibilitățile și dispoziția de consum ale populației. În același timp, publicul instituțiilor de cultură de stat sau interesul pentru politicile culturale sunt influențate de resursele materiale și educaționale ale populației.

Veniturile și nivelul de educație determină stiluri de consum cultural identificabile ca profiluri de consumatori de cultură care au interese și nevoi de consum cultural diferite. În comunitățile cele mai sărace, investițiile culturale prioritare trebuie să vizeze sporirea accesului la cultură în sinergie cu creșterea accesului la educație, pe de o parte, sporirea potențialului de dezvoltare sustenabilă prin prezervarea patrimoniului mobil/intangibil, îmbunătățirea bunăstării în aceste colectivități inclusiv prin întărirea identităților locale.

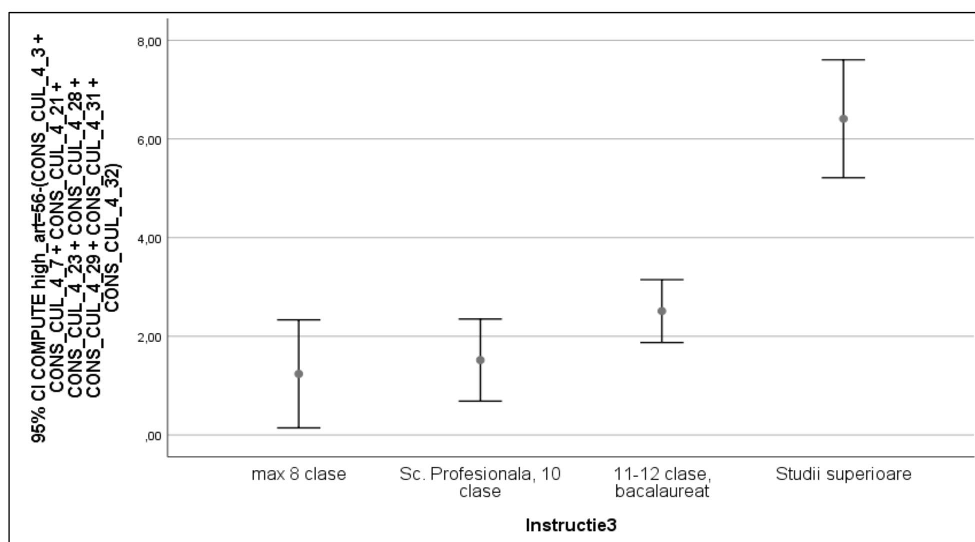

Figura 21. *Scorul mediu de consum cultural înalt pe niveluri de instrucție (Bihor, sondaj eșantion aleatoriu de adulți, 303 cazuri valide)*

Așa cum se poate constata și din statisticile anterioare, județul Bihor este unul cu nivel de dezvoltare mediu în care fenomenele de sărăcie, excluziune socială sunt cu o incidență moderată. De altfel datele privind riscul de sărăcie publicate de INSSE doar la nivel de regiune de dezvoltare plasează regiunea Nord-Vest în zona cu risc scăzut pentru 2017 – 26,4% dintre persoane se aflată la risc de sărăcie sau de excluziune socială – comparativ cu nivelul agregat național de 35,7% sau cu niveluri de peste 40% în NE sau SV.

Astfel de realități indezirabile se întâlnesc în mod acut mai ales în anumite concentrări de sărăcie din zonele urbane și rurale.

La nivelul localităților urbane, conform Atlasului Zonelor Urbane Marginalizate elaborat de Banca Mondială (Swinkels et al., 2014, p. 181) cele mai mari concentrări de populație viețuitoare în zone marginalizate sunt în Săcueni, Valea lui Mihai și Aleșd. În anumite zone din aceste localități ponderea populației cu un nivel de educație precar, cu ocupare în sectorul informal sau care trăiește în condiții improprii este mult peste pragurile naționale.

Conform Atlasului Zonelor Rurale Marginalizate, în județul Bihor, la fel ca în majoritatea județelor țării, fenomenele de sărăcie comunitară și excluziune socială colectivă sunt asociate cu o pondere mare a populației rome. Conform definițiilor operaționale din acest studiu, 5,5% din populația rurală din județ este în situație de marginalizare, cea mai mare parte din aceasta (4,9% din populația rurală totală) afectând comunitățile rome[4]. Comparativ cu restul țării, incidența zonelor rurale marginalizate în Bihor este mai degrabă redusă – dacă avem în vedere numărul mare al acestor concentrări de populație marginalizată în NE sau SV.

[4] Atlasul Zonelor Rurale Marginalizate (Teșliuc, Grigoraș, & Stănculescu, 2014) explică la p. 21 metodologia de identificare a acestor zone, la nivel de zonă de recenzare – pe baza indicatorilor referitori la 3 dimensiuni: 1) capital uman, 2) locuri de muncă declarate; 3) condițiile de locuire. Zonă rurală marginalizată semnifică sector rural de recensământ care nu îndeplinesc măcar 80% din pragul național la nici unul din cei 5 indicatori selectați.

Figura 24. *Indicele de modernitate al gospodăriei*
(Sursa: Sandu 2019, date Recensământ 2011)

Nivelul de trai, măsurat prin veniturile percepute, pe de o parte, și statusul social, măsurat prin nivelul de instrucție, determină în mod fundamental profilurile de consumator de cultură, prin stilul de viață.

Concluzii

Marginalizarea socială înseamnă și lipsa de acces la resurse culturale și precaritatea consumului cultural, mai ales din cauza sărăciei.

Marginalizarea socială afectează cel mai frecvent persoanele de etnie romă din anumite comunități rurale sau urbane.

CREATORII

Cea mai importantă resursă creativă a unui județ sunt bineînțeles chiar creatorii din această unitate administrativ-teritorială. Identificarea creatorilor este însă dificilă atât timp cât ei pot fi definiți în mai multe feluri. Se referă aceștia la persoane certificate în domenii artistice sau creative? Ori la cei care sunt efectiv activi în câmpul producției culturale? Și dintre aceștia îi luăm în considerare doar pe profesioniști sau și pe amatori, pe cei care fac creație culturală din hobby?

Profesioniștii

Nu avem, prin urmare, un inventar complet al creatorilor profesioniști (certificați sau care prestează servicii sau produc bunuri culturale pentru comercializare), persoane fizice, formații sau persoane juridice, iar inventarierea lor și menținerea unei evidențe actualizate a acestora ar putea fi un obiectiv al implementării viitoarei Strategii Culturale.

În cadrul documentării pentru elaborarea Strategiei Culturale am compilat un Catalog de operatori culturali (creatori) în care în acest moment avem înregistrați 423 de astfel de creatori, persoane fizice și juridice, un inventar care nu este în nici un caz unul complet.

Dintre actorii din catalog cei mai mulți sunt din domeniul artelor vizuale, urmați de operatori din domeniul editorial, al arhitecturii și urbanismului, de cei care activează în educație artistică etc. Nefiind o bază de date exhaustivă și nici reprezentativă nu putem afirma că această distribuție reprezintă în mod corect structura câmpului de producție culturală din județ.

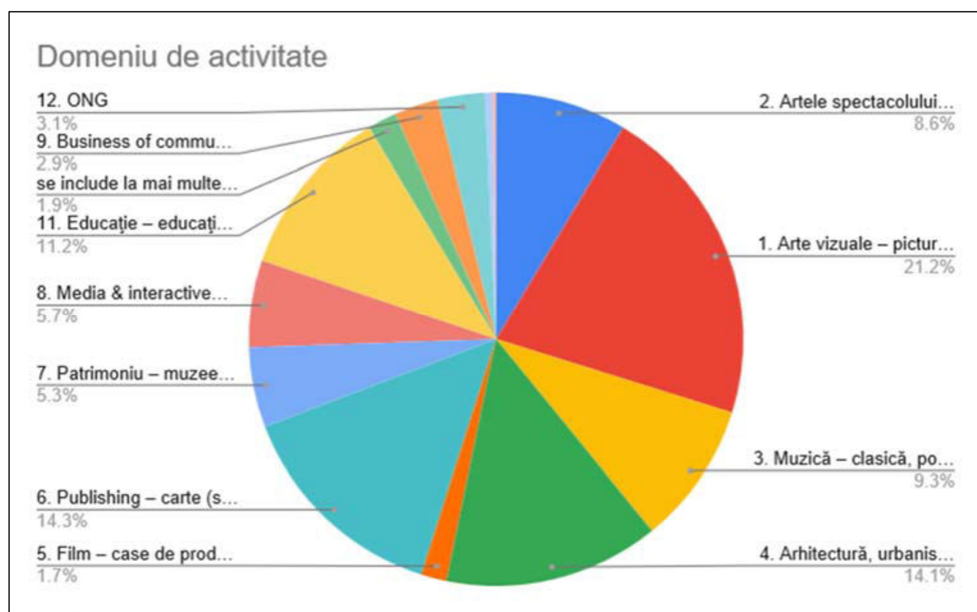

Figura 25. *Distribuția din catalogul operatorilor culturali după domeniul de activitate*

În afara acestor operatori, baza noastră de creatori include, separat, în acest moment 290 de meșteri populari și 83 de ansambluri folclorice (dansuri și cântece populare).

O altă modalitate de identificare a creatorilor profesioniști este prin afilierea la uniuni de creație. Astfel: Filiala Oradea a Uniunii Artiștilor Plastici are, conform paginii web proprii 89 de membri, Uniunea Arhitecților din România înregistrează 310 arhitecți în Bihor cu diverse acreditări, 204 dintre aceștia fiind arhitecți cu drept de semnătură. Conform paginii web a Uniunii Scriitorilor din România, această uniune nu are filială în județul Bihor, o parte a scriitorilor din județ fiind membri ai filialei Arad (55 de membri, în timp ce filialele din centre universitare mari – Cluj sau Timiș au peste 200 de membri fiecare) dar alții, cum sunt Ion Simuț sau Valentin Chifor, sunt membri ai filialei Cluj. Alte organizații precum Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România sau Uniunea Cineaștilor sunt mult mai zgârcite cu datele privind membri. Aceste numere indică doar într-o măsură aproximativă resursa de creație din județ, având în vedere că în funcție și de modul de

organizare a domeniului de creație și de beneficiile apartenenței, este posibil ca unele organizații să nu fie foarte cuprinzătoare în timp ce în cazul altora apartenența să fie corelată direct cu posibilitatea de a profesa.

Amatorii

O imagine despre frecvența creației culturale de amatori o putem avea din rezultatele sondajelor noastre.

Din eșantionul de 331 de subiecți adulți intervievați la domiciliu doar 2-2.5% fac parte din ansamblu folcloric, cenaclu literar, formație de muzică modernă sau formație de dans.

Procentele sunt semnificativ mai mari în cazul elevilor de liceu.

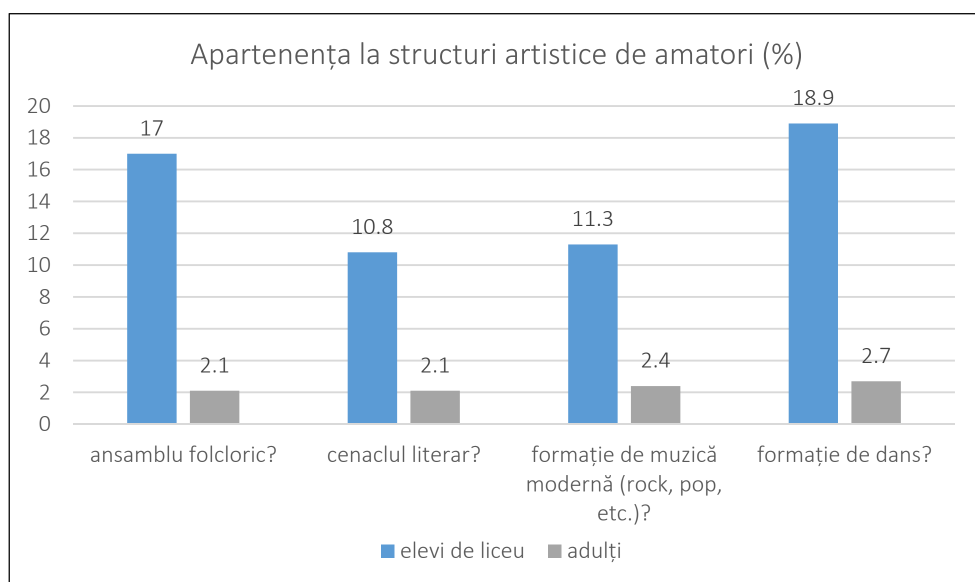

Figura 26. *Apartenența la structuri artistice de amatori (sondaj pe teren cu eșantion de adulți, N=331 și sondaj cu elevi de liceu N=398)*

Prăbușirea participării în activități artistice de amatori odată cu intrarea în viața adultă este remarcabilă și se evidențiază și în cazul în care comparăm frecvența cu care cele două categorii de respondenți declară că au încercat să realizeze creații artistice.

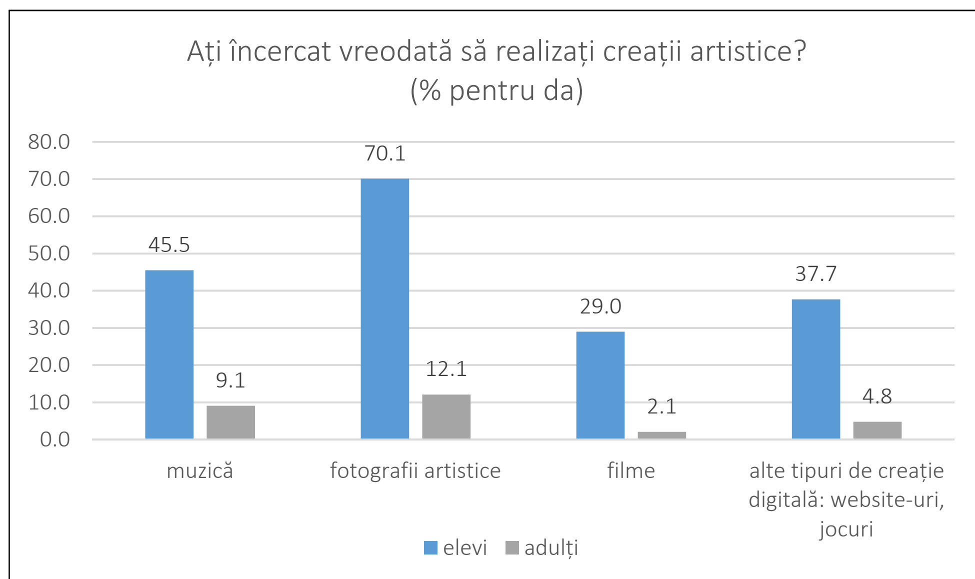

Figura 27. Încercări de creații artistice amatori (sondaj pe teren cu eșantion de adulți, N=331 și sondaj cu elevi de liceu N=398)

Este clar că printre adolescenți, practicarea activităților artistice este mult mai populară decât printre adulți. În clasele 9-12 este o formă de divertisment dar și de construcție a unei identități, motivație care se estompează odată cu încadrarea într-o traiectorie profesională anume.

Concluzii

Numărul de creatori profesioniști din Bihor este greu de estimat și inventarierea lor ar putea fi un obiectiv al Strategiei Culturale

Cel puțin 25% dintre adolescenții școlari (liceeni) au încercat să realizeze cel puțin odată o creație artistică iar cel puțin 10% dintre ei fac parte dintr-o structură artistică de amatori. Statisticile similare sunt mult mai mici în cazul adulților.

INFRASTRUCTURA CULTURALĂ A JUDEȚULUI ȘI FRECVENTAREA ACESTEIA

Muzeele și vizitatorii acestora

Din totalul de 762 de instituții muzeale (inclusiv colecții) înregistrate în România în 2018 (cf. INSSE) doar 14 (1,8%) sunt localizate în județul Bihor. Pe lista instituțiilor muzeale de referință din județ se aflã Muzeul Țării Crișurilor, Muzeul Municipal Beiuș, Muzeul Etnografic La Fluturi sau muzeele memoriale dedicate lui Ady Endre, Iosif Vulcan, Arany Janos și Aurel Lazăr. Primăria Municipiului Oradea, pe de altă parte, gestionează Muzeul Orașului Oradea amplasat în Cetatea Oradea.

Harta densității muzeelor și colecțiilor sugerează o corelație aproape perfectă a numărului de muzee și colecții cu tipul de relief predominant într-un județ: regiunile de munte și cele de deal au un număr mult mai mare de astfel de instituții decât cele de câmpie, precum cele din Sudul Țării. Excepție face de la acest pattern județul Mehedinți, cel mai puțin înzestrat cu muzee și colecții.

Din punctul de vedere al densității acestor instituții, județul Bihor este pe locul 30, revenind un muzeu la 40.456 de locuitori în timp ce media națională este de aproape două ori mai mică: 24.935. Cea mai mare densitate de muzee se înregistrează în județele Alba și Brașov (sub 10.000 de locuitori la un muzeu) în timp ce muzeele sunt cel mai puțin frecvente în județul Mehedinți, Dolj și Giurgiu.

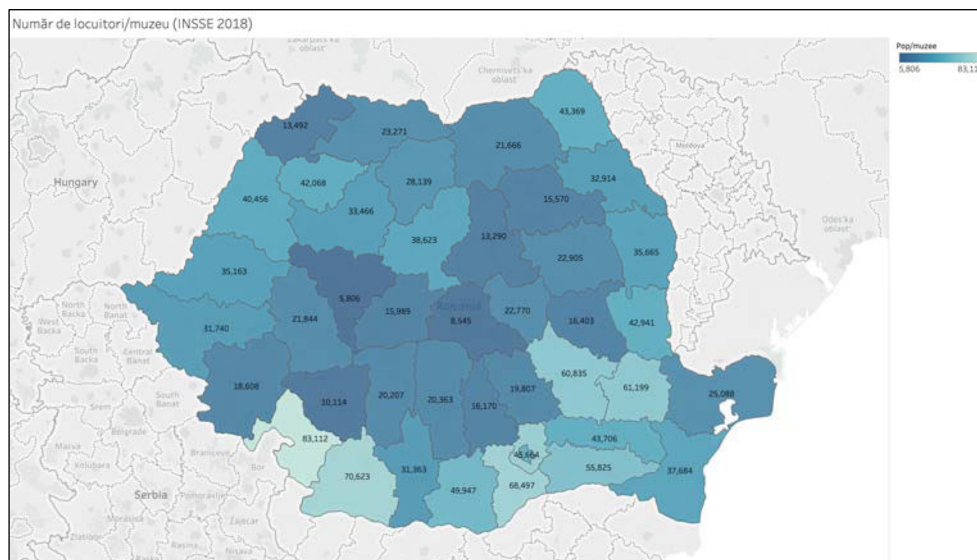

Figura 28. *Număr de locuitori/număr de muzee (Sursa: INSSE)*

Dintre instituțiile muzeale înregistrate pe teritoriul județului Bihor în 2018, 9 sunt localizate în Oradea, 2 în Beiuș și, respectiv, Salonta, iar restul în diferite localități rurale, incluzând aici și Muzeele de științe ale naturii înființate în Peștera Meziad (comuna Pietroasa) și Peștera Urșilor (comuna Rieni). Conform INSEE (Tabelul 1) personalul angajat în muzee însuma 229 de persoane în 2018 acesta fiind distribuit astfel:

Tabel 1. *Număr de angajați în muzee pe localități din Bihor (sursa: INSSE)*

	Număr de persoane angajate în muzee
Oradea	180
Beiuș	3
Salonta	3
Mădăras	1
Pietroasa	13
Remetea	7
Rieni	20
Tinca	2

Faptul că două localități rurale (Pietroasa și Rieni) raportează un număr atât de mare de angajați în muzee (până în 2012 comuna Pietroasa raporta chiar 17) este remarcabil, dar subliniază, pe de altă parte, necesitatea verificării acurateței acestor raportări.

În 2018, INSSE raportează 17.610.029 de vizitatori în toate muzeele și colecțiile din România. Dintre aceștia, 584.278 sunt raportați în județul Bihor. După numărul absolut al vizitatorilor, Bihorul se plasează pe locul 10 din țară. Cel mai mare număr de vizitatori îl înregistrează muzeele și colecțiile din Brașov, București și Sibiu.

Comparativ cu aceste trei centre, care singure atrag peste 6.000.000 de vizitatori în muzeele și colecțiile lor, Bihorul pare a avea o capacitate chiar bună de a atrage vizitatori. Astfel, la o medie națională de 23.110 vizitatori pe muzeu sau colecție pe anul 2018, cele 14 muzee și colecții înregistrate în Bihor în 2018 au reușit să atragă fiecare 41.734 de vizitatori. Puține județe au reușit o astfel de performanță, Bihorul fiind depășit doar de Mureș, Sibiu, Brașov, București și Constanța. Raportând numărul de vizitatori din 2018 la populația județului, putem spune că numărul vizitatorilor îl egalează pe cel al locuitorilor.

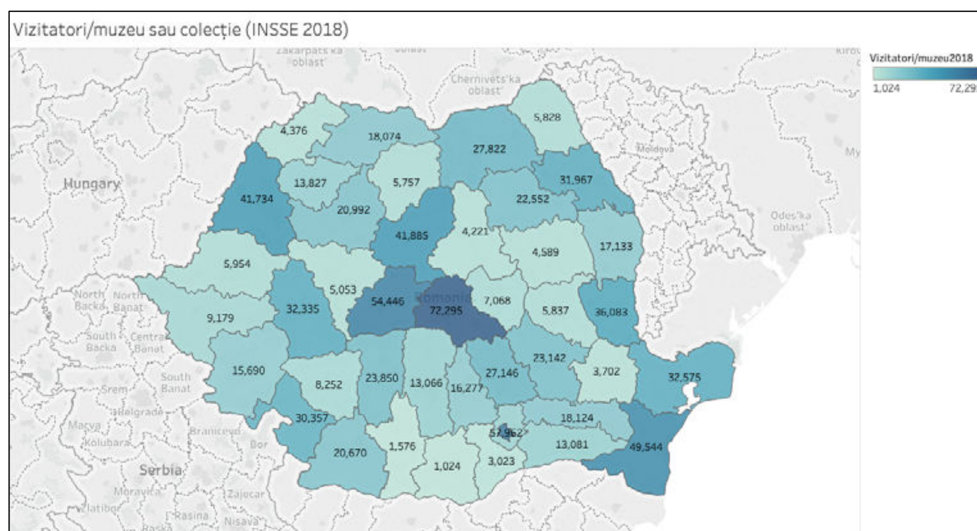

Figura 29. *Număr de vizitatori/muzeu (Sursa: INSSE)*

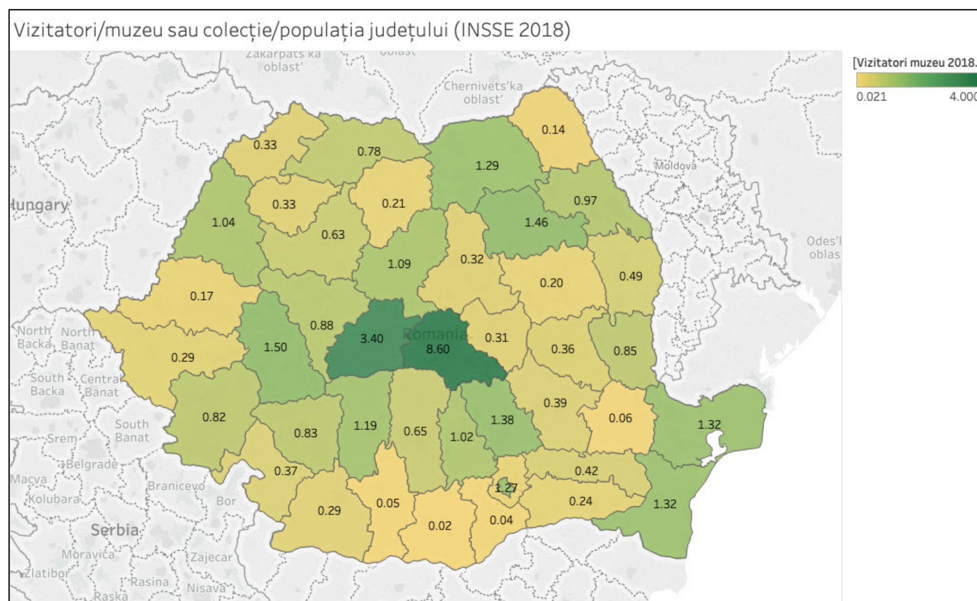

Figura 30. *Număr de vizitatori de muzeu și de colecție/populația județului (Sursa: INSSE)*

Aceste cifre trebuie însă interpretate cu un optimism prudent. În 2018, spre deosebire de anii anteriori, statistica vizitatorilor la muzee și colecții include numere foarte mari aferente localităților Pietroasa și Rieni, însumând peste 230.000 de vizitatori ai muzeelor de științe ale naturii corespunzătoare celor două peșteri - Meziad și Urșilor - sau bisericilor de lemn din regiune. Interesant este însă că doar în comuna Pietroasa avem instituție de tip muzeal (muzeul de științele naturii Peștera Urșilor) nefiind clar cum se justifică cifrele raportate de autoritățile din comuna Rieni. Dacă scădem aceste numere, toți indicatorii pentru Bihor se înjumătățesc iar performanța muzeelor din județ poate fi de fapt descrisă ca una la nivelul mediu național.

Conform analizelor realizate pe date de sondaj cu adulții din județul Bihor alături de deținerea de studii superioare, accesibilitatea este un determinant important al vizitării muzeelor (36,6% din eșantionul de adulți au vizitat un muzeu în ultimele 12 luni). În condiții egale de nivel de instrucție, vârstă etc. persoanele din mediul urban au o probabilitate de aproape trei ori mai mare decât cele din mediul rural de a vizita

muzee. Evenimente cu mare audiență precum Noaptea Muzeelor atrag un număr mare de persoane la acest tip de instituții.

Concluzii

Luând în calcul densitatea muzeelor, Județul Bihor este mai degrabă slab înzestrat cu instituții de acest fel.

Statistica vizitatorilor disponibilă la ISN în muzeele bihorene este sporită dramatic de cifre puțin credibile raportate de autoritățile din comunele bihorene

Numărul de vizitatori la muzeele din Bihor este, din punct de vedere statistic, unul normal raportat la mărimea populației (județul Brașov este excepțional din acest punct de vedere).

Instituții de spectacole și participarea la spectacole

Bihorul este unul dintre județele cele mai bine înzestrate cu instituții și companii de spectacole și concerte din țară. Cu 8 astfel de instituții, județul este întrecut doar de Cluj, Mureș, Brașov, Bistrița Năsăud și București.

Cele mai importante astfel de instituții din județ sunt cele din subordinea Consiliului Județean: Teatrul Regina Maria din Oradea, Teatrul Szigligeti din Oradea și Filarmonica din Oradea.

Măsurând însă accesul la astfel de instituții ca raport al numărului de locuitori la numărul de instituții de spectacol, poziția județului este mai degrabă apropiată de media națională (70.797 în Bihor față de 84.185 de locuitori la o instituție sau companie de spectacole la nivel național) în timp ce în județele cu cel mai mare acces la astfel de instituții - Bistrița Năsăud și Brașov - raportul este de sub 30.000 de locuitori la o astfel de instituție.

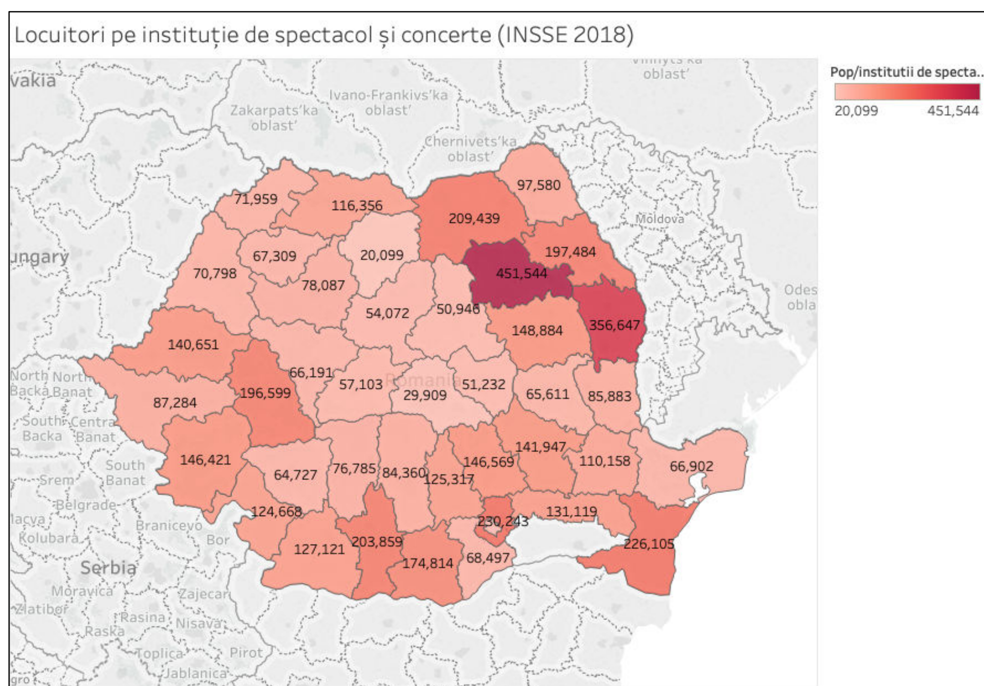

Figura 31. Număr de locuitori/număr de instituții de spectacol (Sursa: INSSE)

Corelația dintre numărul de instituții de spectacol și numărul de spectatori dintr-un an arată că, cel puțin parțial, participarea publicului la evenimente culturale este determinată într-o măsură destul de redusă de oferta indicată de existența instituțiilor și companiilor de spectacole și concerte. Coeficientul de corelație pentru 40 de județe este de 0,372 ($p=0,018$).

Cel mai important predictor al numărului de vizitatori în muzee și colecții, la fel și al numărului de spectatori la reprezentații artistice dintr-un an este, cum era de anticipat, mărimea populației unui județ. Această variabilă explică 31% în cazul numărului de vizitatori la muzee și colecții și 49% în cazul publicului la reprezentații artistice, din variațiile respectivelor caracteristici. În cazul în care eliminăm Sibiul din ecuație, un caz aparte datorită capacității deosebite de a atrage public din afara județului, capacitatea predictivă crește în cazul numărului de spectatori la peste 70%. Județul excepțional pentru publicul de muzeu este, în schimb Brașovul care, la fel ca și Sibiul în cazul spectacolelor, atrage un număr mare de vizitatori din afara județului la muzeele și colecțiile sale.

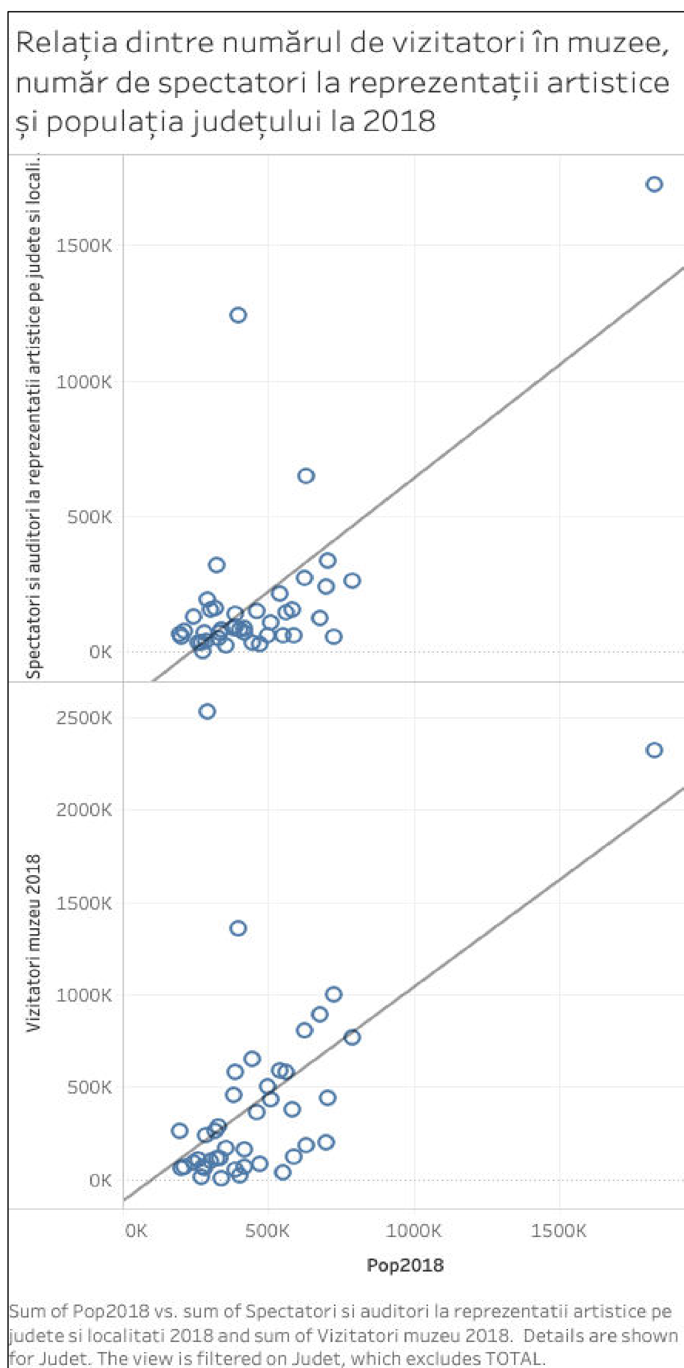

Figura 32. *Număr de spectatori la spectacole/număr de locuitori în 2018 pe județ (sus) și număr de vizitatori la muzee și colecții raportat la număr de locuitori în 2018 pe județ (jos) (Sursa: INSSE)*

Modelarea participării la spectacole de teatru în județul Bihor, pe baza datelor de sondaj pe teren arată că cel mai puternic predictor este deținerea de studii superioare. Alte variabile cu impact semnificativ sunt genul, etnia, și localitatea de rezidență. În cazul participării la spectacole de teatru este posibilă extinderea audienței prin adaptarea spectacolelor și a promovării acestora la preferințele publicului cu studii medii, prin atragerea publicului masculin (în acest moment este feminizat) și a celui românesc (o persoană de etnie română are o probabilitate de trei ori mai mică decât una de altă etnie să fi participat în ultimele 12 luni la un spectacol de teatru) ceea ce credem că înseamnă mai ales măsuri de creștere a accesibilității spectacolelor. Pentru orice categorie de spectacole, creșterea audiențelor trebuie însă să țină cont de specificul publicului, informațiile din acest raport limitându-se la participarea la spectacole de teatru.

Concluzii

Județul Bihor este înzestrat cu instituții de spectacol la un nivel mediu raportat la situația națională.

Comparativ cu restul țării, instituțiile de spectacol din Bihor au o capacitate normală de a atrage spectatori. Modele din acest punct de vedere sunt Sibiul și Brașovul care reușesc să atragă spectatori mult peste numărul prezis de mărimea populației, probabil din afara județului.

Bibliotecile și frecventarea lor

La nivelul județului Bihor, funcționau în anul 2018, 280 de biblioteci care aveau 75.543 de cititori activi și un fond de peste 3.584.000 de volume. Dintre biblioteci, 43 (15,3%) sunt publice, iar cele mai multe sunt situate în Oradea (58). În intervalul 2010-2018 au dispărut 91 de

biblioteci din statistică[5]. În același interval de timp s-au desființat bibliotecile publice din 53 de comune din județ. Statistica evoluției numărului de biblioteci arată că în perioada menționată riscul de închidere a fost mult mai mare pentru bibliotecile publice decât pentru celelalte și că tendința evidentă a fost ca localitățile rurale să rămână fără astfel de instituții. Astfel, numeroase localități rurale au fost lăsate cu o singură bibliotecă - cea școlară de obicei (numărul mediu pe localitate rurală este de 2,11 biblioteci în 2018) - astfel că accesul locuitorilor adulți la carte a devenit în mod cert mai redus.

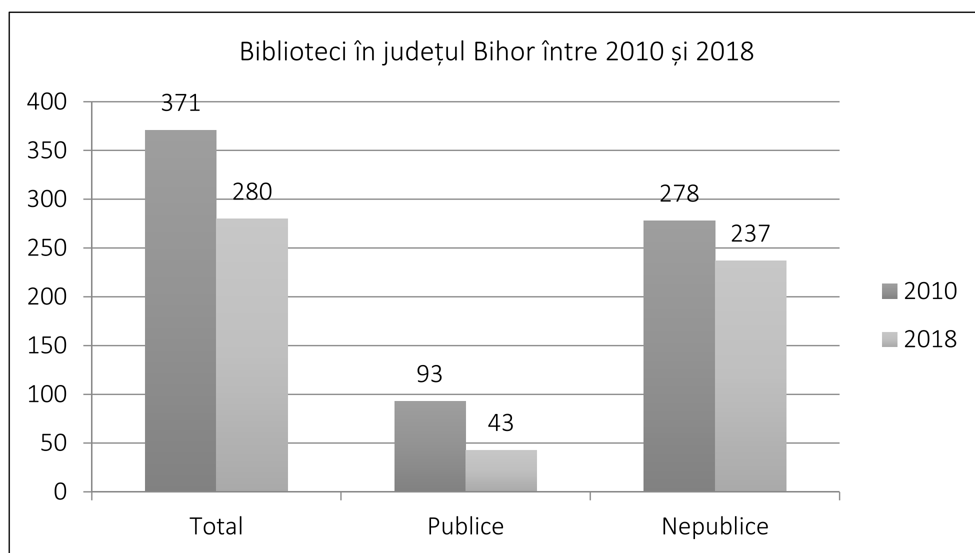

Figura 33. *Evoluția numărului de biblioteci după tipuri în județul Bihor (sursa datelor: INSSE)*

Cea mai importantă dintre bibliotecile publice din Bihor este evident Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai".

În ultimii ani, numărul cititorilor activi a fost într-o scădere evidentă, corelată cu cea de dispariție a bibliotecilor, diminuându-se între 2011 - 2018 cu peste 10.000 de cititori. Fenomenul este în mod evident

[5] Statistica înregistrează numărul de biblioteci la un moment dat, nu înființările și desființările. Este posibil ca în intervalul luat în considerare numărul evenimentelor de acest tip să fi fost mai mare.

determinat în mare măsură de modificarea obișnuințelor de lectură provocat de migrarea publicațiilor către suport digital și lectura acestora de pe terminale mobile. Astfel, funcția tradițională a bibliotecii tinde să devină irelevantă, iar bibliotecile trebuie să își adapteze oferta pentru a atrage în continuare public. Pe de altă parte, nu putem reduce fenomenul scăderii numărului de cititori la procesul de digitalizare și de modificare a stilurilor de consum cultural, acesta fiind determinat și de accesul la biblioteci. Faptul că dispariția bibliotecilor afectează în mod special comunitățile rurale atestă și diminuarea capacității autorităților publice din localitățile mici să întrețină infrastructura culturală minimală.

Comparativ cu populația țării, județul Bihor apare ca fiind unul interesat de biblioteci în aceeași măsură ca și media națională: în timp ce procentul cititorilor activi din populația României era de 16% în 2018, în Bihor era de 13,37% iar numărul volumelor eliberate pe locuitori în România a fost de 1,75 în timp ce în Bihor a fost doar de 1,64. Județe cu un număr de volume eliberate mai mare decât rata prezisă de mărimea populației sunt centrele universitare Cluj, Iași și Brașov dar și, în mod surprinzător, județul Botoșani.

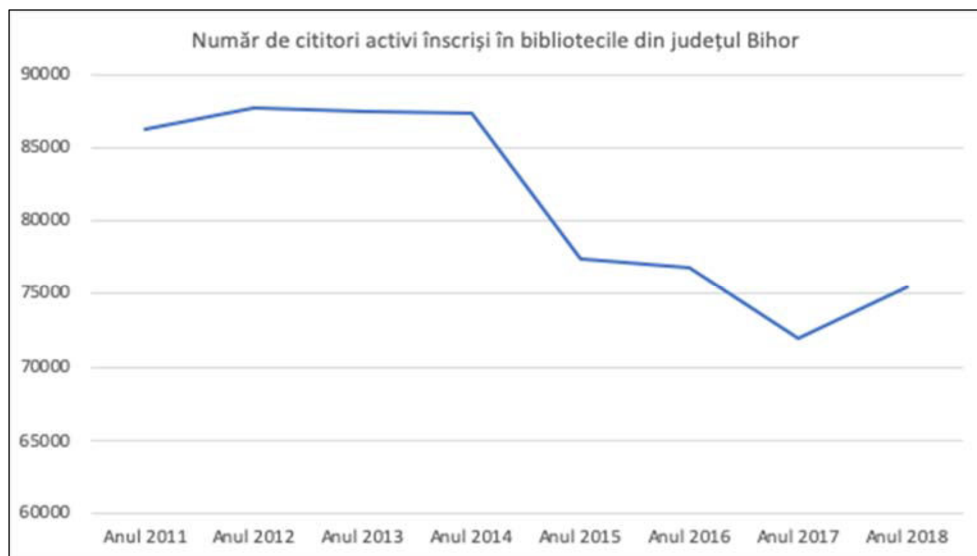

Figura 34. *Evoluția numărului de cititori activi înregistrați în bibliotecile din județul Bihor (Sursa: INSSE)*

Datele sondajului nostru pe teren confirmă în general statisticile oficiale. Dintre cei 331 de subiecți chestionați 16,6% s-au declarat abonați la cel puțin un tip de bibliotecă. Dintre aceștia, cei mai mulți sunt abonați la biblioteci școlare sau universitare.

Tabel 2. *Distribuția abonaților de bibliotecă pe tipuri de biblioteci (sondaj pe teren N=331, număr de abonați de bibliotecă=55)*

Tip de bibliotecă	% din abonați
Județeană	24
Orășenească/ municipală /comunală/de cartier	38
Școlară /universitară/academică	53
Alt tip de bibliotecă, inclusiv online	20

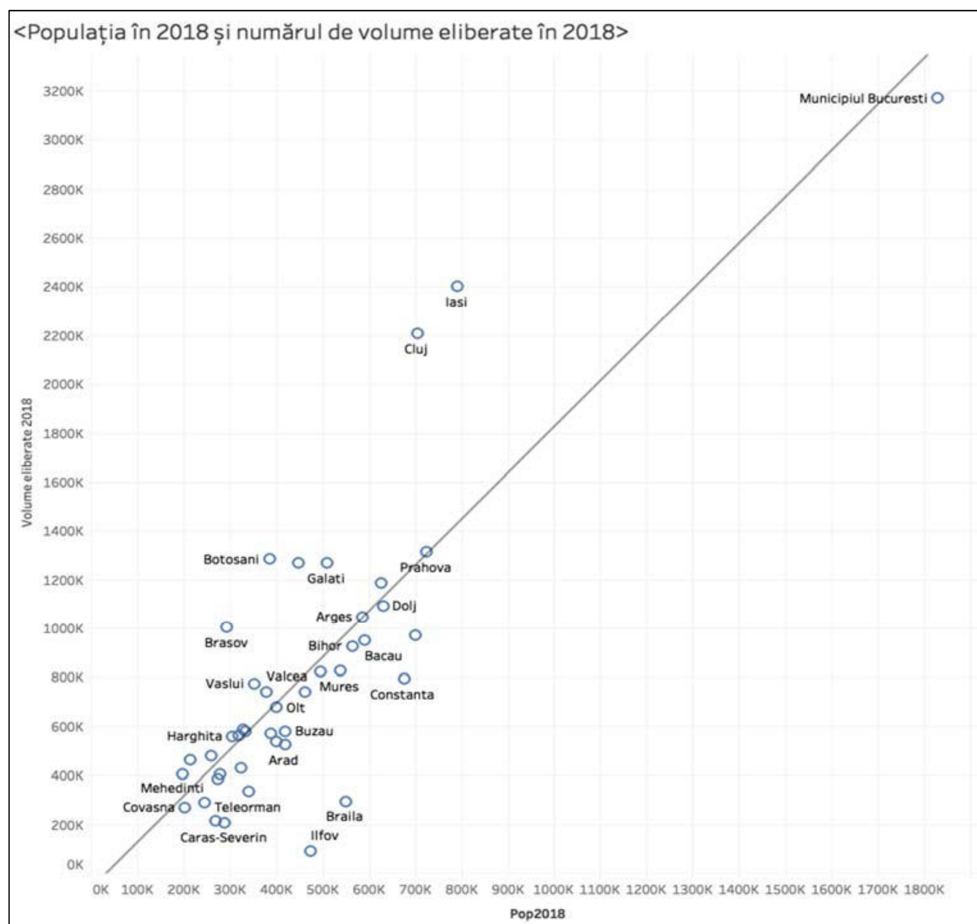

Figura 35. *Populația și numărul volumelor eliberate în 2018 (Sursa: INSSE)*

Conform datelor din sondajul realizat pe teren în județul Bihor, adulții care sunt abonați la o bibliotecă (16,6% din eșantion) se recrutează precumpănitor dintre cei cu studii superioare. Vârsta este corelată negativ cu acest statut, înaintarea în vârstă ducând la scăderea probabilității de a fi abonat la o bibliotecă. Inițiativele de extindere a publicului bibliotecilor pot include activități de atragere către aceste instituții a persoanelor adulte și a vârstnicilor, inclusiv a celor fără studii superioare.

Concluzii

Județul Bihor înregistrează, în ultima decadă, o scădere abruptă a numărului de cititori din biblioteci, dar și a numărului de biblioteci.

Desființarea s-a produs cu mai mare probabilitate în cazul bibliotecilor publice și mai ales a celor din comunitățile rurale.

Scăderea numărului de cititori este determinată parțial de scăderea accesului la carte și, în cele din urmă, de dificultățile bugetare ale UAT-urilor mici.

Având în vedere modificarea obiceiurilor de consum cultural ale populației, sustenabilitatea bibliotecilor cere transformarea rolului și funcțiilor îndeplinite.

PATRIMONIUL CULTURAL IMOBIL ȘI MOBIL

„Știați, de exemplu, că sectorul de activitate dedicat moștenirii culturale poate crea, pentru fiecare loc de muncă direct, alte 26,7 locuri de muncă indirecte – în timp ce în cazul industriei producătoare de mașini raportul este de numai 1 la 6,3?”
(Cultural heritage counts for Europe, 2015, p. 2)[6]

Patrimoniul cultural poate fi atât imobil și mobil, în proprietate publică sau privată, iar administrarea bunurilor culturale incluse în patrimoniul cultural național este făcută de Institutul Național al Patrimoniului.

Patrimoniul cultural, reprezentând moștenirea cea mai importantă din punct de vedere cultural, transmisă de la generațiile anterioare, este atât un obiect de conservare, având în vedere importanța pentru memoria colectivă și identitate – întreținerea și protejarea acesteia fiind una dintre activitățile importante ale sectorului cultural, dar și de valorificare în calitate de motor al dezvoltării durabile. Conform raportului Cultural Heritage Counts for Europe (2015), patrimoniul cultural este componentă și contribuitor la atractivitatea regiunilor, orașelor sau regiunilor rurale pentru investiții, dezvoltarea ansamblurilor culturale creative, atragerea talentelor și a afacerilor ne-dependente de localizare (p. 21), dar și creator de locuri de muncă, sursă de creativitate și inovație. Mai mult, conform sintezei de cercetare

---

[6] CHCfE Consortium, 2015. *Cultural heritage counts for Europe*. International Cultural Centre, Cracovie, Pologne. P. 2

evaluativă din același raport, patrimoniul are un randament foarte bun în calitate de generator de venituri din taxe plătite autorităților publice de către sectoarele conectate cu patrimoniul, dar și din efectul de multiplicare ulterioară (p. 26).

Patrimoniul cultural este definit, potrivit Legii 182 din 2000 ca „totalitatea bunurilor care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor naționale, indiferent de regimul de proprietate al acestora."

El poate fi clasificat în patrimoniu imobil (ex. monumente istorice) și mobil (fond și tezaur) sau tangibil (artefacte) sau intangibil (mentefacte – creații spirituale).

Evident că evaluarea cantitativă a înzestrării cu elemente de patrimoniu a unei unități administrativ teritoriale depinde nu doar de existența unor elemente construite sau simbolice valoroase acumulate în lungi intervale istorice dar și de acțiunea unor actori din domeniul administrativ și cultural care desfășoară activitățile prin care o clădire sau un obicei popular de exemplu sunt evaluate și catalogate ca exemple de bunuri de patrimoniu.

Patrimoniul cultural tangibil

Datele statistice disponibile privind distribuția patrimoniul mobil sau imobil al județului Bihor indică o înzestrare modestă a județului cu astfel de elemente de bogăție culturală (date de la Institutul Național al Patrimoniului și de la CIMEC). Această evaluare este reflectată și în faptul că județul Bihor nu găzduiește nici un element din patrimoniul mondial UNESCO, dar nici vreun element din lista tentativă (accesibile ambele la https://whc.unesco.org/).

Tabel 3. *Elemente de patrimoniu tangibil în Bihor și media pe județe la nivel național*

Element de patrimoniu	Nr. elemente în Bihor	Media pe județe la nivel național
Monumente istorice	455	671
Bunuri culturale mobile clasate în Patrimoniul Cultural Național (2017)	184	1431
Tezaure	55	757
Fond	129	673
Situri arheologice	269	427
Muzee în aer liber	19	27
Lăcașuri de cult	709	439

Deși este unul dintre județele cele mai mari și diverse din punct de vedere cultural, cu o istorie comparabilă cu a unor județe precum Cluj, Timiș sau Mureș, Bihorul are, aparent, un număr relativ mic de bogății culturale pe care să le prezinte unor potențiali turiști interesați de astfel de elemente. Printre cele mai importante monumente de patrimoniu construit sunt:

- Ansamblul Urban Centru Istoric din Oradea cu 82 de monumente de arhitectură (http://arhitectsef.oradea.ro/pdf/ans_urban.pdf) dintre care e greu să selectăm unele pentru mențiune: sediul actual al Facultății de Medicină a Universității din Oradea, Basilica Romano-Catolică, Casa Poynar, sediul Primăriei Oradea, Teatrul de Stat, Mănăstirea Franciscanilor (actualmente Spital Militar) etc. O bună parte din acestea au fost renovate în ultimii 10 ani.
- Castelul de Vânătoare de la Aleșd (azi schitul Sf. Ilie)
- Castelul Zichy de la Gheghie (actualmente în proprietate privată)
- Castelul Bathyanyi – (http://turismalesd.ro/castelul-bathyanyi/) – în prezent Spital Orășenesc
- Cazinoul de la Băile 1 Mai (actualmente Spital)
- Ștrandul Apollo din Băile Felix
- Castelul Zichy de la Diosig (renovat cu fonduri Europene și inclus în circuit turistic și cultural)

– Castelul Csaky din Marghita – azi primăria orașului
– Bisericile de lemn din zona Beiușului

Se poate observa că, unele din monumentele de arhitectură sunt utilizate de instituții de interes public (de ex. spitale), altele sunt în circuit turistic în timp ce există și exemple de astfel de construcții degradate sau inaccesibile publicului.

Numărul mic de monumente istorice, comparativ cu județe din proximitate, trebuie înțeles inclusiv ca o reflectare a poziției uneori marginale a acestui spațiu în diversele contexte istorice de-a lungul timpului, începând cu antichitatea și terminând cu perioada contemporană. Această realitate este cât se poate de vizibilă mai ales în perioadele de „centralizare" ideologică și politică excesivă precum cea petrecută în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea când la Budapesta au fost concentrate valori importante la Muzeul Național al Ungariei, inclusiv din Bihor, în efortul de conturare a unui identități naționale maghiare cât mai largi. Valori patrimoniale bihorene au ajuns apoi în posesia Muzeului Național de Istorie al României la sfârșitul anilor ′60 și începutul anilor ′70 ai secolului trecut odată cu înființarea acestei instituții naționale de cultură românească și unde fiecare zonă a României a dat parte din patrimoniul său reprezentativ.

Centralitatea administrativă și economică a unei regiuni în plan istoric este poate cel mai bine evidențiată de bogăția de monumente istorice a acesteia. Nu este de mirare că, exceptând municipiul București, cel mai bine dotate din acest punct de vedere sunt Clujul și Iașiul.

Cu excepția numărului de lăcașuri de cult al căror număr mare este explicat mai ales de faptul că județul este cu o populație numeroasă, la toate celelalte elemente, județul are resurse mult mai slabe decât celelalte. Frapează mai ales numărul foarte mic de bunuri culturale mobile clasate în Patrimoniul Cultural Național (media județului este 12,3% din media națională a județelor), de elemente de tezaur și de elemente de fond toate fiind puține comparativ cu mediile celorlalte județe.

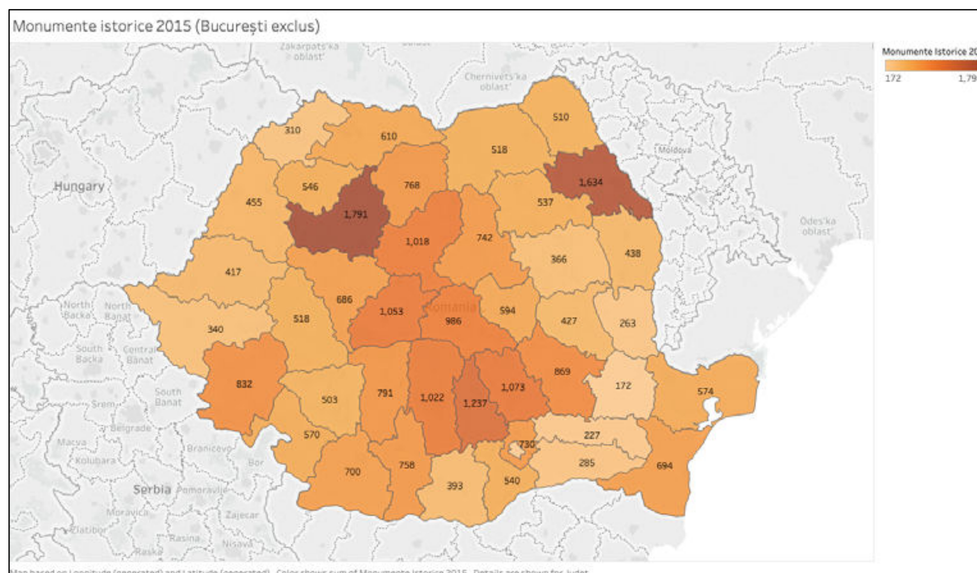

Figura 36. *Număr de monumente istorice în 2015*
(Sursa: Institutul Național al Patrimoniului)

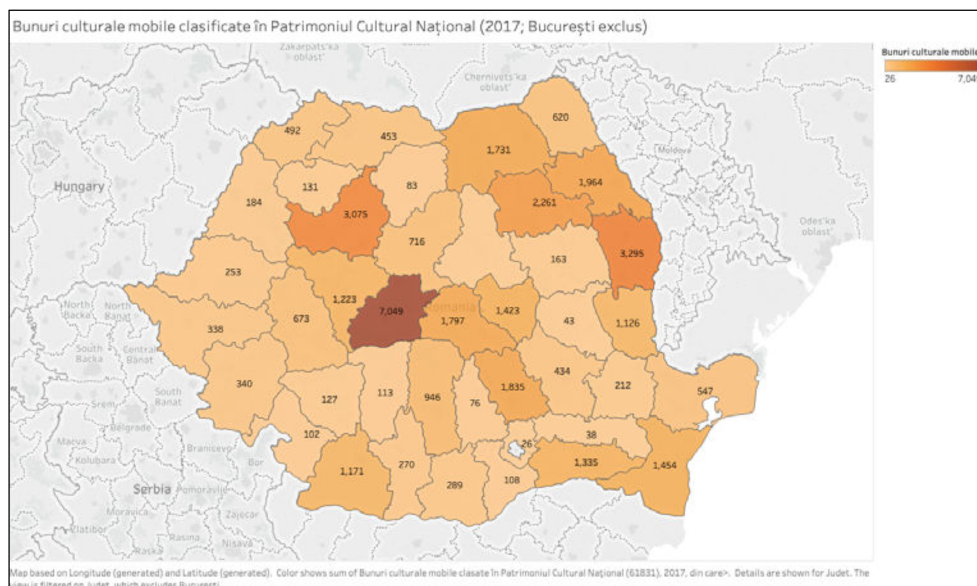

Figura 37. *Bunuri culturale mobile clasificate în Patrimoniul Cultural Național*
(Sursa: Institutul Național al Patrimoniului)

Considerăm că această realitate reprezintă unul dintre punctele slabe ale județului. Pe viitor se cer programe și acțiuni concertate ale autorităților culturale județene pentru îmbunătățirea acestui parametru cultural.

Privind situația descrisă mai sus, în context național comparativ putem constata că, totuși, situația nu este una specială pentru județul Bihor. În realitate, numărul elementelor de patrimoniu dintre cele considerate este semnificativ mai mic decât media pentru toate județele de pe granița de vest a României: numărul monumentelor istorice clasificate ca atare este chiar mai mic în județul Timiș decât în Bihor. Situația este similară și pentru elementele de Fond și de Tezaur. Toate acestea au însă explicații istorice complexe legate de realitățile politice existente de-a lungul secolelor, fluxurile de populații sau de formele de relief, zonele de deal și munte fiind favorizate dintr-o anumită perspectivă față de cele de câmpie.

Pe de altă parte, specialiști consultați în cadrul întâlnirilor cu experți au evidențiat că mulți gestionari de clădiri cu valoare de patrimoniu ezită să le propună spre clasare deoarece includerea lor în lista monumentelor face mult mai dificilă operarea de modificări și acțiuni asupra clădirilor. Aceasta privește de pildă unele biserici vechi neincluse în lista monumentelor de patrimoniu.

În unele cazuri, distribuțiile sunt de-a dreptul neverosimile: Vasluiul găzduiește unul din cele mai bogate Tezaure, de două ori mai bogat decât județul Iași. Diferența enormă dintre Cluj (1863) și județele învecinate (Bihorul are doar 55 de astfel de elemente) indică și tendința de concentrare a elementelor de Tezaur și de Fond în anumite locații care au reprezentat centre administrative – proces istoric care probabil a fost continuat și în ultimul secol prin muzeificarea acestor elemente și centralizarea elementelor valoroase în muzeele de importanță națională și regională.

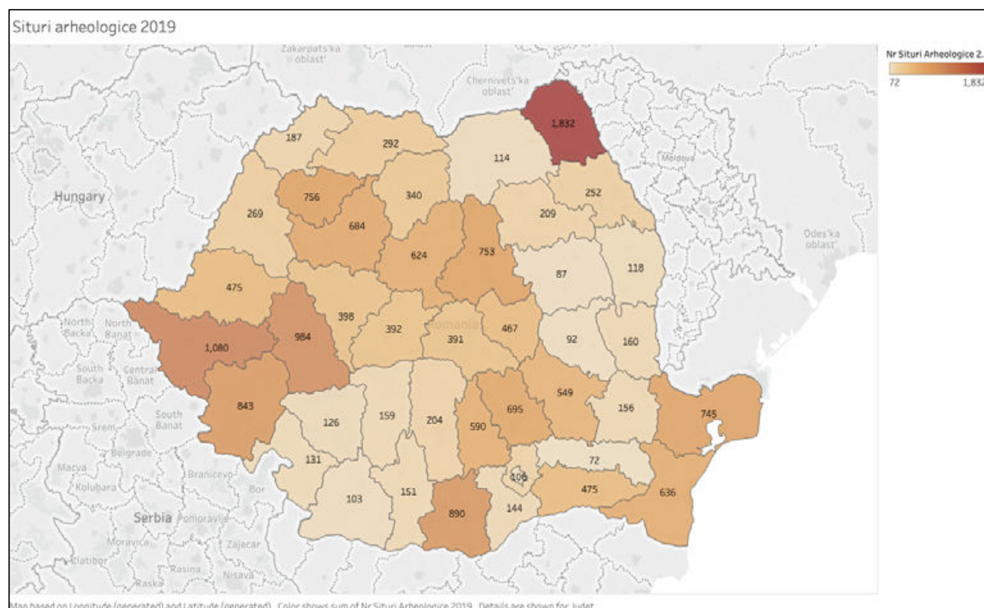

Figura 38. *Număr de situri arheologice 2019*
(Sursa: Institutul Național al Patrimoniului)

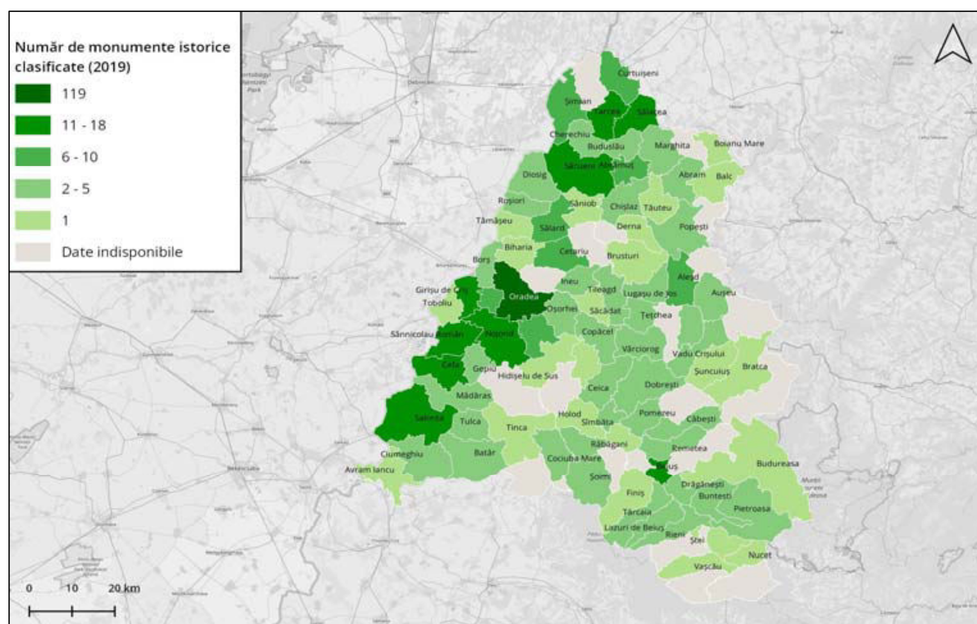

Figura 39. *Număr de monumente istorice clasificate pe UAT-uri din Bihor în 2019*
(Sursa: Institutul Național al Patrimoniului)

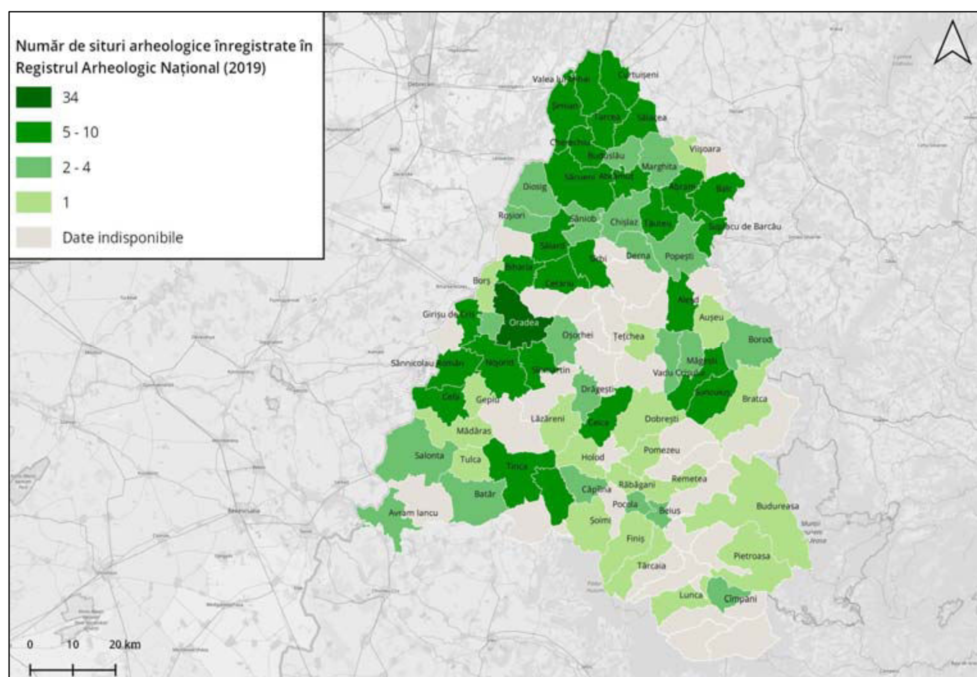

Figura 40. *Situri arheologice pe UAT-uri din Bihor*
(Sursa: Institutul Național al Patrimoniului)

Județul Bihor excelează, în schimb, din punctul de vedere al numărului de lăcașuri de cult înregistrate la CIMEP în 2014 – cele mai multe astfel de clădiri cu funcție religioasă sunt de altfel în județele Cluj și Bihor. Trebuie subliniat însă faptul că baza de date a CIMEC nu concordă cu baza de date online a Inspectoratului de Stat pentru Culte care prezintă un total de lăcașuri de cult mai mare cu aproape 10.000, dar din păcate la data redactării prezentului raport această bază de date nu este accesibilă.

O analiză simplă arată că numărul lăcașelor de cult înregistrate la CIMEC este determinat în mod liniar de mărimea populației, dacă excludem cazurile speciale ale Bucureștiului și Constanței unde numărul de astfel de clădiri este mult mai mic decât cel prezis de relația statistică. Astfel, modelul prezice 0,75 biserici în plus peste numărul minim de 127 la fiecare o mie de persoane care locuiesc într-un județ. Din acest punct de vedere, județul Bihor nu iese din regularitatea statistică specifică României.

lacasuri cult/populatie

LĂCAŞURI DE CULT 2014

800
700
600
500
400
300
200
100
0

Cluj
Suceava
Bacau
Arges
Timis
Iasi
Prahova
Arad
Alba
Mures
Buzau
Botosani
Sibiu
Dambovita
Dolj
Salaj
Bistrita-Nasaud
Olt
Gorj
Covasna
Brasov
Caras-Severin
Galati
Mehedinti
Giurgiu
Harghita
Ialomita
Calarasi
Ilfov
Braila
Tulcea

0K 100K 200K 300K 400K 500K 600K 700K 800K

Nr. Persoane 2018

Sum of Nr. Persoane 2018 vs. sum of LĂCAŞURI DE CULT 2014. The marks are labeled by Judet. The view is filtered on Judet, which excludes Constanta and Municipiul Bucuresti.

Figura 41. *Număr de lăcașuri de cult/populație 2018 (Sursa: INSSE și CIMEC)*

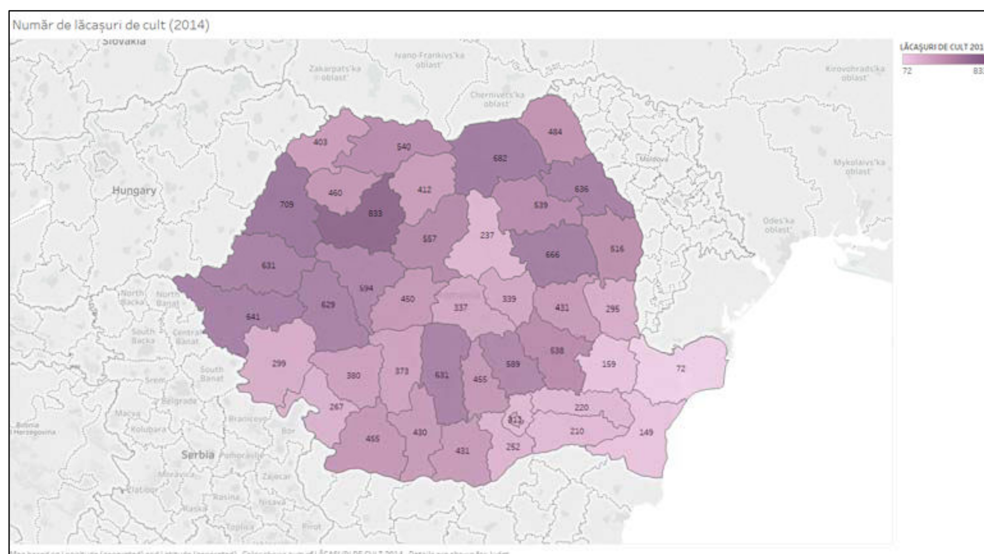

Figura 42. *Număr de lăcașuri de cult 2014 (Sursa: CIMEC)*

Cunoașterea și accesarea monumentelor din județ

Valorificarea elementelor de patrimoniu tangibil – fie ele construit sau natural – pornește de la conștientizarea de către public a existenței și valorii acestora. Conștientizarea existenței acestor bogății contribuie, de asemenea, la întărirea identității locale, a atașamentului față de loc și are la bază activități de promovare care pot începe încă din perioada școlară. Precum reiese din răspunsurile celor 398 de elevi din clasele IX-XII din liceele bihorene chestionați în luna noiembrie, doar locațiile cu valoare deja consacrată de brand județean – monumentele naturii, stațiunile turistice și Cetatea Oradea – sunt cunoscute și vizitate efectiv de marea majoritate a liceenilor din județ.

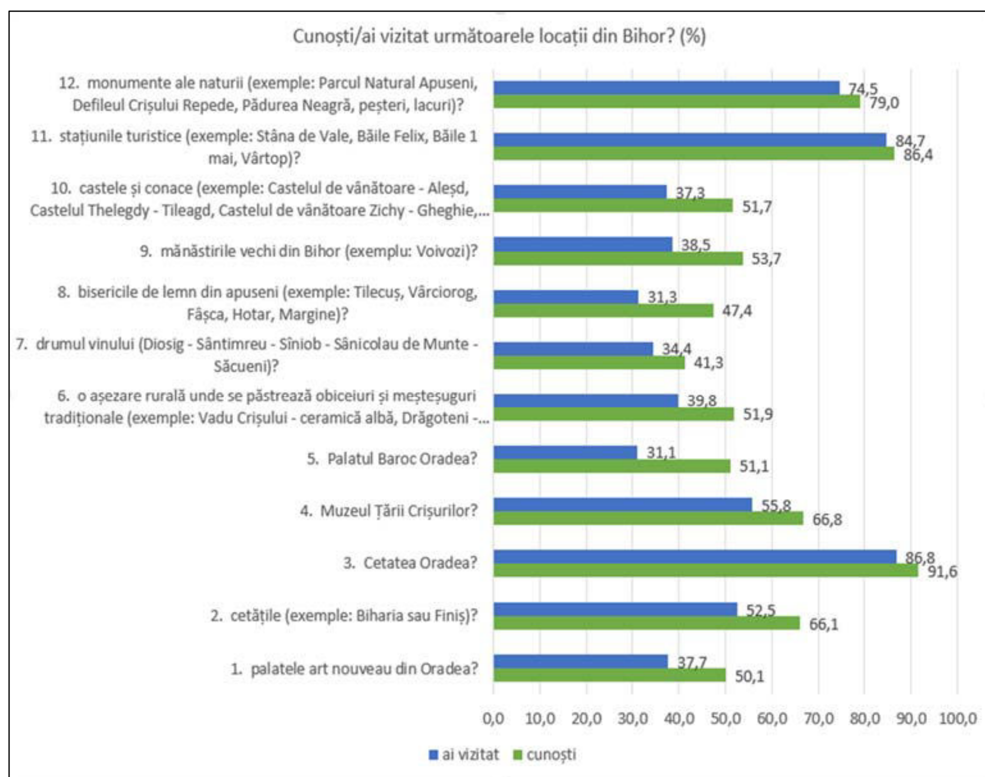

Figura 43. *Cunoașterea și vizitarea monumentelor din Bihor de către elevii de clasele 9-12 (sursa datelor: sondaj propriu printre elevii de liceu din județul Bihor, noiembrie 2019)*

Elemente de patrimoniu foarte valoroase precum palatele Art Nouveau din Oradea, Palatul Baroc din Oradea, bisericile de lemn din Apuseni sau castele și conacele din județ sunt mai puțin cunoscute și vizitate.

Datele privind notorietatea și vizitarea (în cazul sondajului cu elevii) din sondajele realizate pe eșantioanele de elevi de liceu și pe adulți indică profiluri de notorietate aproape identice pentru monumentele măsurate.

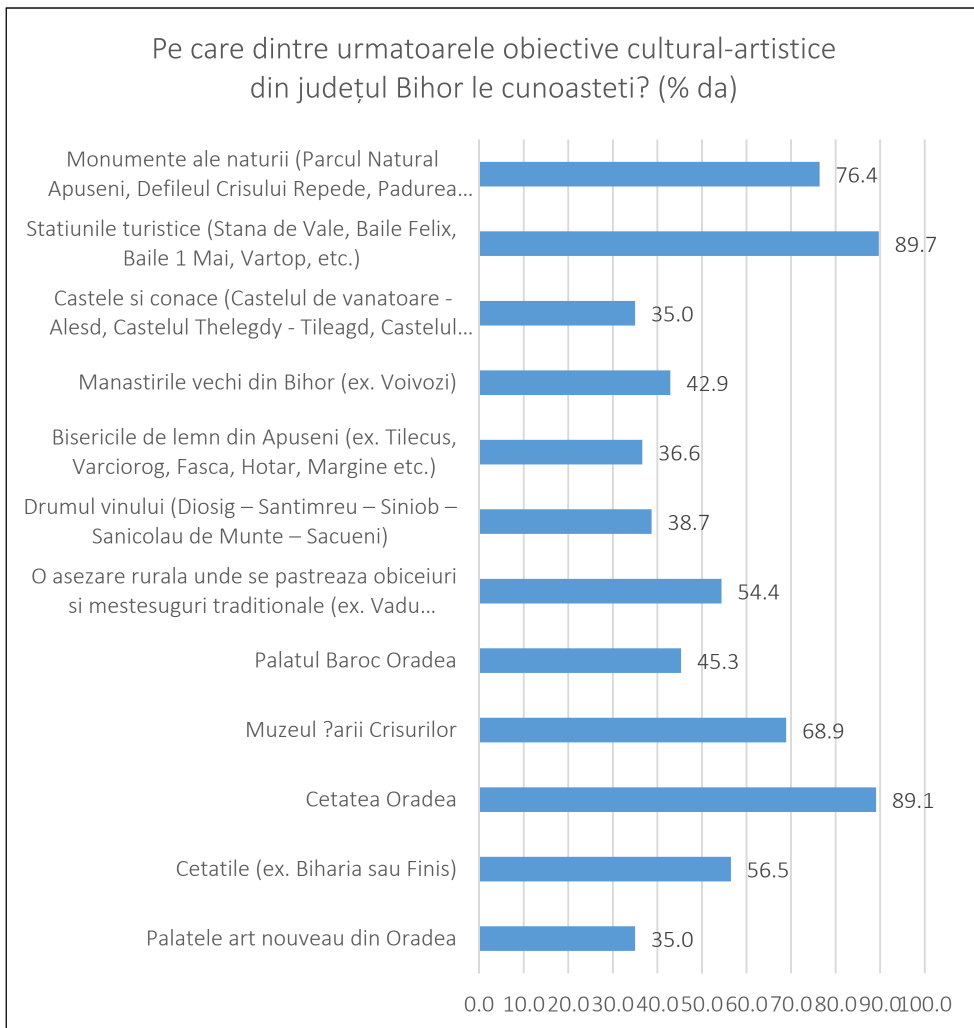

Figura 44. *Pe care dintre următoarele monumente din județul Bihor le cunoașteți (sondaj pe teren cu adulți, noiembrie-decembrie 2019, N=332)*

Bineînțeles că o parte a explicației pentru această situație rezidă nu doar în probleme de promovare dar și în dificultățile întâmpinate în introducerea acestor monumente în circuite turistice și culturale. Lucrări de renovare îndelungate, schimbările de proprietar, accesul dificil, toate concură la slaba cunoaștere și accesare a acestor monumente.

Este evident, pe de altă parte, că valorificarea culturală și turistică a acestor monumente solicită un efort consistent de promovare în viitor.

Patrimoniul intangibil. Meșteșugurile, folclorul și tradițiile

Județul Bihor este neîndoielnic printre cele mai înzestrate cu elemente de patrimoniu mobil. Acest lucru a fost menționat în repetate rânduri de către participanții la întâlnirile de consultare desfășurate cu grupuri de experți locali în perioada octombrie-noiembrie 2020. Rezultatele analizei SWOT, realizate pe baza consultării online cu 60 de operatori culturali din județ, plasează folclorul și tradițiile printre punctele tari ale câmpului cultural din județ. Bogăția etnografică a județului, din toate punctele de vedere – al habitatului, ocupațiilor, tehnicilor populare, al portului și al artei populare și al sărbătorilor și obiceiurilor este corelată cu diversitatea etnică și a modurilor de viață.

Patrimoniul etnografic al județului este descris în mod detaliat în Atlasul Etnografic al României – lucrarea monumentală în 5 volume publicată de Academia Română între 2003-2013 (Ghinoiu, 2003-2013).

Harta Meșterilor în construcții din România, proiect derulat de către Ordinul Arhitecților din România, a cărei pagină web este la https://hartamesterilorconstructii.ro/ semnalează de exemplu 13 astfel de meșteri – sobari, tâmplari, sculptori în lemn, un fierar și chiar și un meșter în acoperișuri de stuf. Înregistrarea acestor meșteri nu este, în mod evident, finalizată, iar harta actuală nu este nici din punct de vedere statistic reprezentativă – nu avem nici un astfel de meșter în județul

Bistrița, de exemplu, astfel că nu putem să facem inferențe privind resursa de patrimoniu de acest tip existentă pe baza acestei hărți.

Răspunsurile celor 60 de experți consultați în cadrul sondajului online cu stakeholderi, precum și evocările din discuțiile de grup atestă numeroase obiceiuri, tradiții și meșteșuguri cu o certă valoare de patrimoniu, dar și cu potențial de valorificare turistică în cadrul unor circuite culturale, de exemplu (lista nefiind în nici un caz exhaustivă): olăritul din zona Vadu Crișului, Beiuș sau Leheceni, confecționarea lăzilor de zestre (zona Beiuș), confecționarea pălăriilor (Mizieș), blănărit, marochinărie, confecționarea instrumentelor muzicale, inclusiv a vioarelor cu goarnă (zona Beiuș) și vărărit (Meziad). Conform celor 60 de respondenți, cele mai cunoscute meșteșuguri tradiționale din Bihor sunt: olăritul (32 mențiuni), țesutul (19 mențiuni), prelucrarea lemnului (18 mențiuni), cusutul, confecționarea costumelor populare (16 mențiuni), pictarea icoanelor (10 mențiuni).

Concluzii

Din cauze istorice și instituționale județul Bihor consemnează un număr relativ redus de monumente istorice sau elemente de patrimoniu mobil.

Este necesar un efort de identificare și clasificare a bunurilor de patrimoniu neclasificate, efort care trebuie să includă și stimulente pentru cei care vor accepta un astfel de demers pentru clădirile sau bunurile mobile pe care le vor supune clasificării.

Bogăția de tradiții, obiceiuri, meșteșuguri etc populare ale județului Bihor necesită o abordare focalizată de identificare, prezervare și valorificare a acestor elemente de patrimoniu.

Comparativ cu Cetatea Oradea sau cu stațiunile turistice, celelalte monumente importante ale județului sunt destul de puțin cunoscute de către bihoreni.

SECTORUL CULTURAL ȘI CREATIV AL ECONOMIEI (ICC) JUDEȚULUI BIHOR[7]

"History tells us that innovation
is an outcome of a massive collective effort..."
Mariana Mazzucato[8]

Definiții

Conform definițiilor uzitate în literatura de specialitate, dar și în documente oficiale de politică culturală, sectorul creativ și cultural al economiei, industriile culturale și creative (ICC) cuprinde operatorii economici care activează într-unul din următoarele domenii (*Creative Industries Economic Estimates. January 2015 Statistical Release* 2015):

- IT, software și servicii informatice
- Publicitate și marketing
- Muzică, artele spectacolului și arte vizuale
- Film, televiziune, radio, fotografie
- Edituri
- Design: de produs, grafic și modă
- Arhitectură
- Muzee, galerii și biblioteci
- Artizanat

---

[7] Acest capitol a fost elaborat împreună cu dr. Diana Sava.

[8] Mariana Mazzucato citată în Medeiros (2019) accesat la https://www.wired.co.uk/article/mariana-mazzucato?fbclid=IwAR0fOJ9A0UfQtVmBAJ8_1IK6xQY6vEZ1qoznco6eM0vz39O-AJIFiGo0anc la 24 octombrie 2019

Unele definiții (Howkins, 2002, pp. 128-129) includ în categoria sectoarelor creative și producătorii și operatorii de jocuri și jucării, dar și instituțiile specializate în cercetarea și dezvoltare în știință și tehnologie (vezi și Sava, 2019, p. 196).

Economia creativă prezintă o importanță deosebită datorită sustenabilității dezvoltării economice pe care o implică, modalitățile de valorificare a capitalul intelectual, precum și a celui artistic și cultural, conducând la obținerea unei serii de avantaje resimțite la nivelul dezvoltării socio-economice a comunităților. Din punct de vedere economic, aceste avantaje privesc creșterea producției culturale locale, crearea de noi locuri de muncă în domeniile cultural-creative, creșterea veniturilor, reducerea șomajului, stimularea exporturilor, investiții locale, atragerea turiștilor, stimularea consumului cultural etc. (Vickery, 2013, pp. 128-129). În ceea ce privește impactul social, dezvoltarea economiei creative contribuie la creșterea nivelului de trai al populației prin asigurarea existenței coeziunii sociale, securitate și deschidere spre interacțiune socială, recunoașterea drepturilor minorităților, diversitate culturală etc. (Vickery, 2013).

Economia creativă din România și implicit din Bihor cuprinde operatori publici, întreprinderi private și organizații non-guvernamentale. Din punct de vedere economic și social, mai ales prin capacitatea de a crea locuri de muncă, dar și prin impact este de o deosebită importanță sectorul privat pe care îl vom și descrie în mai mare amănunțime în paginile următoare.

Există o multitudine de clasificări ale sectoarelor creativ – culturale incluse în economia creativă, însă cea mai potrivită pentru a analiza dimensiunile economiei creative din România, este clasificarea adoptată de Institutul Național pentru cercetare și formare culturală. Respectiva clasificare încadrează activitățile economice specifice economiei creative în 11 subdomenii, acestea fiind încadrate în patru domenii:

- *Cultură și arte* – încadrează activitățile neatinse de industrializare: **biblioteci și arhive**, **patrimoniu cultural, artizanat și meșteșuguri**;
- *Sectoare culturale* **–** includ activități caracterizate de expresivitate culturală: **artele spectacolului**, **arte vizuale**, **carte și presă**;

- *Sectoare creative* **–** activitățile specifice implică o latură cultural – artistică, dar primează funcționalitatea: **arhitectură**, **publicitate**, **audio-vizual și media**;
- *Sectoare transversale* – activitățile incluse au ca scop funcționalitatea obținută prin creativitate și inovație, și influența dezvoltării activităților specifice se resimte și asupra celorlalte sectoare: **Tehnologia informației** și **activitățile de cercetare – dezvoltare** (Croitoru et al., 2016, pp. 16-17).

Pornind de la această clasificare și de la codurile CAEN (Croitoru, C., Cojanu, V., Mucica, D., și Becuț, A. 2016, pp. 70-72) ale activităților economice incluse în sectoarele creativ – culturale ale României, coduri CAEN sugerate tot de către Institutul Național pentru cercetare și formare culturală (Anexa), am analizat de-a lungul perioadei 2014 – 2018, câteva dimensiuni ale economiei creative din România și din Bihor comparativ cu evoluțiile din două județe învecinate selectate ca referenți – Arad și Cluj, și anume: numărul de persoane angajate în cadrul sectoarelor specifice, cifra de afaceri realizată, precum și profitul net obținut, datele din această analiză referindu-se doar la sectorul privat.

Dinamica ICC în Bihor în perioada 2014-2018

În cifre absolute, volumul ICC din Bihor a fost într-o creștere în cei 5 ani analizați în acest raport. Chiar dacă față de 2014 numărul de angajați a scăzut, cifra de afaceri totală a crescut cu 500 de milioane de lei, iar profitul cu 60 de milioane de lei. Aceste cifre pot fi înșelătoare dacă nu le raportăm însă la ritmul de creștere al ICC la nivel național care a fost, în realitate, mult mai rapid decât în județul Bihor, ceea ce a determinat ca în ultimii 5 ani ponderea ICC din Bihor să scadă permanent în sectorul ICC din România ajungându-se ca în 2018 profitul din acest sector să reprezinte aproape jumătate ca proporție din profitul total al sectorului la nivel național comparativ cu anul 2014.

Tabel 4. *Evoluția economiei creative din județul Bihor (2014 - 2018)*

Indicatori		2014	2015	2016	2017	2018
Nr. angajați	Total local	20113	20273	19679	20543	19535
	Pondere în total național (%)	*6,40*	*6,05*	*5,61*	*5,65*	*5,28*
Cifra de afaceri	Total local (milioane lei)	2512	2547	2810	2914	3050
	Pondere în total național (%)	*4,79*	*4,30*	*4,29*	*4,05*	*3,72*
Profit net	Total local (milioane lei)	180	177	185	195	240
	Pondere în total național (%)	*4,27*	*3,24*	*2,83*	*2,46*	*2,41*

Sursa: realizat de autor pe baza informațiilor de la https://membri.listafirme.ro/statistici-economice.asp#selectie și http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table, accesat la 20.10.2019

Această dinamică negativă comparativ cu ritmul de creștere al ICC la nivel național devine mult mai vizibilă când comparăm evoluțiile ponderii personalului angajat în sector/locuitori, cifrei de afaceri a sectorului/locuitori și a profitului net/locuitori la nivel național cu indicatorii respectivi calculați pentru Bihor, Cluj și Arad (vezi Figurile 45-47).

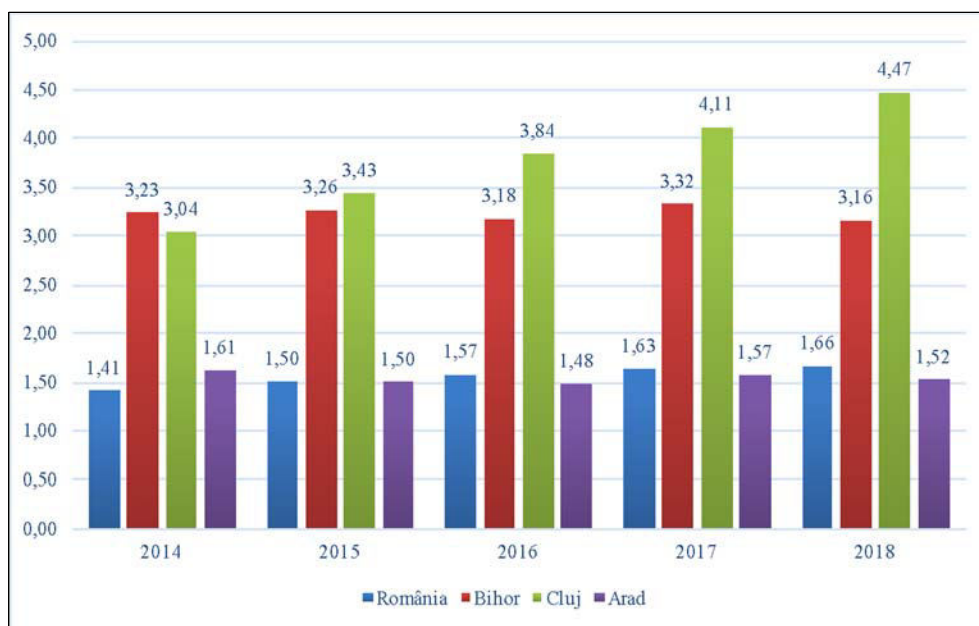

Figura 45. *Ponderea angajaților din sectoarele creative locale în populația locală a județelor analizate (%)*

Sursa: realizat de autor pe baza informațiilor de la https://membri.listafirme.ro/statistici-economice.asp#selectie și http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table, accesat la 20.10.2019

Toate cele trei grafice relevă o dinamică ascendentă lentă a sectorului la nivel național, o ascensiune fulminantă în județul Cluj și o relativă stagnare în Bihor, unde situația este totuși mai bună decât în județul Arad. Dacă în 2014 cifra de afaceri/locuitori a ICC din Bihor era aproape identică cu cea din Cluj și aproape de două ori mai mare decât cea calculată la nivel național, indicatorul național ajunge la 74% din valoarea din Bihor, în timp ce cifra de afaceri/locuitor în Cluj ajunge de peste două ori mai mare decât cea din județul nostru. Evoluția este chiar mai negativă dacă luăm în considerare profitul net/locuitor, indicator în cazul căruia județul Bihor a rămas în valorii naționale încă din 2017.

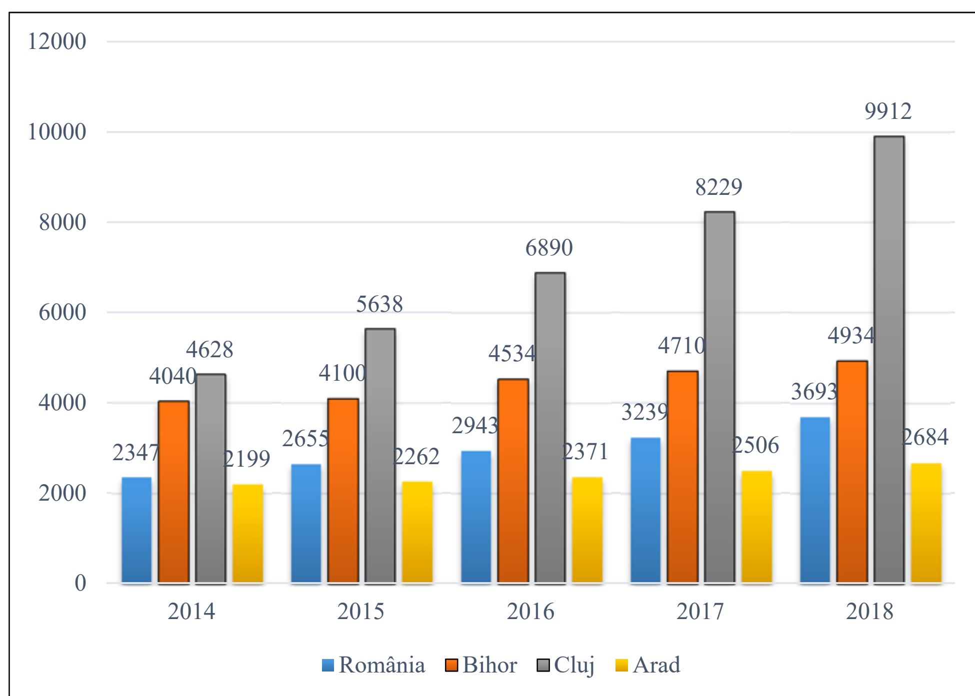

Figura 46*. Cifra de afaceri realizată în sectoarele creative / locuitor în perioada 2014 – 2018 (milioane lei)*

Sursa: realizat de autor pe baza informațiilor de la https://membri.listafirme.ro/statistici-economice.asp#selectie și http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table, accesat la 20.10.2019

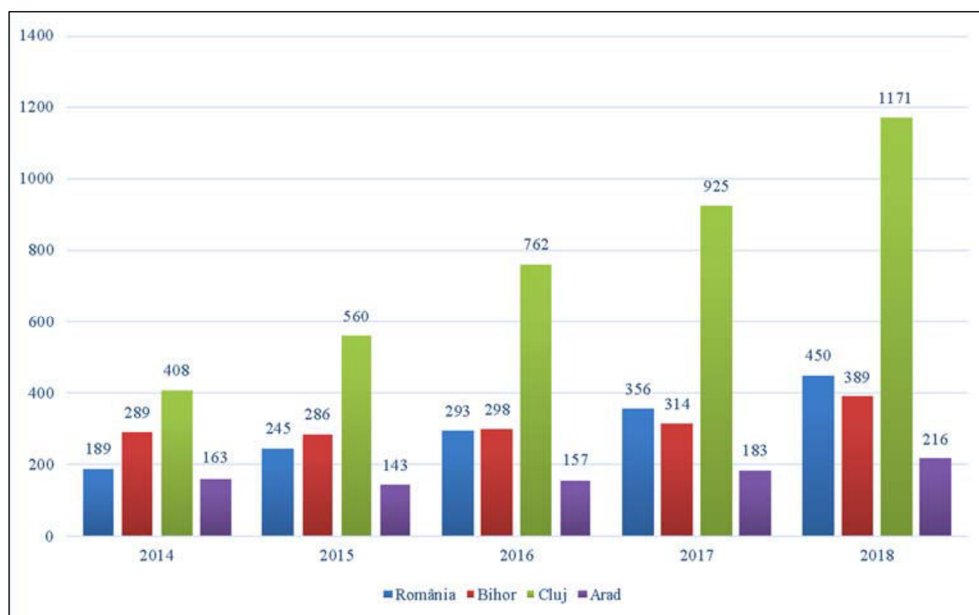

Figura 47. *Profitul net înregistrat în sectoarele creative / locuitor în perioada 2014 – 2018 (milioane lei)*

Sursa: realizat de autor pe baza informațiilor de la https://membri.listafirme.ro/statistici-economice.asp#selectie și http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table, accesat la 20.10.2019

Analiza economiei culturale și creative a județului Bihor pe dimensiuni

Din motive de spațiu analizăm economia creativă și culturală a județului Bihor doar din punctul de vedere al structurii personalului angajat, concluziile fiind similare și pentru cazul în care am lua în calcul cifra de afaceri sau profitul net.

La nivel național domină sectorul artizanat și meșteșuguri, urmat fiind de cel al IT-ului, care totuși reprezintă motorul de dezvoltare al economiei creative din România datorită importanței acestuia ca și grad și viteză de dezvoltare.

Structura economiei creative și culturale a județului Bihor este distorsionată semnificativ de importanța deosebită pe care o are

subsectorul „meșteșuguri și artizanat” în ICC din județul nostru. Aceasta reprezintă mai bine de trei sferturi din ICC-ul județean, această pondere fiind dublă comparativ cu cea înregistrată în 2018 la nivel național, astfel că toate celelalte subsectoare își văd proporțiile înjumătățite. Cu toate acestea, unele subsectoare importante la nivel național sunt mult mai puternic subreprezentate în Bihor: ponderea IT, stagnantă în forța de muncă între 2016-2018, este sub o treime din ponderea națională, iar cea a cercetării-dezvoltării este practic nulă, în timp ce la nivel național reprezintă totuși 3% din forța de muncă angajată în sectorul ICC.

Tabel 5. *Ponderea sectoarelor creative în economia creativă a județului Bihor vs. Ponderea sectoarelor creative în economia creativă națională –număr de angajați (%)*

Sectoare creative / An		**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Biblioteci și Arhive	România	**0,32**	**0,39**	**0,47**	**0,52**	**0,48**
	Bihor	0,11	0,12	0,13	0,12	0,07
Patrimoniu Cultural	România	**0,16**	**0,15**	**0,15**	**0,11**	**0,12**
	Bihor	0	0	0	0	0
Meșteșuguri și artizanat	România	**48,02**	**45,39**	**42,69**	**41,15**	**39,19**
	Bihor	83,46	81,28	78,37	78,54	78,54
Arte vizuale și plastice	România	**5,25**	**4,9**	**4,99**	**5,06**	**5**
	Bihor	2,78	2,91	3,1	3	3,52
Artele spectacolului	România	**2,03**	**2,43**	**2,86**	**2,79**	**2,9**
	Bihor	0,78	1,11	1,82	1,92	1,75
Carte și presă	România	**7,82**	**7,56**	**7,52**	**7,26**	**6,94**
	Bihor	3,37	3,59	3,44	3,77	2,96
Arhitectură	România	**2,32**	**2,25**	**2,29**	**2,35**	**2,44**
	Bihor	0,94	0,96	1,08	1,12	1,31
Audiovizual	România	**4,43**	**4,54**	**4,53**	**4,38**	**5,02**
	Bihor	2,13	2,06	2,13	2,15	1,91
Publicitate	România	**5,66**	**5,73**	**5,78**	**5,9**	**5,86**
	Bihor	0,97	1,16	1,37	1,32	1,39
IT	România	**20,84**	**23,18**	**25,56**	**27,52**	**29,16**
	Bihor	5,41	6,77	8,48	8	8,48
Cercetare - dezvoltare	România	**3,13**	**3,49**	**3,16**	**2,96**	**2,89**
	Bihor	0,04	0,05	0,07	0,06	0,08

Sursa: realizat de autor pe baza informațiilor de la https://membri.listafirme.ro/statistici-economice.asp#selectie și http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table, accesat la 20.10.2019

Această structură a ICC din județul Bihor nu este una de natură să ne bucure, având în vedere faptul că subsectorul „meșteșuguri și artizanat" cuprinde în mare măsură industrie ușoară cu o redusă valoare adăugată, cu un aport tehnologic și creativ scăzut, în care salariile sunt foarte scăzute.

Distribuirea ICC în județ

Distribuirea ICC în județ este influențată de structura acestuia, puternic distorsionată către industria ușoară: deoarece aproximativ ¾ dintre angajații din sector lucrează în aceste sectoare, ponderea angajaților din ICC din Oradea este de 44%. Pentru toate celelalte subsectoare cu excepția artelor spectacolului și ale cercetării (în mod surprinzător) ponderile sunt, așa cum ne așteptam, mult mai mari.

Tabel 6. *Ponderea economiei creative din municipiul Oradea în economia creativă a județului Bihor – număr de angajați (%)*

	Ponderea sectorului ICC orădean în sectorul județean		
	(% forță de muncă)	(% cifra de afaceri)	(% profit)
Arhive și biblioteci	100	100	100
Patrimoniu Cultural	0	0	0
Meșteșuguri și artizanat	35	38	35
Artele spectacolului	51	42	33
Arte vizuale și plastice	71	75	78
Carte și presă	61	70	78
Arhitectură	85	80	80
Publicitate	89	91	89
Audiovizual	95	98	97
IT	82	80	85
Cercetare	47	23	80
TOTAL	**44**	**47**	**60**

Sursa: realizat de autor pe baza informațiilor de la https://membri.listafirme.ro/statistici-economice.asp#selectie și http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table, accesat la 20.10.2019

Ponderea mică a persoanelor angajate în sectoarele creative din Oradea se datorează dominanței sectorului artizanat și meșteșuguri care reprezintă aproximativ 79% din economia creativă a județului (ca și număr de angajați), rezultatele înregistrate la nivelul acestui sector prezentând o situație în care am putea crede că municipiul Oradea aduce prea puține contribuții dezvoltării economiei creative a județului. Totuși, lăsând deoparte sectorul artizanatului, observăm că celelalte sectoare creativ – culturale își procura 77% din forța de muncă din Oradea, fapt ce confirmă importanța zonei urbane în dezvoltarea economiei creative și concentrarea agenților economici în municipiul Oradea.

De asemenea, în datele prezentate observăm o pondere scăzută a personalului din cercetare-dezvoltare din municipiul Oradea, raportul având în vedere un număr foarte redus de angajați (15 angajați la nivelul județului și 7 angajați la nivelul municipiului Oradea).

Datele referitoare la ponderea cifrei de afaceri și a profitului obținut în sectoarele creative și culturale din Oradea sunt asemănătoare cu cele privitoare la numărul de angajați, însă observăm că nivelul profiturilor înregistrate în Oradea sunt cu mult superioare, ceea ce denotă o rentabilitate mai ridicată în zona urbană.

Concluzii

Sectorul economic al sectorului cultural și creativ (ICC) din județul Bihor a fost în creștere din toate punctele de vedere, având însă un ritm de creștere mai lent decât cel de la nivel național.

Cu adevărat îngrijorătoare este structura ICC în Bihor, unde ponderea IT este de sub 10% după numărul de angajați, în timp ce la nivel național este de aproape 30%, iar ponderea sectorului de cercetare-dezvoltare este, practic, nulă.

ICC din Bihor se bazează pe exploatarea sectorului artizanat și meșteșuguri, sector care la rândul său se bazează pe industria ușoară,

industrie care este localizată preponderent în afara municipiului Oradea și angajează persoane slab calificate și remunerate cu salariile scăzute.

Toate celelalte sectoare ale ICC sunt valorificate în cea mai mare parte în municipiul Oradea.

ECONOMIA TURISTICĂ A JUDEȚULUI BIHOR ȘI CONSUMUL CULTURAL

Economia culturală modernă nu poate fi concepută în mod sustenabil în afara turismului: o parte importantă a cererii de produse culturale este generată de fluxurile turistice. Turiștii sunt atrași de elementele de patrimoniu cultural local, atât mobil cât și imobil, dar și de serviciile și produsele industriei culturale locale. În acest context, este îmbucurător faptul că în ultima perioadă s-a înregistrat un spor constant al indicatorilor de atractivitate turistică a județului, spor care este reflectat în creșteri consistente de sosiri turistice și de înnoptări înregistrate la nivel național.

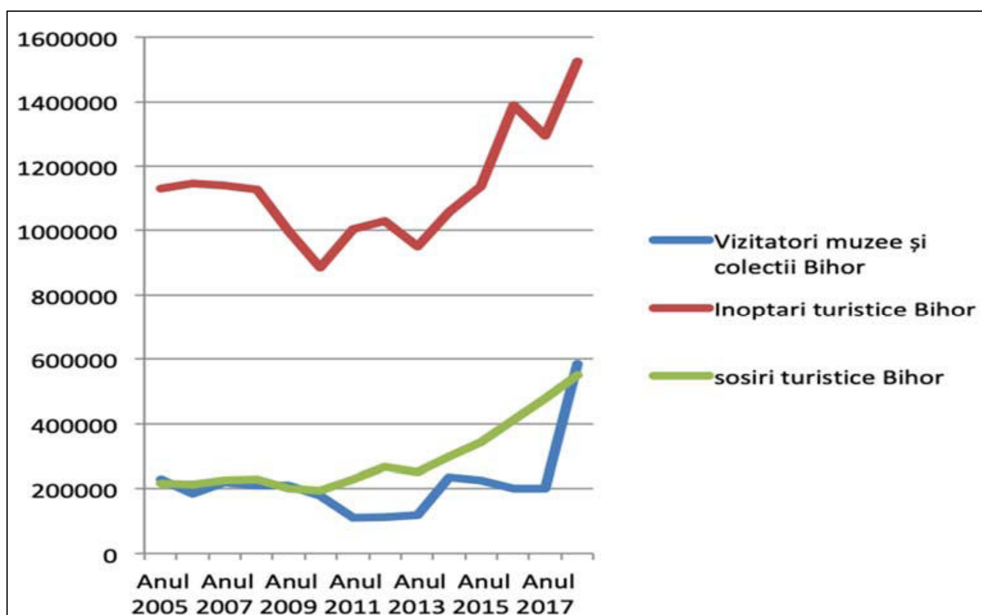

Figura 48. *Evoluția unor indicatori turistici în județul Bihor 2005-2017*

Este bine-cunoscut faptul că Bihorul cuprinde câteva destinații turistice populare la nivel național. În calitate de destinație turistică, la nivelul României, județul este unul dintre cele mai importante performere, numărul înnoptărilor turistice din 2018 fiind de aproape trei ori mai mare decât mărimea populației domiciliate în județ (2.71). Doar trei județe reușesc o performanță mai bună – Constanța, Brașov și Vâlcea, ceea ce constituie unul din punctele tari ale potențialului economiei creative a județului.

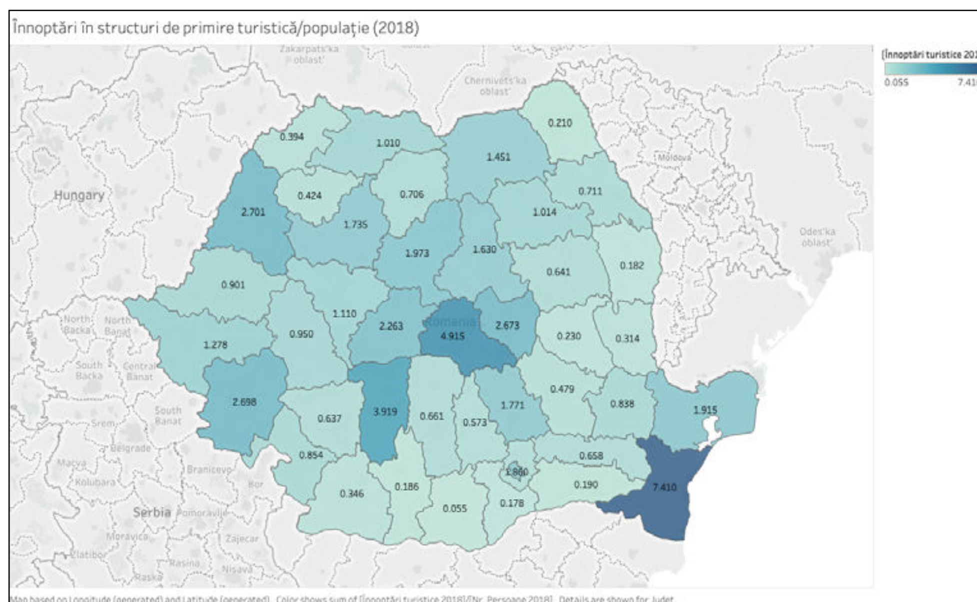

Figura 49. *Înnoptările în structurile de primire turistică/număr de locuitori în 2018 (Sursa: INSSE)*

Atractivitatea turistică a locațiilor din județ este însă puternic polarizată. Aproape toți turiștii înregistrați în județ aleg destinații aflate într-una din cele 2 regiuni turistice ale județului: Oradea-Sânmartin și, respectiv, regiunea muntoasă din SV Șuncuiuș-Budureasa. La turiștii care aleg aceste destinații se mai adaugă numere mai degrabă reduse de turiști în regiunile municipiilor Marghita și Salonta.

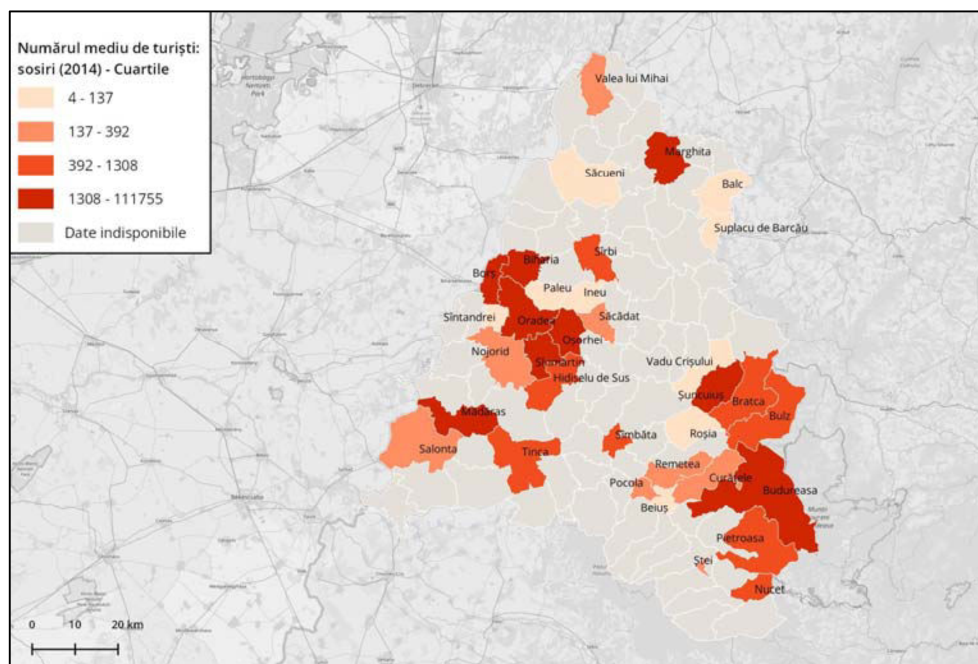

Figura 50. Număr mediu de turiști în 2014 pe UAT-uri din Bihor (Sursa: INSSE)

În același timp, județul Bihor este mult în urma ansamblului țării în ceea ce privește capacitatea de a atrage turiști străini cu toate că are un plasament favorabil – la graniță, foarte aproape de autostrăzi și cu acces la aeroporturi internaționale (Oradea și Debrecen fiind cele mai apropiate).[9]

Economia turistică a unei regiuni este un indicator important, turiștii străini cheltuind sume mai mari de bani și reprezentând o cerere potențială mai bună pentru operatorii culturali dintr-o destinație anume. În timp ce în ansamblul înnoptărilor turistice din România vizitatorii din străinătate reprezintă aproape un sfert, ponderea turiștilor străini printre cei din Bihor reprezintă cu puțin peste 10%.

---

[9] Argumentul lipsei de consistență a înregistrărilor statistice privind numărul de turiști străini nu poate fi acceptat pentru realizarea analizei comparative. Erorile de înregistrare în acest caz sunt nesistematice, iar subraportarea turiștilor afectează în egală măsură toate zonele turistice ale țării.

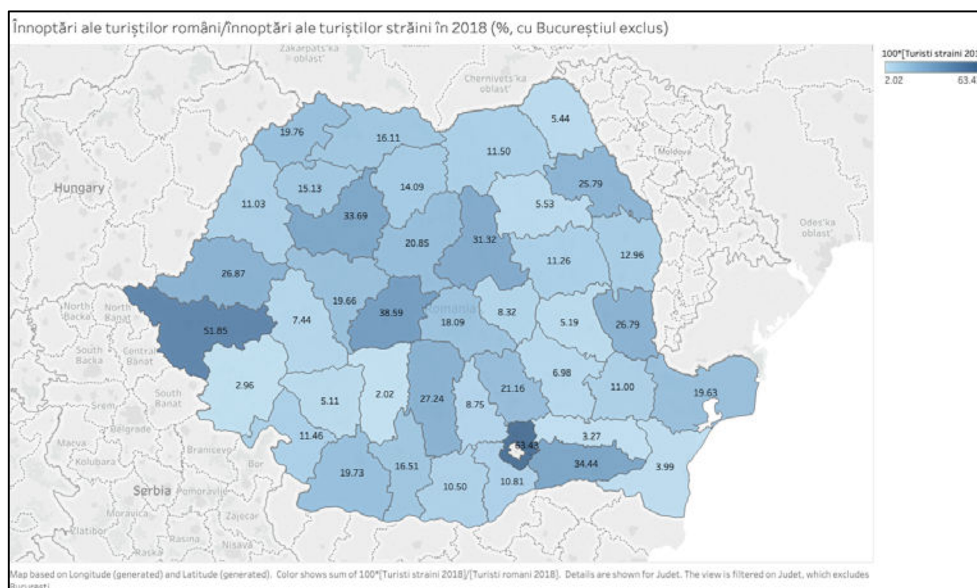

Figura 51. *Înnoptările turiștilor români/înnoptările turiștilor străini în 2018 (Sursa: INSSE)*

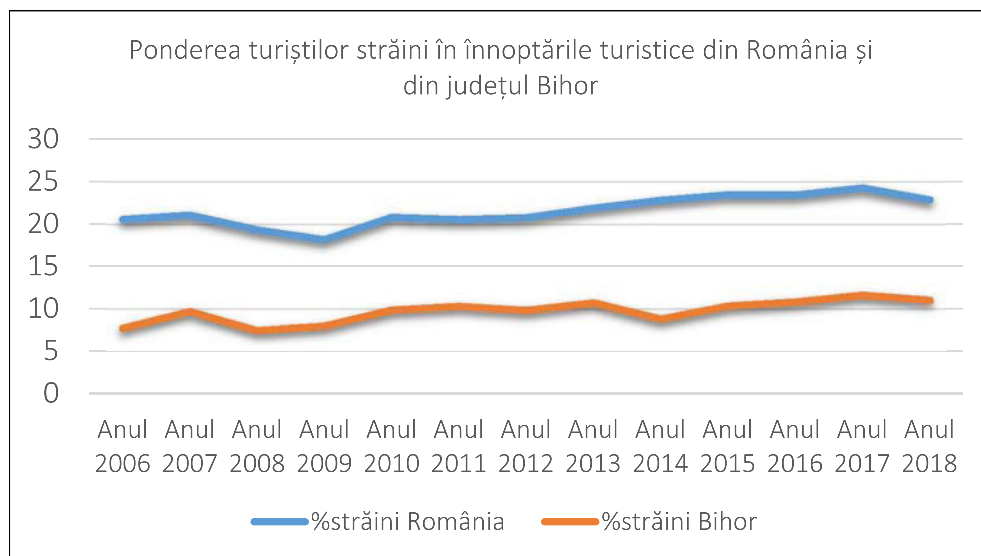

Figura 52. *Evoluția ponderii turiștilor străini în totalul înnoptărilor turistice în România și în Bihor (Sursa: INSSE)*

Putem concluziona că, în continuare, județul este o destinație preponderent internă, pentru city-breakuri în cazul Oradiei, turism

balnear în cazul stațiunii Felix și pentru camping și drumeții pentru regiunea muntoasă din sud-vest. Potențialul cultural al județului din punct de vedere turistic este prea puțin valorificat ceea ce are cu siguranță efect negativ asupra economiei culturale a județului.

Turismul intern/cultural în județul Bihor

Conform datelor sondajului nostru efectuat pe teren, cei mai mulți bihoreni efectuează 1-3 călătorii pe an, cele în afara județului fiind mai frecvente decât cele în Bihor. O treime dintre subiecți nu călătoresc deloc.

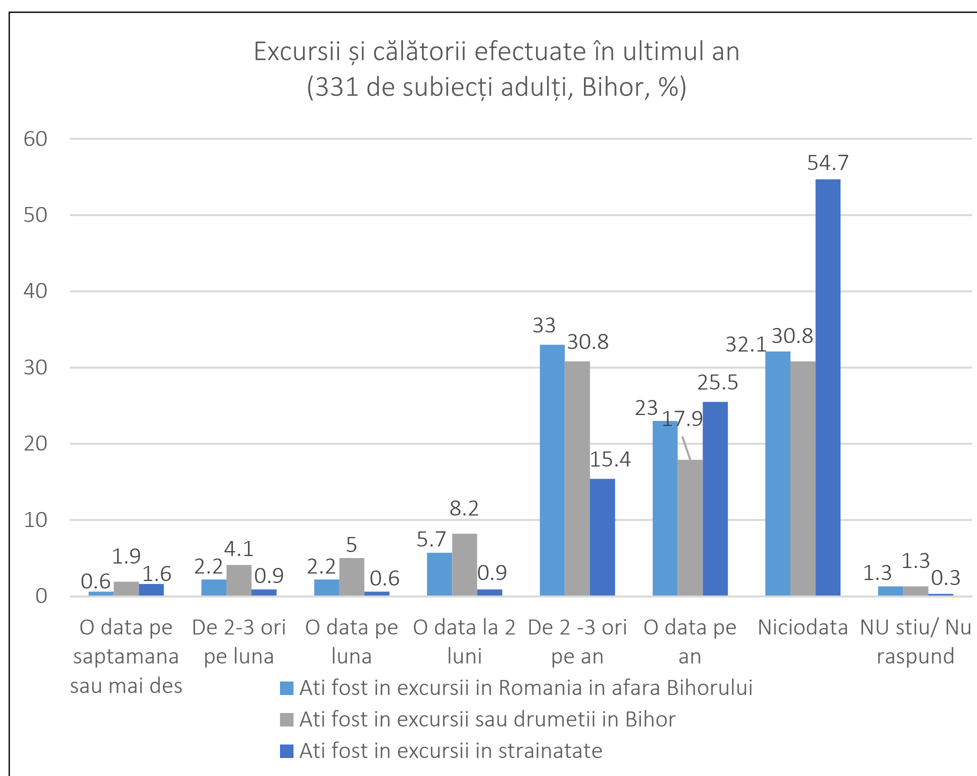

Figura 53. *Frecvența excursiilor și călătoriilor efectuate de adulții din județul Bihor (sondaj pe teren Nihor, N=331 adulți selectați prin eșantionare aleatoare stratificată)*

Aceste date, precum și cele prezentate anterior, evidențiază potențialul de creștere a economiei turistice locale prin promovarea

destinațiilor turistice, în special a celor din categoria turismului cultural, pentru publicul local.

Concluzii

Conform statisticilor, Oradea, Sânmartin și zona de peșteri din extremitatea sud-vestică a județului atrag aproape toți turiștii care sosesc în județ și care pot fi atrași în activități culturale sau în circuite de turism cultural.

Rămâne un mare potențial de atragere de turiști străini în județ, la care poate contribui chiar oferta culturală a județului.

Economia turistică a județului poate fi sporită prin apelul la publicul local. Turismul cultural poate fi o soluție în acest sens.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ARTISTIC ÎN JUDEȚUL BIHOR

Învățământul artistic are loc în structuri de formare inițială, în structuri de formare continuă, și în modalități formale și non-formale. Instruirea inițială artistică formală este livrată de Liceul de Artă din Oradea și de secțiile artistice din trei universități orădene. La acestea se adaugă activitățile de educație artistică non-formală organizate la Palatului Copiilor din Oradea și de către alte structuri ale acestuia, de Școala Populară de Arte Francisc Hubic, subordonată Consiliului Județean, plus diverse forme de educație artistică pentru adulți organizate de către societăți comerciale, organizații non-guvernamentale și inițiative informale.

Județul Bihor are o singură instituție de învățământ preuniversitar cu specializări artistice: Liceul de Artă Bihor. Acesta înmatriculează anual aproximativ 140-150 de elevi la 5 specializări în clasa a 9-a începând cu anul școlar 2018-2019 când s-au înființat două noi secții, iar până atunci numărul elevilor înmatriculați în clasa a 9-a era de 70-80 dintre care marea majoritate absolvă liceul cu diplomă de bacalaureat.

Tabel 7. *Elevi înmatriculați în clasa a 9-a pe ani școlari la Liceul de Artă Oradea (sursa: Liceul de Artă Oradea)*

	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Muzică secția română	26	30	29	30	30
Muzică arhitectură secția maghiară	-	-	-	24	20
Arte plastice secția română	29	28	29	27	29
Arte plastice secția maghiară	15	19	16	24	23
Arhitectură secția română	-	-	-	28	29

__Tabel 8.__ Absolvenți cu diplomă de bacalaureat pe ani școlari la Liceul de Artă (sursa: Liceul de Artă)

	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Muzică secția română	30	31	30	22	-
Muzică arhitectură secția maghiară	5 muz	3 muz	2 muz	10 muz	-
Arte plastice secția română	20	22	29	30	-
Arte plastice secția maghiară	7	7	8	11	-
Arhitectură secția română	26	-	-	-	-

În acest moment, formare în domenii artistice la nivel superior se desfășoară la Universitatea din Oradea, la Universitatea Creștină Partium și la Universitatea Creștină Emanuel. Cea mai bogată ofertă educațională aparține Universității din Oradea care, prin cele două departamente (Arte și Muzică), oferă formare la nivel de licență în specializări precum: pictură, grafică, design, arte decorativă, modă-design vestimentar, interpretare muzicală-canto, interpretare muzicală-instrumente și muzică. Universitatea Partium oferă la nivel de licență programe de grafică și muzică, iar Universitatea Emanuel are un program de licență cu profil muzical.

Conform INSSE, învățământul superior artistic în județul Bihor demarează în 2012 când sunt raportați 120 de studenți la studii superioare cu profil artistic la nivel de licență, dintr-un total de 2.141 la nivel național, concentrați în marile centre universitare. Din 2014, raportarea este pe coduri ISCED care agregă studiile artistice cu cele umaniste astfel că urmărirea numărului de studenți sau de absolvenți este dificilă. Comparativ cu centrele universitare mari, din oferta de programe de licență lipsesc specializări precum Conservare și Restaurare, Istoria și Teoria artei, Artele spectacolului muzical etc.

În anul universitar 2019-2020, Universitatea din Oradea are înmatriculați 111 studenți la profilul Arhitectură (6 ani), 122 la profilul

Arte Vizuale, 28 la profilul Muzică și 58 la profilul interpretare muzicală (date ANS https://date.invatamant-superior.ro/). Numărul anual al absolvenților de la aceste ultime trei profiluri artistice, dacă adăugăm și specializările similare de la celelalte specializări, este în jur de 60. Universitatea Emanuel din Oradea oferă un program de licență în Muzică, iar Universitatea Creștină Partium are programe de licență în Grafică și în Pedagogie Muzicală. Toate cele trei universități au și programe artistice la nivel masteral.

Conform rezultatelor sondajului nostru realizat în liceele bihorene, aproximativ 10% din elevii din clasele IX-XII participă la forme de educație artistică non-formală. Având în vedere că mărimea acestei populații este de aproximativ 20.000 putem estima numărul liceenilor care participă la acest tip de activități de formare la aproximativ 2.000. Conform sondajului din decembrie 2018 pe elevii de clasa a VIII-a din Bihor, incidența formării artistice este mult mai mare printre elevii de gimnaziu (18,8%) astfel că putem aproxima că numărul elevilor cu vârste cuprinși între 10-18 ani care învață să cânte la instrumente, dans, arte vizuale etc. este de cel puțin 5000 în județ.

Principalul furnizor de educație artistică non-formală din județul Bihor pentru copii și adolescenți este Școala Populară de Arte Francisc Hubic din Oradea care oferă formare în 22 de specialități artistice pentru persoane începând cu vârsta de 6-7 ani. Oferta educațională a Școlii Populare de Arte pentru anul școlar 2019-2020 se găsește la http://scoalafrancischubic.ro/lista-locurilor-disponibile-pentru-anul-scolar-2019-2020/. Conform documentului online, în fiecare an instituția înmatriculează aproximativ 150 de elevi noi pentru cursurile sale.

Un alt furnizor de educație non-formală în domenii artistice pentru copii este Palatul Copiilor (http://www.palatulcopiilororadea.ro/) care organizează 11 cercuri sau activități din acest domeniu: pictură, modelaj, dans popular, instrumente muzicale tradiționale – pian, instrumente muzicale tradiționale – violă, suflat, percuție, instrumente

muzicale tradiționale – acordeon, estradă, pian-canto-muzică ușoară, canto clasic și popular, teatru. Cursuri artistice sunt oferite și prin structurile din Aleșd – dans contemporan, Marghita – grafică-pictură, Salonta – design și dans contemporan și Ștei – muzică populară, dans popular.

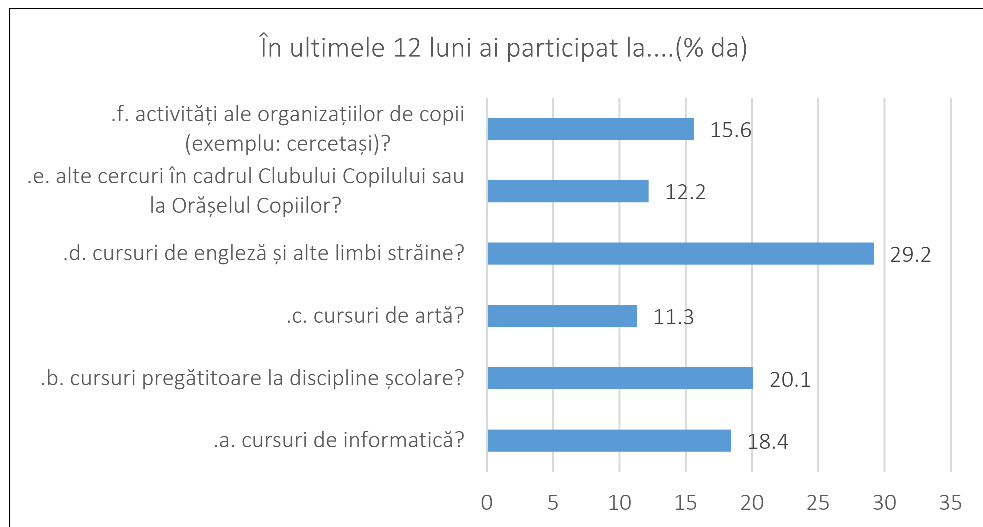

Figura 54. *Participarea la educație non-formală în clasele IX-XII în Bihor (sondaj în liceele din Bihor, N=398 de elevi)*

Printre cele mai interesante dezvoltări în zona formării continue din domeniul artistic sunt diversele inițiative independente – care aparțin unor organizații non-guvernamentale, firme private sau grupuri independente. Educația artistică pentru toate vârstele este oferită de un număr mare de furnizori privați a căror centralizare este ea însăși un demers dificil. Doar în domeniul dansului se pot identifica un număr mare de entități furnizoare de cursuri de dans – Replay Dance Studio, Ars Nova. Academia De Dans, BoomBox Dance Studio, Clubul de Dans Sportiv Stephany sau Feeling Dance din Oradea sau Casa de Cultură a Sindicatelor din Oradea. Astfel de cluburi se întâlnesc, e adevărat în număr mai mic, și în principalele orașe din județ (Salonta, Marghita, Aleșd, Beiuș). Numeroase sunt, de asemenea, cursurile de teatru, de

pictură, de grafică ș.a.m.d furnizate prin inițiativă privată. Cu ajutorul colaboratorilor noștri am reușit să identificăm câteva astfel de inițiative notabile în județul Bihor în domeniul teatral și al artelor vizuale:

- Teatru: Teatrul Anonim (Oradea), Experiment Teatru Clandestin E.T.C (Oradea), Studio Act (Oradea), Teatrul Vienez de copii (Oradea), Ora de Teatru (Oradea), Comoara cu Povești (Oradea), Asociația Micul Beiușan (Beiuș), Trupa TincArt (Tinca);
- Arte vizuale: Smartistactiv (Oradea), Asociația Micul Beiușan (Beiuș), Pianoforte – Club de creație și dezvoltare (Oradea), Prietenii Veseliei (Oradea), Atelier Florence Sabău (Oradea), Asociația Cultură în Mișcare (Oradea-Parhida), Fundația Comunitară Oradea (Oradea);

La fel, există inițiative similare și în domeniul muzical, al fotografiei și al altor domenii artistice, lista nefiind în nici un caz exhaustivă. Acestora li se adaugă alte numeroase proiecte în care activitatea are o funcție transversală, de exemplu terapeutică sau educativă, de multe ori în activități de durată relativ scurtă și care scapă de multe ori înregistrării ca activitate culturală. În orice caz, sunt de subliniat în acest context inițiativele de educație estetică din mici localități precum Tinca sau Beiuș precum și faptul că o bună parte a acestor activități sunt rezultat al demersurilor antreprenoriale ale unor tineri absolvenți ai școlilor de arte.

Concluzii

Județul Bihor are o bogată ofertă de formare inițială artistică atât la nivel preuniversitar – mai ales prin Liceul de Artă, cât și la nivel universitar, în trei universități orădene. Anual sunt înmatriculați aproximativ 150 de elevi la clasele Liceului de Artă și aproximativ 120 de studenți la facultățile cu profil artistic din Oradea.

Există o bogată ofertă de formare continuă în domeniul artistic la nivelul întregului județ.

Doar la nivelul intervalului de vârstă 10-18 ani, putem estima numărul persoanelor care participă la cursuri non-formale de educație artistică la aproximativ 5.000/an.

NECESARUL DE INVESTIȚII CULTURALE

Evaluări independente ale necesarului de investiții culturale – Strategia de Dezvoltare Teritorială a României (MDRAT – 2015)

Strategia de dezvoltare teritorială a României (MDRAP 2015) conține un concept și o metodologie statistică de evaluare a necesarului de investiții în infrastructură culturală la nivel de UAT care ține cont de câțiva indicatori relevanți calculați la nivel de localitate:

– numărul mediu de turiști;
– număr mediu de vizitatori în muzee;
– număr mediu de spectacole organizate;
– număr mediu de cititori activi în bibliotecile publice;
– valoarea Indicelui de dezvoltare umană locală (LHDI);
– valoarea Indicelui de sustenabilitate financiară.

Indicele de dezvoltare umană locală (LHDI) a fost dezvoltat de profesorul Dumitru Sandu (Universitatea din București) în mai multe studii. Conform explicațiilor din Atlasul Zonelor Rurale Marginalizate (Banca Mondială 2016, p. 157), este un indice compozit care ia în considerare capitalul comunitar reprezentat de subdimensiunile educație, ocupare, populație în vârstă de muncă, experiențe de mobilitate și a resurselor de locuire. Spre deosebire de ceilalți indicatori amintiți, Indicele de dezvoltare umană locală are o corelație inversă cu poziția în ierarhia necesarului de investiții culturale: un LHDI mare înseamnă un necesar mai mic de investiții culturale. Cu alte cuvinte, necesarul de investiții culturale este conceptualizat ca fiind determinat de cererea locală de consum cultural, de posibilitățile financiare de investiții culturale și de prioritățile locale de infrastructură socială.

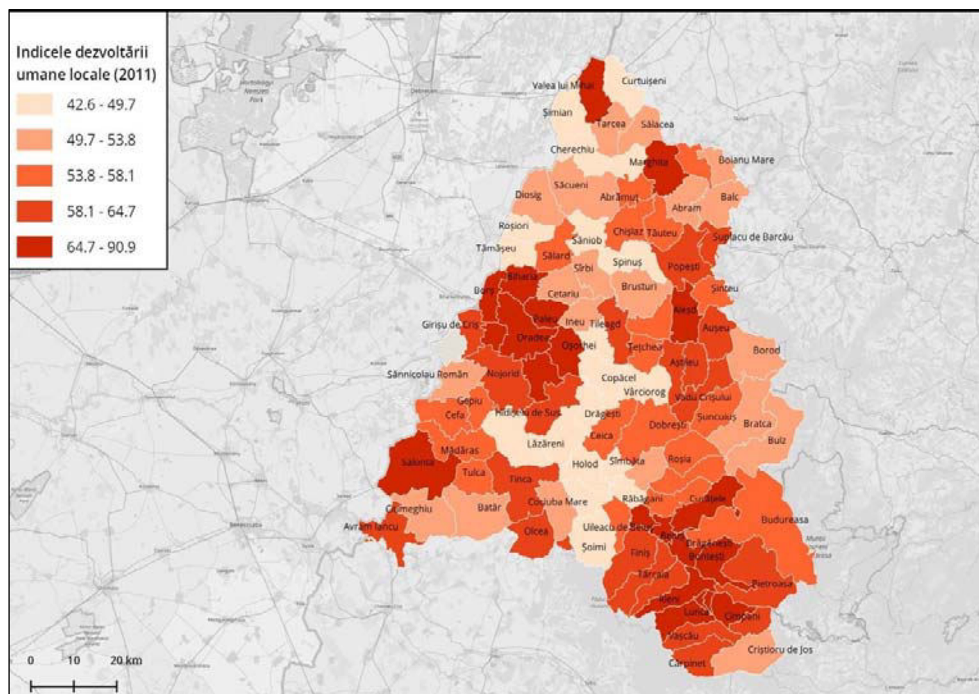

Figura 55. Indicele dezvoltării umane la nivel de UAT în Bihor (Sursa datelor: Marteau & al (2014))

Indicele de sustenabilitate financiară a fost dezvoltat de Victor Giosan (consultant internațional în management public) și de Graham Glenday (profesor în finanțe publice locale la Duke University) și arată bugetul estimat pentru investiții de capital pentru 2014-2023 (adică, cam cât poate un UAT aloca în mod prudent pentru investiții de capital). Cu cât indicatorul GIO-GLEN este mai mare, cu atât pot fi asumate mai multe cheltuieli cu infrastructura culturală.

Procedura stabilește scorul de urgență al investițiilor în infrastructură culturală în funcție de poziția fiecărui UAT în ierarhia națională (rang) pe fiecare dintre criteriile amintite mai sus. Harta de mai jos reprezintă scorurile de nevoie de infrastructură culturală aferente Strategiei de Dezvoltare Teritorială (2015). Conform acestui document, cele mai mari nevoi de infrastructură culturală se înregistrează în: Oradea, Săcueni, Tinca, Bratca, Sânmartin, Marghita, Salonta, Diosig, Borș, Curtuișeni, Budureasa, Valea lui Mihai, Holod, Ștei, Popești.

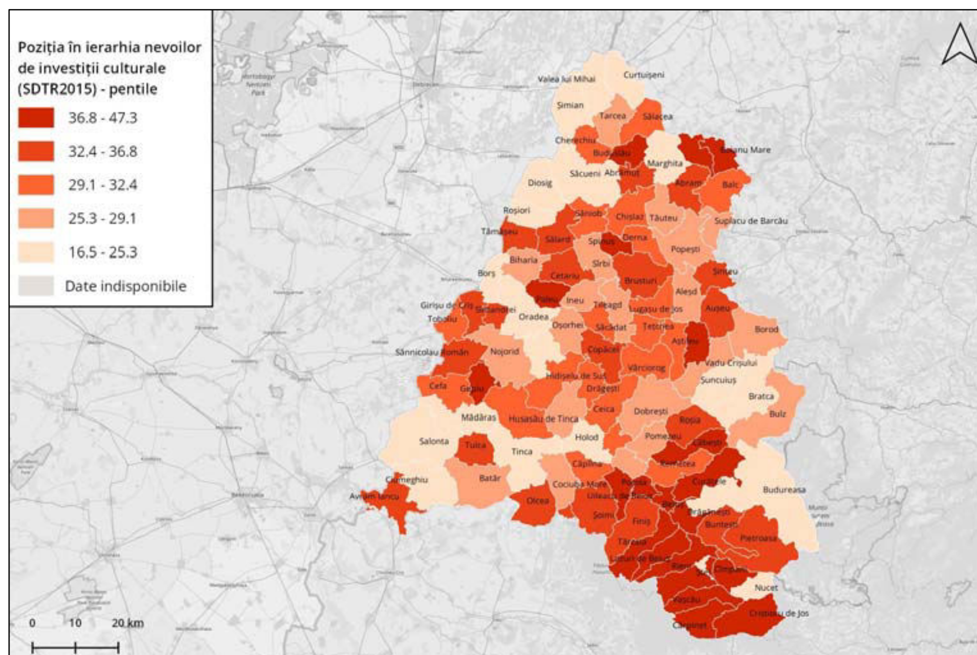

Figura 56. *Poziția UAT-urilor din Bihor în ierarhia după necesarul de investiții culturale (sursa datelor: Marteau & al (2014))*

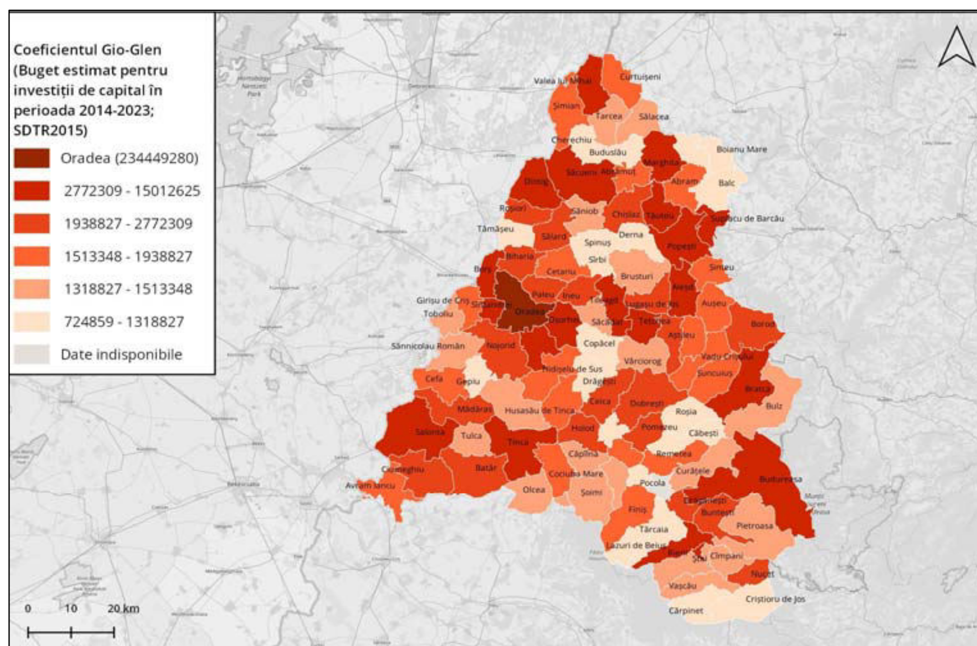

Figura 57. *Buget estimat pentru investiții de capital ale UAT-urilor din Bihor în perioada 2014-2023 (Sursa: Marteau & al (2014))*

Aceasta reunește un grup de localități în care combinația de indicatori utilizată pentru construcția indicelui atestă consum cultural, potențial de investiții din partea autorităților locale și un mare necesare de dezvoltare umană la care poate contribui dezvoltarea infrastructurii culturale.

Nevoile de investiții culturale în județul Bihor din perspectiva consumatorilor

Distribuția percepțiilor privind necesarul de infrastructură culturală și de divertisment în populația adultă a județului subliniază diferențele semnificative de înzestrare dintre localitățile mici ale județului și municipiul Oradea.

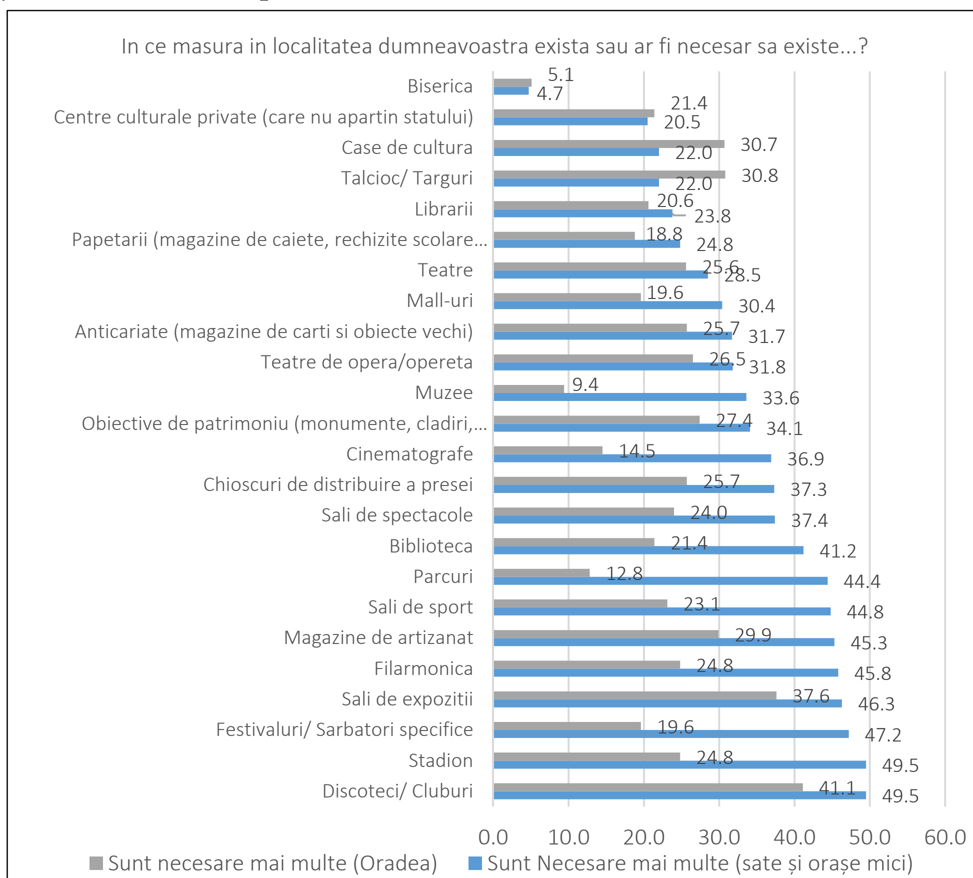

Figura 58. *Necesarul de infrastructură culturală pe tipuri de localități (sondaj adulți Bihor, N=331 cazuri selectate aleatoriu stratificat)*

Una dintre cele mai pregnante revendicări ale orădenilor este pentru Casa de cultură în timp ce necesarul de elemente de infrastructură și evenimente este mult mai amplu pentru respondenții din localitățile mai mici. În acest caz, se evidențiază nevoile exprimate pentru organizarea de festivaluri și sărbători, pentru cinematografe, parcuri și pentru muzee. La acestea se adaugă solicitări pentru infrastructură sportivă (stadioane sau săli de sport).

Concluzii

Cele mai mari nevoi de infrastructură culturală se înregistrează în: Oradea, Săcuieni, Tinca, Bratca, Sânmartin, Marghita, Salonta, Diosig, Borș, Curtuișeni, Budureasa, Valea lui Mihai, Holod, Ștei, Popești.

Una dintre cele mai pregnante revendicări ale orădenilor este pentru Casa de cultură în timp ce în localitățile mai mici putem evidenția cererea pentru cinematografe și muzee.

SATISFACȚIA PUBLICULUI FAȚĂ DE VIAȚA CULTURALĂ DIN BIHOR

Sondajele realizate de noi în perioada noiembrie-decembrie 2019 pentru fundamentarea analizei situației culturii din județul Bihor au cuprins și itemi de satisfacție care permit evaluarea vieții culturale din perspectiva publicului.

În ambele sondaje cu adulții realizate – pe populație de adulți online și pe teren – evaluarea generală a vieții culturale din județ este una pozitivă, cu o pondere a răspunsurilor pozitive mai mare în cazul eșantionului investigat pe teren, ponderea celor care se declară deschis nemulțumiți fiind în jur de 18-19% în ambele investigații.

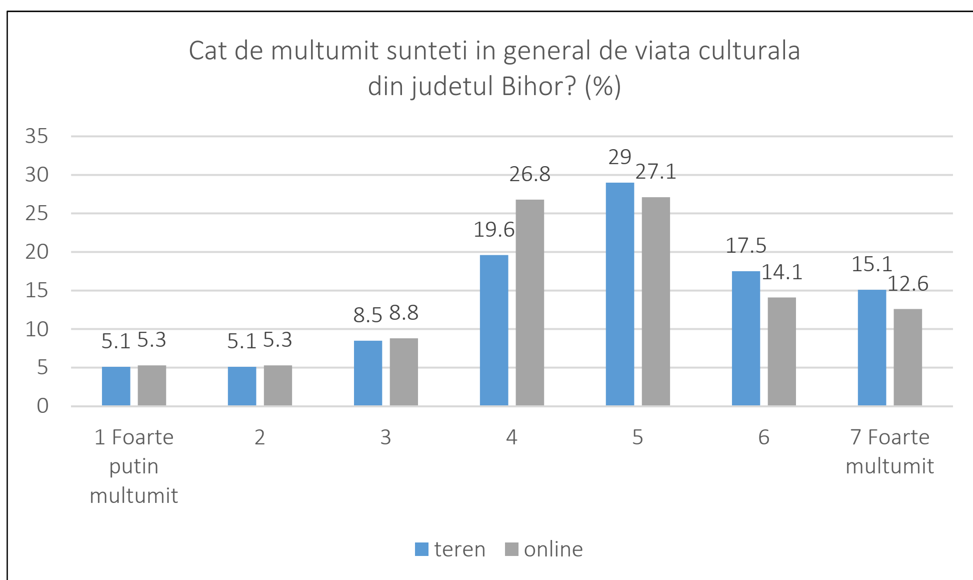

Figura 59. *Satisfacția cu viața culturală din județul Bihor (sondaj pe teren, N=331 și sondaj online, N=430)*

În ceea ce privește evaluarea calității și numărului de evenimente pe categorii, cele două sondaje la care facem trimitere furnizează rezultate consistente. Cel mai mare grad de satisfacție îl înregistrăm în ambele cazuri pentru evenimentele muzicale (spectacole, festivaluri, concerte) și pentru evenimentele teatrale. În contrast, nivelurile cele mai scăzute de satisfacție le produce numărul și calitatea evenimentelor de modă, a conferințelor pe teme culturale și evenimentele literare. Nivelurile de satisfacție sunt mai mari în eșantionul online probabil pentru că acesta are o rată de participare culturală mai mare decât populația generală a județului.

Din aceste rezultate se poate deduce o recomandare pentru sprijinirea inițiativelor care privesc evenimente din aceste domenii: modă/fashion design, literatură și conferințe pe teme culturale.

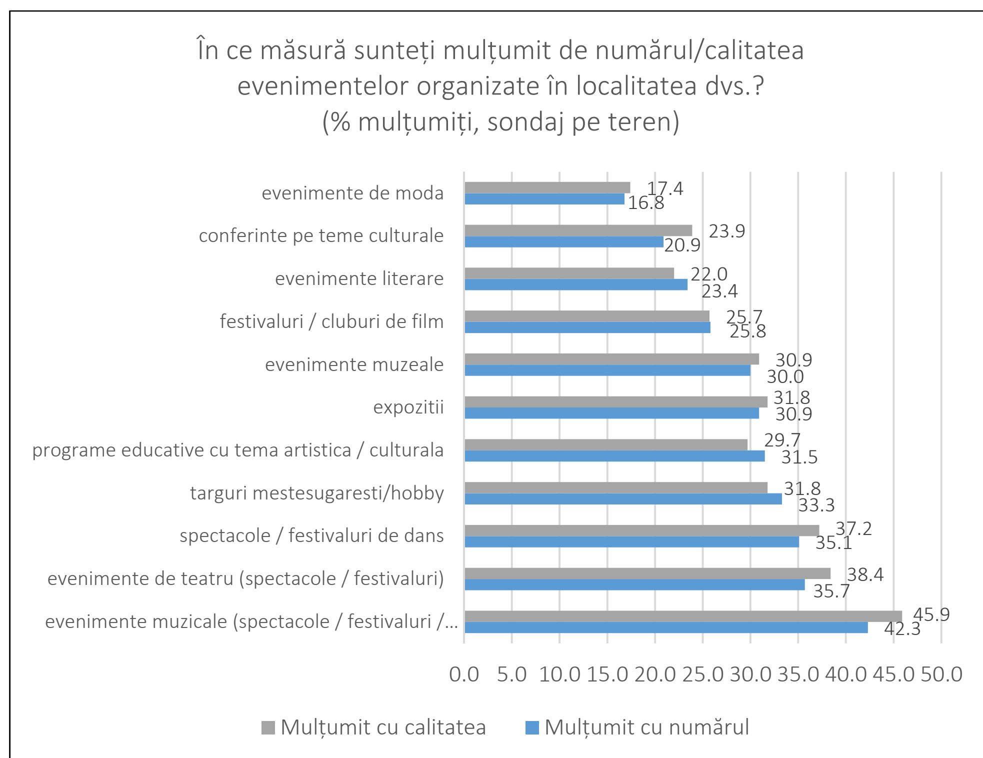

Figura 60. *Procentul celor mulțumiți de numărul și calitatea evenimentelor organizate în localitate, sondaj pe teren*

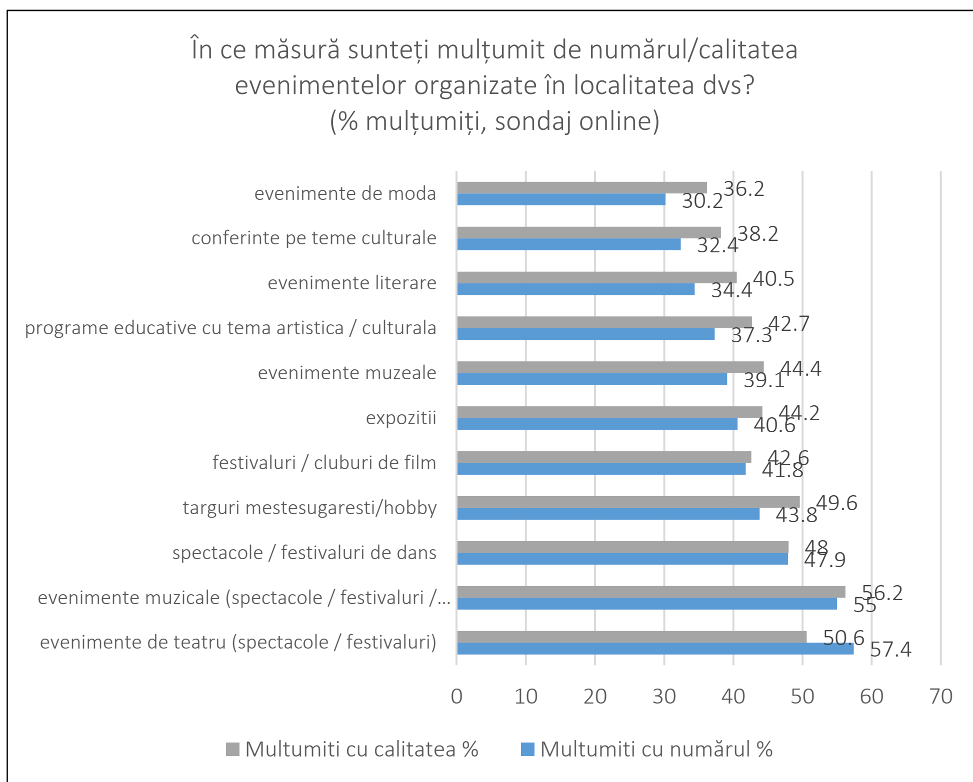

Figura 61. *Procentul celor mulțumiți de numărul și calitatea evenimentelor organizate în localitate, sondaj online (N=400 subiecți)*

Concluzii

Majoritatea bihorenilor sunt mulțumiți de viața culturală din județ.

Pe baza indicatorilor de satisfacție, cele mai solicitate tipuri de evenimente sunt cele de modă, conferințele culturale și evenimentele literare.

BIBLIOGRAFIE

Creative Industries Economic Estimates. January 2015 Statistical Release (2015). Accesat în 10 octombrie 2019 la https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/394668/Creative_Industries_Economic_Estimates_-_January_2015.pdf

Croitoru, C., Cojanu, V., Mucica, D., & Becuț, A. (2016). *Cartea albă pentru activarea potențialului economic al sectoarelor culturale si creative din România*. București: Pro Universitaria.

Cultural heritage counts for Europe. (2015). Accesat în 11 octombrie 2019 la Krakow, Polonia la: https://www.europanostra.org/our-work/policy/cultural-heritage-counts-europe/

Florida, R. (2003). Cities and the creative class. *City&community, 2*(1), 3-19.

Ghinoiu, I. (Ed.) (2003-2013). *Atlasul etnografic român*: Ed. Academiei Române.

Croitoru, C., Cojanu, V., Mucica, D., & Becuț, A. (2016). Cartea albă pentru activarea potențialului economic al sectoarelor culturale si creative din România. *Pro Universitaria, București*.

Howkins, J. (2002). *The creative economy: How people make money from ideas*: Penguin UK.

Marteau, J.-F. C., Radoslaw; Ionescu-Heroiu, Marcel; Burduja, Sebastian Ioan; Nunez, Antonio Benigno; Cristea, Marius; Moldovan, Sandu Ciprian; Rusu, Raularian; Man, Titus-Cristian; Rizescu, Aurel; Gaman, Florian; Luca, Oana; Stanescu, Adrian Andrei; Todor, Costel Dorin; Tulea, Mircea; Armasu, Alina; Florea, Catalin; Postolache, Gabriel Cristian; Iliescu, Madalin. (2014). *Improved prioritization*

criteria for PNDL projects (English). Retrieved în 20 decembrie 2019 la Washington D.C.: http://documents.worldbank.org/curated/en/333081467993173873/Improved-prioritization-criteria-for-PNDL-projects

Medeiros, J. (2019). This economist has a plan to fix capitalism. It's time we all listened. *Wired*. https://www.wired.co.uk/article/mariana-mazzucato?fbclid=IwAR0fOJ9A0UfQtVmBAJ8_1IK6xQY6vEZ1qoznco6eM0vz39O-AJIFiGo0anc

Swinkels, R., Stănculescu, M., Anton, S., Koo, B., Man, T., & Moldovan, C. (2014). *The Atlas of Urban Marginalized Areas in Romania*. Accesat la 20 noiembrie 2019 la http://documents.worldbank.org/curated/en/668531468104952916/pdf/882420WP0P1430085232B00OUO0900Atlas.pdf

Sava, D. (2019). Valentele economiei creative in Romania, Universitatea din Oradea, teză de doctorat nepublicată.

Teșliuc, E., Grigoraș, V., & Stănculescu, M. S. (2014). *Atlasul Zonelor Rurale Marginalizate și al Dezvoltării Umane Locale din România*. Accesat la 2 decembrie 2019 la: http://documents.worldbank.org/curated/en/237481467118655863/pdf/106653-ROMANIAN-PUBLIC-PI-6-Atlas-Iunie2016.pdf

Universal declaration on cultural diversity. (2001). Accesată la 1 octombrie 2019 la http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Vickery, J. (2013). *Creative Economy Report 2013 Special Edition: widening local development pathways* (0954-8963). Accesat în 14 octombrie 2019 la: http://www.unesco.org/culture/pdf/creative-economy-report-2013.pdf

Zukin, S. (2012). Whose culture? Whose city? In *The urban sociology reader* (pp. 363-371): Routledge.

Baze de date

Dumitru Sandu (2019) Urban Connectedness and Regions in Romania (UrbRegData.sav), DOI: 10.13140/RG.2.2.23641.88167

Dumitru Sandu (2017) Local Human development index for Romanian Villages (LHDIv) https://www.researchgate.net/publication/314079025_Local_human_development_index_for_Romanian_villages_LHDIv_SPSS_data_file

ANEXĂ

Codurile CAEN ale activităților economice incluse în sectoarele creativ-culturale

Sector	Coduri CAEN
Arhive	**9101** – Activități ale bibliotecilor și arhivelor
Biblioteci	**9101** – Activități ale bibliotecilor și arhivelor **8560** – Activități de servicii suport pentru învățământ – bibliotecile Caselor Corpului Didactic
Patrimoniu cultural	**9102** – Activități ale muzeelor **9103** – Gestionarea monumentelor, clădirilor istorice și a altor obiective de interes turistic **9104** – Activități ale grădinilor zoologice, botanice și ale rezervațiilor naturale
Artizanat și meșteșuguri	**3220** – Fabricarea instrumentelor muzicale **1320** – Producția de țesături **1411** – Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte din piele **1419** – Fabricarea altor articole de îmbrăcăminte și accesorii **1420** – Fabricarea articolelor din blană **1431** – Fabricarea prin tricotare sau croșetare a ciorapilor și articolelor de galanterie **1439** – Fabricarea prin tricotare sau croșetare a altor articole de îmbrăcăminte **1511** Tăbăcirea și finisarea pieilor; prepararea și vopsirea blănurilor **1512** – Fabricarea articolelor de voiaj și marochinărie și a articolelor de harnașament **1520** – Fabricarea încălțămintei **1629** – Fabricarea altor produse din lemn; fabricarea articolelor din plută, paie și din alte materiale vegetale împletite **2041** – Fabricarea săpunurilor, detergenților și a produselor de întreținere **2042** – Fabricarea parfumurilor și a produselor cosmetice (de toaletă) **2313** – Fabricarea articolelor din sticlă **2332** – Fabricarea cărămizilor, țiglelor și a altor produse pentru construcții, din argilă arsă **2341** – Fabricarea articolelor ceramice pentru uz gospodăresc și ornamental

	2349 – Fabricarea altor produse ceramice **2370** – Tăierea, fasonarea și finisarea pietrei **2550** – Fabricarea produselor metalice obținute prin deformare plastică; metalurgia pulberilor **2599** – Fabricarea altor articolelor din metal **3109** – Fabricarea de mobilă **3212** – Fabricarea bijuteriilor și articolelor similare din metale și pietre prețioase **3213** – Fabricarea imitațiilor de bijuterii și articole similare **3291** – Fabricarea măturilor și periilor **3299** – Fabricarea altor produse manufacturiere
Artele spectacolului / Arte interpretative	**7430** – Activități de traducere scrisă și orală (interpreți) **9001** – Activități de interpretare artistică (spectacole) **9002** – Activități suport pentru interpretarea artistică (spectacole) **9003** – Activități de creație artistică **9004** – Activități de gestionare a sălilor de spectacole **9321** – Bâlciuri și parcuri de distracții **9329** – Alte activități recreative și distractive **9412** – Activități ale organizațiilor profesionale
Arte vizuale	**7410** – Activități de design specializat **7420** – Activități fotografice **8552** – Învățământ în domeniul cultural (limbi străine, muzică, teatru, dans, arte plastice, alte domenii) **4778** – Comerț cu amănuntul al altor bunuri noi, în magazine specializate
Carte și presă	**1811** – Tipărirea ziarelor **1812** – Alte activități de tipărire **1813** – Servicii pregătitoare pentru pretipărire **1814** – Legătorie și servicii conexe **1820** – Reproducerea înregistrărilor **4761** – Comerț cu amănuntul al cărților, în magazine specializate **4762** - Comerț cu amănuntul al ziarelor și articolelor de papetărie, în magazine specializate **5811** – Activități de editare a cărților **5812** – Activități de editare de ghiduri, compedii, liste de adrese și similare **5813** – Activități de editare a ziarelor **5814** – Activități de editare a revistelor și a periodicelor **5819** – Alte activități de editare
Arhitectură	**7111** – Activități de arhitectură
Publicitate	**7311** – Activități ale agențiilor de publicitate **7312** – Servicii de reprezentare media
Audiovizual, media	**2680** – Fabricarea suporților magnetici și optici destinați înregistrărilor **4763** – Comerț cu amănuntul al discurilor și benzilor magnetice cu sau fără înregistrări audio / video, în magazine specializate

	5911 – Activități de producție cinematografică, video și de programe de televiziune **5912** – Activități post – producție cinematografică, video și de programe de televiziune **5913** – Activități de distribuție a filmelor cinematografice, video și de programelor de televiziune **5914** – Proiecția de filme cinematografice **5920** – Activități de realizare a înregistrărilor audio și activități de editare muzicală **6010** – Activități de difuzare a programelor de radio **6020** – Activități de difuzare a programelor de televiziune **6203** – Activități de management (gestiune și exploatare) a mijloacelor de calcul **6209** – Alte activități de servicii privind tehnologia informației **6391** – Activități ale agențiilor de știri **7722** – Închirierea de casete video și discuri (CD, DVD)
IT, software, jocuri	**5821** – Activități de editare a jocurilor de calculator **5829** - Activități de editare a altor produse software **6201** – Activități de realizare a software-ului la comandă **6202** – Activități de consultanță în tehnologia informației **6311** – Prelucrarea datelor, administrarea paginilor web și a activităților conexe **6312** – Activități ale portalurilor web
Cercetare - dezvoltare	**7211** – Cercetare – dezvoltare în biotehnologie **7219** – Cercetare – dezvoltare în alte științe naturale și inginerie **7220** – Cercetare în științe sociale și umaniste

ISBN 978-606-37-0721-6